

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto

Viešosios teisės katedra

Evos Utorovičiūtės,

V kurso, tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės

studijų šakos studentės

Magistro darbas

Viešo asmens samprata Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijoje

**Concept of Public Person in the Jurisprudence of the European Court of
Human Rights**

Vadovė: Prof. Dr. Liudvika Meškauskaitė

Vilnius

2026

ANOTACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI

Šiame magistro darbe analizuojama viešojo asmens samprata ir pagrindinės viešųjų asmenų kategorijos, suformuotos Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijoje. Darbe nagrinėjama teisės į privataus gyvenimo gerbimą ir saviraiškos laisvės kolizija, vertinant viešųjų asmenų privatumo ribas bei visuomenės teisėtą interesą būti informuotai apie viešųjų asmenų profesinę veiklą ir elgesį. Taip pat analizuojami Europos Žmogaus Teisių Teismo suformuluoti kriterijai, kuriais remiantis sprendžiama dėl asmens priskyrimo viešųjų asmenų kategorijai ir jo daromos įtakos visuomenės interesams. Be to, darbe aptariamas viešojo asmens sampratos teisinis reguliavimas regioniniu ir nacionaliniu lygmenimis.

Pagrindiniai žodžiai: viešasis asmuo, Europos Žmogaus Teisių teismas, teisė į privatų gyvenimą, saviraiškos laisvė, visuomenės interesas.

This master's thesis examines the concept of a public figure and the main categories of public figures developed in the jurisprudence of the European Court of Human Rights. The thesis analyses the conflict between the right to respect for private life and the right to freedom of expression when determining the limits of privacy applicable to public figures and the public's legitimate interest in being informed about their actions and conduct. The study also explores the criteria established by the European Court of Human Rights that are used to assess whether a person should be considered a public figure and the extent of their influence on matters of public interest. In addition, the thesis analyses the legal regulation of the concept of a public figure at both regional and national levels.

Keywords: public figure; European Court of Human Rights; right to private life; freedom of expression; public interest.

TURINYS

IŽANGA	2
1.VIEŠO ASMENS INSTITUTO TEORINIAI PAGRINDAI	5
1.1. Viešo asmens sąvokos raida ir užuomazgos žmogaus teisių sistemoje	5
1.2. Viešo asmens samprata Lietuvos nacionalinėje teisėje.....	9
1.3. Viešo asmens sąvoka nacionaliniu lygmeniu kitose valstybėse	14
2.EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ TEISMAS: TARP TRADICIJOS IR EVOLIUCIJOS	18
2.1. Europos Žmogaus Teisių Teismas kaip gyvos teisės puoselėtojas: dinamiškas teisės aiškinimas.....	18
2.2. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8 ir 10 straipsnių sąveika bei interpretacija Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijoje	21
3.VIEŠŲJŲ ASMENŲ GRUPĖS EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ TEISMO JURISPRUDENCIJOJE.....	26
3.1. Politikai	27
3.2. Valstybės tarnautojai – pareigūnai	33
3.3. Teisėjai	36
3.4. Kiti viešieji asmenys	40
4.VIEŠO ASMENS SAMPRATĄ ATSKLEIDŽIANTYS KRITERIJAI EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ TEISMO JURISPRUDENCIJOJE	48
4.1. Informacijos reikšmė visuomenei: teisė žinoti ar smalsumo tenkinimas?..	48
4.2. Asmens žinomumo laipsnis	51
4.3. Ankstesnis asmens elgesys ir viešumo siekis	54
4.4. Asmens vaizdavimo pobūdis	55
4.5. Informacijos gavimo aplinkybės ir teisėtumo kriterijai	58
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI	61
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS.....	64
SANTRAUKA	71
SUMMARY	73

IŽANGA

Temos aktualumas. Viešo asmens institutas yra nuolat besivystanti teisinė kategorija, derinama tarp dviejų pamatinių žmogaus teisių – teisės į privataus gyvenimo gerbimą ir teisės į saviraiškos laisvę. Būtent viešo asmens statusas neretai tampa lemiamu kriterijumi nustatant, ar asmens teisė į privatų gyvenimą gali būti ribojama viešojo intereso naudai. Dėl šios sąvokos neapibrėžtumo tenka nuolat sekti Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudenciją, kuri, dėl dinamiško vystymosi, pateikia naujus vertinimo kriterijus bei požiūrius. Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencija nustato esmines kryptis valstybėms dėl teisės taikymo formuojant viešojo asmens sampratą ar sprendžiant ginčus dėl privatumo, garbės ir orumo, saviraiškos teisių apimtį.

Tema yra ypač aktuali skaitmeninės visuomenės kontekste, kuriame informacija apie asmens privatų gyvenimą gali būti paskleista itin greitai ir plačiai, o riba tarp privataus ir viešo gyvenimo tampa vis labiau neapibrėžta ar netgi nykstanti.

Darbo tikslas. Šio darbo tikslas yra išanalizuoti viešo asmens sampratą Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijoje, atskleisti sampratos formavimosi raidą ir nustatyti kokia apimtimi susiaurėja viešųjų asmenų privatumas, analizuojant pagrindinius kriterijus, kuriais Teismas remiasi atribodamas viešuosius ir privačius asmenis.

Darbo uždaviniai. Magistro darbo tikslui pasiekti yra sprendžiami šie uždaviniai:

1. Išanalizuoti viešo asmens sampratos istorinę ir teisinę raidą, atskleidžiant šios sąvokos formavimąsi tarptautiniame ir nacionaliniame kontekste bei palyginant užsienio valstybių viešo asmens sampratos reglamentavimą.
2. Atskleisti Europos Žmogaus Teisių Teismo svarbą plėtojant viešojo asmens sampratą. Identifikuoti Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8 ir 10 straipsnių sąveiką viešo asmens sampratos kontekste, nagrinėjant teisės į privataus gyvenimo gerbimą ir saviraiškos laisvės konkurenciją, išanalizuoti kriterijus, taikomus šių teisių pusiausvyrai nustatyti.
3. Išanalizuoti Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudenciją, identifikuojant pagrindines viešųjų asmenų kategorijas, aptarti kitas praktikoje išskiriamas viešųjų asmenų grupes bei identifikuoti praktines šios sampratos taikymo problemas.
4. Nustatyti Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijoje taikomo „balansavimo testo“ kriterijus, lemiančius viešojo asmens teisių apimtį.

Darbo objektas. Viešo asmens sampratos, teisių ir pareigų apimtys analizė, teorinės ir praktinės problemos Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijoje.

Tyrimo metodai. Viešo asmens samprata Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijoje atskleidžiama pasitelkiant šiuos metodus:

1. **Precedentinis metodas** naudojamas analizuojant Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudenciją viešo asmens sampratos ypatumų atžvilgiu.
2. **Apibendrinamasis metodas** naudojamas siekiant apibendrinti tyrimo metu gautą informaciją, susisteminti analizės rezultatus ir pateikti išvadas dėl viešo asmens sampratos turinio, taikymo kriterijų bei praktinių problemų.
3. **Lyginamasis metodas** taikomas lyginant viešųjų asmenų kategorijas ir jų teisinės apsaugos ypatumus, sampratos reglamentavimą valstybių nacionalinėje teisėje.
4. **Teleologinis metodas** naudojamas siekiant atskleisti teisės normų paskirtį ir tikslus, analizuojant Europos Žmogaus teisių konvencijos nuostatas, nacionalinį reglamentavimą ir Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudenciją.
5. **Istorinis lyginamasis metodas** naudojamas atskleisti viešo asmens sampratos ištakas ir istorinę raidą.

Darbo originalumas. Viešo asmens samprata Lietuvos teisės doktrinoje analizuojama fragmentiškai, atskirų teisės institutų kontekste. Nors Lietuvos Respublikos teisėje aptariamos tam tikros viešųjų asmenų kategorijos, o jų aiškinimas neretai grindžiamas Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika, nuoseklios ir sisteminės šio Teismo jurisprudencijos analizės, skirtos būtent viešo asmens sampratai, Lietuvos teisinėje doktrinoje iki šiol trūksta.

Šiame darbe viešo asmens samprata nagrinėjama kompleksiškai, atskleidžiant ne tik jos formavimosi raidą Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijoje, bet ir sisteminant pagrindinius kriterijus, kuriais remiantis identifikuojami viešieji asmenys. Darbe analizuojamos tiek pagrindinės viešųjų asmenų kategorijos, tiek kitos Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijoje išryškėjančios viešųjų asmenų grupės, jų teisinės padėties ypatumai ir praktinės taikymo problemos. Tokiu būdu darbas prisideda prie viešo asmens sampratos aiškinimo plėtotės nacionaliniu lygmeniu ir sudaro prielaidas nuoseklesniam Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijos taikymui Lietuvos teisinėje sistemoje.

Svarbiausi šaltiniai. Rengiant magistro darbą pagrindiniai naudoti šaltiniai yra Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencija, Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos

konvencija, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencija bei mokslinė literatūra.

1. VIEŠO ASMENS INSTITUTO TEORINIAI PAGRINDAI

1.1. Viešo asmens sąvokos raida ir užuomazgos žmogaus teisių sistemoje

Viešo asmens samprata, kaip ją suprantame dabar, teisiniu ir žiniasklaidos požiūriu yra šiuolaikinis reiškiny. Viešo asmens, kaip socialinio reiškiny, ištakos galėtų būti siejamos su Senovės Graikijos ir Senovės Romos filosofine bei politine mintimi. Kartu su demokratijos užuomazgomis iškilo ir žymiausi to meto mąstytojai, aktyviai rašę veikalus apie politines paradigmas. Senovės laikais be politinių lyderių, pavyzdžiui, imperatorių, buvo svarbus šlovės (lot. *fama*) ir statuso viešas demonstravimas, siejamas su garbe (lot. *dignitas*).

Vienas iš minimo laikotarpio pavyzdžių yra įamžintas senovės graikų poeto Homero herojiniame epe „Iliada“¹. Ankstyvuojanti antikiniu laikotarpiu herojaus suvokimas buvo glaudžiai susijęs su garsios šlovės ir garbės statusu, kurį suteikia visuomenė per viešą atminimą ir istorijos perdavimą ateities kartoms. Herojus nuolatos veikia kitų akivaizdoje: mūšio lauke, susirinkimuose, dievų ir žmonių stebimoje erdvėje. Dėl šios priežasties asmeninis gyvenimas tampa tarsi neegzistuojantis nuo viešo asmens statuso. Achilo atsidavimas trumpam, bet šlovės troškimui skirtam gyvenimui parodo, kad visuotinio pripažinimo siekiančio asmens egzistencijos prasmė siejama su kolektyvine atmintimi, o ne su asmenine gerove. Taigi, Homero „Iliadoje“ viešas ir garbingas asmuo vertinamas pagal tai, kaip jo veiksmai įamžina jo vardą visuomenėje, o šlovė suteikia užtikrintą socialinį statusą ir autoritetą.

Reprezentacijos poreikis nebuvo užmirštas ir viduramžiais – monarchų viešpatavimo laikais. Karališkosios šeimos valdydavo valstybę ir buvo suvokiamos kaip valstybės įvaizdis bei galia. Dėl šios priežasties valdančiosios šeimos viešai demonstruodavosi, valdovų gyvenimai buvo didžiąją dalimi vieši ir idiliški. Visuomenė nuolat diskutuodavo apie karališkąsias ceremonijas, kurios būdavo viešos bei kitas rūmų gyvenimo aktualijas. Vis dėlto, toks domėjimasis labiau siejamas ne su asmeniniu viešumu, o su karališkosios šeimos instituciniu reprezentavimu.

Nikolas Makiavelis politiniame traktate „Valdovas“² pateikia valstybės vadovo sampratą, kuri atspindi vėlyvųjų viduramžių ir ankstyvųjų naujųjų laikų požiūrį į valdovą, kaip viešą asmenį, kurio statusas grindžiamas ne asmeninėmis dorybėmis, bet viešu

¹HOMERAS (2008). *Iliada. Odisėja*. Vilnius: Žaltvykslė.

²MACHIAVELLI, N. (2015). *Valdovas*. Vilnius: Vaga.

vaidmeniu ir politinėmis funkcijomis. Šiame kūrinyje valdovas iš pradžių yra suprantamas kaip matomas ir vertinamas visuomenėje autoritetas. Dėl šios priežasties valdovui nebūtina laikytis savo pažado ar realiai turėti dorybių, tačiau jis privalo tik atrodyti jas turįs. Toks vėlyvųjų viduramžių suvokimas atspindi, kad viešo asmens reputacija ir įvaizdis laikomi svarbesniais už vidines moralines vertybes. N. Makiavelis pabrėžia būtinybę valdovui kontroliuoti visuomenės nuomonę dėl asmeninio įvaizdžio: gerus darbus jis turi atlikti pats, o blogus – pavesti kitiems, kad išsaugotų palankų visuomenės vertinimą. Valdovo viešas įvaizdis čia siejamas ir su baime – pavaldiniai turi bijoti valdovo, tačiau jis privalo saugotis paniekos ir neapykantos, ypač nepažeisdamas pavaldinių turto ir šeimos neliečiamumo. Taigi, pagal N. Makiavelį, valdovas – viešąjį statusą turintis politinis veikėjas, kuris nuolat atsiduria visuomenės akiratyje, o valdžios legitimumas kyla iš gebėjimo kontroliuoti savo viešą įvaizdį, reputaciją ir santykį su pavaldinių nuomone, o ne iš asmeninio moralinio tobulumo.

Analizuojant viešo asmens institutą teisiniu požiūriu, pasak dr. L. Meškauskaitės, viešojo asmens teisė į privatų gyvenimą pirmą kartą buvo apginta 1849 metais byloje *Prince Albert v. Strange* Jungtinėje Karalystėje. Šiuo sprendimu teismas įtvirtino, kad teisė į privataus gyvenimo neliečiamumą gali būti paneigta, jeigu privatumo pažeidimas kyla iš konfidencialumo pareigos nesilaikymo, egzistuojant trims aplinkybėms: (i) paskleista privati informacija, (ii) informacija apie privatų asmenį paskleista be jo sutikimo ir (iii) informacijos skleidėjas turėjo žinoti, kad ši informacija yra konfidenciali³.

Vėlesnis precedentas, formavęs viešojo asmens sampratą ir teisių apimtį šiuolaikinėje teisėje kilo iš Jungtinių Amerikos Valstijų konstitucinės teisės, apibrėžiant ribas, kuriomis žodžio laisvė apsaugo spaudą nuo civilinės atsakomybės už šmeižtą. Iki 1964 metų JAV teisėje šmeižtas buvo griežtos atsakomybės (angl. *strict liability*) deliktas. Tai reiškė, kad žiniasklaidos konstitucinė apsauga paskelbus klaidingą informaciją būdavo minimali, net jei skelbiama be tikslo pakenkti. Lemiamas lūžis įvyko JAV Aukščiausiam Teismui priėmus sprendimą byloje *New York Times Co. v. Sullivan* 1964 metais⁴. JAV Aukščiausiasis Teismas panaikino Alabamos valstijos teismo prisiekusiųjų kolegijos priimtą sprendimą priteisti 500 000,00 JAV dolerių viešojo saugumo tarnautojui L.B. Sullivan, „New York Times“ laikraščiui išplatinus kritiką dėl tarnautojo veiksmų bei su juo susijusių asmenų. JAV Aukščiausiasis Teismas patenkino „New York Times“ laikraščio

³MEŠKAUSKAITĖ, Liudvika (2015). *Teisė į privatų gyvenimą*. Vilnius: Valstybės įmonė registrų centras, p. 238.

⁴Jungtinių Amerikos Valstijų Aukščiausiojo Teismo 1964 m. sprendimas byloje *New York Times CO. v. Sullivan*.

apeliaciją, nes ginčijant informaciją, susijusią su viešuoju asmeniu, nepakanka įrodyti, kad ji yra melaginga, siekiant spaudą patraukti atsakomybėn už šmeižtą. Taigi, viešasis asmuo pas turi įrodyti, kad apie jį skelbta melaginga informacija buvo žinoma kaip nepatikima ar turėjusi sukelti abejonių prieš platinimą.

Europoje viešo asmens sąvoka teisiniame kontekste pasirodė taip pat netrukus. 1970 metais, Europos Tarybos Parlamentinė Asamblėja patvirtino Rezoliuciją Nr. 428 (1970) „Deklaracija dėl masinės komunikacijos priemonių ir žmogaus teisių“ (toliau – **Rezoliucija Nr. 428**) bei 17 punkte pažymėjo, kad viešojo gyvenimo ir privataus gyvenimo atskyrimas nėra absoliutus ir kelia realių iššūkių⁵. Rezoliucijoje Nr. 428 pripažįstama problema, jog supaprastintas požiūris, pagal kurį viešajame gyvenime dalyvaujančio asmens privatus gyvenimas automatiškai netenka apsaugos, yra nepakankamas. Akcentuojama, kad net ir vieši asmenys išlieka privataus gyvenimo teisės subjektai, o vien jų buvimas viešumoje savaime nepaneigia teisės į privatų gyvenimą. Kartu nurodoma, jog privatumo apsaugos ribos gali siaurėti tik tais atvejais, kai privatus asmens gyvenimas daro realų poveikį viešiesiems įvykiams, taip išryškinant poreikį kiekvienu atveju individualiai vertinti viešojo intereso ir privataus gyvenimo apsaugos pusiausvyrą. Rezoliucijoje Nr. 428 pirmą kartą regioniniu lygmeniu identifikuojama asmenų, kurie dalyvauja viešajame gyvenime, privataus gyvenimo apsaugos problema. Taip pat pirmą kartą paminima viešo asmens sąvoka, kuri įtvirtina ankstyvą šios sampratos formavimąsi Europos žmogaus teisių sistemoje.

Tik prabėgus beveik trims dešimtmečiams, viešo asmens samprata įtvirtinta detaliau. 1998 m. Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos priimtoje Rezoliucijoje Nr. 1165 „Teisė į privatumą“ (toliau – **Rezoliucija Nr. 1165**) viešojo asmens samprata Europos Tarybos lygmeniu buvo įtvirtinta tiesiogiai, o ne tik išvedama iš kitų teisių pusiausvyros⁶. Rezoliucija Nr. 1165 žymi esminį pokytį Europos žmogaus teisių apsaugos srityje, nes joje viešasis asmuo pirmą kartą apibrėžiamas kaip atskira teisinė kategorija.

Rezoliucijoje Nr. 1165 viešojo asmens samprata grindžiama tiek formaliu teisiniu statusu, tiek ir asmens vaidmens visuomeniniame gyvenime vertinimu. Parlamentinė Asamblėja aiškiai nurodo, kad viešaisiais asmenimis laikytini ne tik valstybės pareigūnai ar asmenys, disponuojantys valstybės viešaisiais ištekliais, bet ir kiti asmenys, kurie savo

⁵Resolution of the Parliamentary Assembly of the Council of Europe 428 (1970) Containing a Declaration on Mass Communication Media and Human Rights [interaktyvus]. <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=15842&lang=en>.

⁶Resolution of the Parliamentary Assembly of the Council of Europe No. 1165 (1998) Right to privacy [interaktyvus]. <https://pace.coe.int/en/files/16641/html>.

veikla dalyvauja viešojoje erdvėje ir daro poveikį visuomenei politinėje, ekonominėje, kultūrinėje, socialinėje ar sporto srityse. Toks viešo asmens sampratos apibrėžimas leidžia asmens statusą sieti su realia profesine, laisvalaikio veikla ar įsitraukimu į viešąją diskusiją, apribojant galimybę asmens statusą vertinti išimtinai instituciniais, hierarchiniais bei pareiginiiais kriterijais.

Rezoliucijoje Nr. 1165 taip pat aiškiai įvardijama, kad viešojo asmens statusas turi tiesiogines teises pasekmes privatumo apsaugos apimčiai. Europos Tarybos Parlamentinėje Asamblėja pripažįsta, jog būtent viešieji asmenys dažniausiai patiria nepagrįstą privataus gyvenimo ribojimą. Vis dėlto, viešųjų asmenų padėtis ir žinomumo laipsnis visuomenėje dažnu atveju yra pasirinkta sąmoninai, todėl neišvengiamai lemia didesnę visuomenės ar žiniasklaidos dėmesį. Taigi, viešumas turi būti suprantamas kaip tikėtinas faktas bei sąmoningas pasirinkimas, kuris tiesiogiai veikia (riboja) viešųjų asmenų privatų gyvenimą.

Svarbu ir tai, kad Rezoliucijoje Nr. 1165 viešojo asmens samprata tiesiogiai siejama su saviraiškos laisvės ribomis. Tam tikro pobūdžio informacija apie viešųjų asmenų privatų gyvenimą, ypač kai kalbama apie politikus, gali būti teisėto visuomenės intereso objektas, nes ji susijusi su piliečių teise būti informuotiems ir dalyvauti demokratiniuose valstybės valdymo procesuose. Tačiau kartu pabrėžiama, kad viešojo asmens statusas pats savaime nepanaikina teisės į privatų gyvenimą, o tik lemia kitokių šių teisių pusiausvyros vertinimą.

Rezoliucijoje Nr. 1165 įtvirtinta viešojo asmens samprata tampa viena iš esminių gairių, ieškant dermės tarp Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – **EŽTK** arba **Konvencija**) 8 ir 10 straipsnių taikymo apimties. Europos Tarybos Parlamentinėje Asamblėja konstatavo, kad teisė į privatumą ir saviraiškos laisvė nėra absoliučios bei nei viena iš jų viršesnė kitos atžvilgiu. Viešojo asmens vaidmuo visuomenėje lemia platesnes leistinos kritikos ir viešosios diskusijos ribas. Dėl minėtųjų priežasčių, Rezoliucija Nr. 1165 laikytina pirmuoju išsamiu regioniniu dokumentu, kuriame tiesiogiai įtvirtinama viešojo asmens samprata. Ne mažiau svarbu pabrėžti, jog Europos Žmogaus Teisių Teismas (toliau – **EŽTT**) praktikoje sprendamas esminius klausimus dėl viešųjų asmenų teisių, iki šios dienos išaiškinimu grindžia būtent Rezoliucija Nr. 1165.

Apibendrinant, galima teigti, kad viešo asmens samprata istoriškai evoliucionavo nuo Antikoje vyravusio garbės ir kolektyvinės šlovės idealo, kai asmens viešumas buvo skirtas užsitarnauti neblėstančią garbę ir reputaciją, per Viduramžiams būdingą reprezentacinę valdžios viešumo sampratą, iki modernioje teisėje susiformavusio funkcinio ir

demokratinio požiūrio į viešumą. Tokia viešo asmens sampratos raida suponuoja išvadą, kad viešumas visais laikotarpiais buvo glaudžiai susijęs su valdžia, reputacija ir visuomenės vertinimu. Nuo moralinės bei socialinės kategorijos viešumas peraugo į teisiškai apibrėžtą statusą, lemiantį platesnes kritikos ribas ir reikšmingą visuomenės vaidmenį. Teisiniu požiūriu, Europos Tarybos Parlamentinėje Asamblėja buvo pirmoji institucija Europoje išsamiai pažvelgusi į viešo asmens statuso problematiką. Taigi, viešo asmens samprata nėra statiška – ją formuoja konkreti politinė ar visuomeninė santvarka.

1.2. Viešo asmens samprata Lietuvos nacionalinėje teisėje

Lietuvoje viešojo asmens samprata nacionaliniuose įstatymuose yra bene viena labiausiai išvystytą Europoje. Viešojo asmens sąvoka yra tiesiogiai įtvirtinta Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatyme⁷ (toliau – VIIĮ). Iki 2021 metų VIIĮ buvo numatyta, kad viešasis asmuo yra valstybės politikas, teisėjas, valstybės ar savivaldybės pareigūnas, politinės partijos ir (ar) asociacijos vadovas, kuris dėl einamų pareigų arba savo darbo pobūdžio nuolat dalyvauja valstybinėje ar visuomeninėje veikloje, arba kitas fizinis asmuo, jeigu jis turi viešojo administravimo įgaliojimus ar administruoja viešųjų paslaugų teikimą arba jeigu jo nuolatinė veikla turi reikšmės viešiesiems reikalams.

Nuo 2021 metų gruodžio 31 d. įsigaliojo VIIĮ 2 straipsnio 74 dalies pakeitimas, kuriuo iki tol taikytas viešojo asmens apibrėžimas papildytas išsamesniu asmenų sąrašu. Trys pagrindinės viešųjų asmenų kategorijos: valstybės politikas, teisėjas, valstybės ar savivaldybės pareigūnas išlieka ir naujajame reglamentavime. Valstybės ar savivaldybės pareigūno sąvoka patikslinta siejant šį pakeitimą su priimamų sprendimų reikšme. Į viešo asmens sąvoką naujai įtraukti rinkimų komiteto nariai ir kandidatai, lobistai, viešųjų pirkimų dalyviai (vadovai) bei vadovai ar steigėjai organizacijų, kurios gauna paramą iš valstybės biudžeto. Šie viešojo asmens kriterijai yra aiškūs ir mažiau dviprasmiai nei, pavyzdžiui, į viešojo asmens sąvoką įtraukiant visuomenėje žinomą fizinį asmenį, populiarių socialinių tinklų veikėją arba tinklaraštininką, formuojantį tikslinių visuomenės grupių nuomonę įvairiais klausimais ir (arba) už šią veiklą gaunantį pajamas, jeigu veikla turi reikšmės viešiesiems reikalams.

Taigi, 2021 metų pabaigoje viešojo asmens samprata Lietuvos nacionalinėje teisėje buvo žymiai išplėsta ir išskaidyta net į 11 punktų. Vis dėlto, darbo autorės nuomone, naujoji VIIĮ redakcija palieka itin plačią laisvę taikant viešojo asmens sampratą. Dėl šios priežasties

⁷Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas 1996 m. liepos 2 d. Nr. I-1418. *Valstybės žinios*, 1996, Nr. 71-1706.

ir naujosios VII redakcijos 2 straipsnio 74 dalies abstraktumo ateityje gali išryškėti nauja problematika. Šiuolaikinėje virtualioje informacinėje erdvėje didžiausia grėsmė kyla teisei į privatumo apsaugą. Kuo platesnis asmenų ratas gali būti traktuojami kaip VII 2 str. 74 d. subjektai, tuo silpnesnės ir vis mažiau teisiškai reikšmingos tampa jų asmeninio gyvenimo privatumo ribos.

Pirmiausia, yra abejotina dėl aiškumo ir galimo teisinio neapibrėžtumo – išplėtus viešojo asmens kategorijas, kai kurios formuluotės tampa abstraktaus pobūdžio. Pavyzdžiui, pagal kokius kriterijus yra vertinamas „visuomenėje žinomas“ asmuo. Įstatymų leidėjas nenustatė, koks konkretus skaičius, grupė ar kitas vienetas visuomenės turi žinoti asmenį, kad jis būtų laikomas viešuoju. Taip pat nėra apibrėžta kokią realią reikšmę turi daryti visuomenėje žinomas fizinis asmuo ar kas patenka į sąvoką „viešieji reikalai“. Žinomumas, įtaka, populiarumas yra vertinamojo pobūdžio kriterijai, kurie galėtų sukelti neapibrėžtumų vertinant konkrečius atvejus.

Sparti socialinių medijų plėtra VII 2 straipsnio 74 dalies atžvilgiu gali sukelti dvejopus padarinius. Toks reguliavimas gali tapti pagrindu institucijoms ar teismams teisę taikyti „patogiai“ bei interpretuojant ginčą remtis subjektyviomis aplinkybėmis. Kita vertus, pats fizinis asmuo gali įrodinėti savo statusą piktnaudžiaujant VII nuostatomis. Pavyzdžiui, jei fizinis asmuo, socialinių tinklų veikėjas, iš tiesų stengiasi suburti kuo didesnę auditoriją, skiria šiai veiklai reikšmingą savo laiko dalį, tačiau pasiekti aukšto žinomumo laipsnio nepavyksta, esant jam nepalankiam teisiniui ginčui jis galėtų ginti savo teises kaip privatus asmuo. Pagal VII nuostatas, toks fizinis asmuo iš savo veiklos pajamų negauna ir visuomenei ar jos grupei nėra plačiai žinomas, todėl tikėtina, kad toks asmens sąmoningas siekis tapti sėkmingu socialinių tinklų veikėju nebūtų vertinamas.

Antra, plėsdami viešojo asmens sąvoką nacionaliniuose įstatymuose rizikuojame pažeisti proporcingumo principą. Nereikšmingo viešumo įtraukimas į viešojo asmens sampratą gali reikšmingai sumažinti asmenų teisės į privatų gyvenimą apimtį. Tokios pozicijos laikosi ir „Transparency International“ Lietuvos skyrius (toliau – **TILS**), kurie 2021 m. lapkričio 3 d. pateikė pasiūlymus Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo pakeitimo projektui Nr. XIVP-953⁸. Pasak TILS, viešojo asmens statusas Lietuvoje yra nesuderintas su Europos Sąjungos Bendrojo duomenų apsaugos reglamentu (toliau – **BDAR**). BDAR pastebima, kad „asmens duomenys turėtų būti tvarkomi taip, kad

⁸TRANSPARENCY INTERNATIONAL, Lietuvos skyrius (2021). „Transparency International“ Lietuvos skyriaus (TILS) pasiūlymai Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo pakeitimo projektui Nr. XIVP-953 [Interaktyvus]. <https://transparency.lt/tils-teikia-pasiulymus-lr-visuomenes-informavimo-istatymo-pakeitimams/>.

tai pasitarnautų žmonijai. Teisė į asmens duomenų apsaugą nėra absoliuti; ji turi būti vertinama atsižvelgiant į jos visuomeninę paskirtį ir derėti su kitomis pagrindinėmis teisėmis, remiantis proporcingumo principu“ bei „dėl sparčios technologinės plėtros ir globalizacijos kyla naujų asmens duomenų apsaugos sunkumų. <...> Fiziniai asmenys vis dažniau viešina asmeninę informaciją pasaulio mastu“⁹. Taigi, šioje situacijoje proporcingumo principas gali būti nesuderinamas su vis dažniau plečiama viešojo asmens sąvoka, nes vis didesnis asmenų skaičius praras bent dalį privataus gyvenimo apsaugos garantijų. VII pakeitimai gali kelti potencialią žiniasklaidos įsiviešpatavimo visuomenėje problemą, nes būtent žiniasklaidos teisė į saviraišką vis dažniau nukonkuruotų fizinių asmenų teisę į privataus gyvenimo apsaugą bei gerbimą.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas yra pažymėjęs, jog Konstitucijoje viešojo asmens sąvokos nėra¹⁰. Įstatymuose įtvirtindamas viešojo asmens institutą įstatymų leidėjas turi apibrėžti kriterijus, tačiau asmens pareigos ar dalyvavimas visuomeninėje veikloje savaime nėra laikytini būtinais ar pakankamais, priskiriant asmenis viešiesiems. Įstatymų leidėjas, įstatymu nustatydamas kriterijus, pagal kuriuos asmuo gali būti priskiriamas viešiesiems asmenims, turi paisyti Konstitucijos 22 straipsnyje įtvirtintos žmogaus teisės į privatumą ir Konstitucijos garantuojamo bei saugomo visuomenės intereso būti informuotam apie visus veiksmus, galinčius daryti įtaką viešiesiems reikalams, pusiausvyros.

Atsižvelgiant į aukščiau išdėstytą problematiką, darbo autorės iniciatyva teikiami pasiūlymai dėl VII 2 straipsnio 74 dalies 10 punkto išdėstant jį taip:

visuomenėje žinomas fizinis asmuo, populiarus socialinių tinklų veikėjas arba tinklaraštininkas, kuris atitinka bent du iš šių kriterijų:

1) turi ne mažiau kaip 30 000 sekėjų (prenumeratorių) bent vienoje socialinių tinklų platformoje arba tinklaraštyje per pastaruosius 12 mėnesių;

2) už šią veiklą gauna metines pajamas, viršijančias 12 minimalių mėnesinių atlyginimų šalyje;

⁹2016 m. balandžio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2016/679 dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo ir kuriuo panaikinama Direktyva 95/46/EB, OL L 119, 2016, p. 1–88.

¹⁰Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. spalio 23 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 104-4675.

3) formuoja tikslinių visuomenės grupių (ne mažiau kaip 10 000 sekėjų atitinkamoje temoje) nuomonę šiose srityse: politika ir valstybės valdymas; sveikatos apsauga; švietimas ir mokslas; ekonomika ir vartotojų teisės; aplinkos apsauga; visuomeninė sauga.

Siūlomi siauresni ir konkretesni viešųjų asmenų identifikaciniai požymiai, kurių pagrindinis tikslas – apriboti platų, bendro pobūdžio sąvokomis grįsto sąrašo taikymą ir potencialiai subjektyvų asmenų vertinimą. Siūlomi įstatymo pakeitimai užtikrintų teisinio tikrumo, proporcingumo principus, remiasi objektyviais kriterijais bei vengia perteklinio reguliavimo ribojant asmenų teises.

Be abejonės, itin svarbią reikšmę plėtojant viešojo asmens sampratą turi ne tik įstatymo raidė, tačiau ir nacionalinių teismų jurisprudencija. Lietuvos teismuose ginčų dėl viešųjų asmenų teisių apimties taip pat yra. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (toliau – LAT) laikosi vieningos pozicijos, kad viešuoju asmeniu paprastai laikomi asmenys, dėl savo einamų pareigų, veiklos ar visuomeninės padėties nuolat sulaukiantys visuomenės dėmesio ir pagrįstai ją dominantys¹¹. Viešajam asmeniui taikoma mažesnė pažeidžiamų teisių apsauga, tačiau jo pakantumo ir tolerancijos skelbiamai informacijai pareiga neeliminuoja duomenis skleidžiančio asmens pareigos veikti sąžiningai, pvz., siekiant informuoti visuomenę apie viešąjį asmenį ir jo veiklą tokiais klausimais, kuriuos visuomenė turi pagrįstą ir teisėtą interesą žinoti. Dėl to, kai asmuo skelbia duomenis apie viešąjį asmenį, turėdamas tikslą jį pažeminti, jam taikoma civilinė atsakomybė¹².

Pagal VII 2 straipsnio 74 dalį valstybės tarnautojai yra prilyginami viešiesiems asmenims, tačiau valstybės tarnautojų sąrašas nėra įtvirtintas įstatyminiu lygmeniu. Kasacinis teismas savo jurisprudencijoje yra įtvirtinęs prieštaringai vertinamą išaiškinimą – kiekvienu konkrečiu atveju reikalinga nustatyti ir tinkamai motyvuoti, kurį alternatyvųjų požymių atitinka asmuo, dėl ko jis pripažįstamas valstybės tarnautojui prilygintu asmeniu¹³.

Teismų praktikoje valstybės tarnautojui prilygintu asmeniu, kuris verčiasi profesine veikla ir teikia viešąsias paslaugas, gali būti pripažįstami advokatai¹⁴, notarai¹⁵, bankroto administratoriai¹⁶, jų įgalioti asmenys, viešųjų įstaigų vadovai¹⁷, gydytojai¹⁸, privataus ūkio

¹¹Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. gegužės 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-73-421/2024.

¹²Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. kovo 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-141-690/2016.

¹³Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-9-719/2021.

¹⁴Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. kovo 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-102/2010.

¹⁵Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-25-495/2020.

¹⁶Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2025 m. kovo 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-22-1214/2025.

¹⁷Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. liepos 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-168-489/2022.

¹⁸Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. kovo 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-71-628/2019.

subjekto vadovai¹⁹ ar kita profesinė veikla besiverčiantys asmenys. Darytina išvada, jog Lietuvos nacionalinių teismų jurisprudencija suteikia itin plačią laisvę plėsti valstybės tarnautojo sąvoką, įtraukiant vis daugiau asmenų grupių į valstybės tarnautojo sąvoką. Taigi, akivaizdu, kad VII įtvirtintas viešųjų asmenų sąrašas gali nuolat plėstis ne tik dėl naujosios VII redakcijos, tačiau ir dėl teismų formuojamos praktikos.

Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas (toliau – **LVAT**) jurisprudencijoje yra pateikęs išaiškinimą, pagal kurį vienas esminių asmenų priskyrimo viešųjų asmenų kategorijai požymių – asmens nuolatinė veikla turi turėti reikšmės viešiesiems reikalams, o tai reiškia, kad asmenų, atitinkančių nurodytoje įstatymo normoje įvardytus požymius, veikla turi būti viešojo intereso objektu²⁰. Remiantis šios bylos faktinėmis aplinkybėmis konstatuota, kad net ir nebeinant pareigų, dėl kurių asmuo tapo viešasis, toks politikas tam tikrą laiką išlieka visuomenės dėmesio objektu dėl ankstesnės veiklos, tačiau kartu gali būti praradęs realias galimybes gintis nuo nepagrįstos informacijos. Vis dėlto, šiuo atveju nustatyta, kad pareiškėjo viešumas neišnyko, nes nuo pareigų ėjimo pabaigos buvo praėjęs palyginti trumpas laikotarpis, o be to, jis ir toliau dalyvavo visuomeninėje veikloje. Todėl darytina išvada, kad visuomenė turi teisėtą interesą gauti informaciją apie tokio asmens profesinę veiklą ir asmenines savybes, nepaisant to, kad jis nebėra aktyvus politikas.

Ginčai Lietuvos teismuose vyksta ne tik dėl politikų ar valstybės tarnautojų viešumo bei jų teisių ribų nustatymo. Pavyzdžiui, 2023 metais pirmosios instancijos teismas pripažino, o kasacinis teismas patvirtino, kad fizinis asmuo ar visuomenėje gerai žinomas juridinis asmuo, užsiimantis visuomenine veikla yra laikomas viešuoju²¹. Vienas iš svarbiausių kriterijų, kurių sprendžia Lietuvos teismai viešai išsakytų teiginių apie visuomeninę veiklą besiverčiantį asmenį yra sąvokų „žinia“ bei „nuomonė“ atskyrimas. Kasacinio teismo formuojamoje praktikoje išaiškinta, kad tai, ar konkrečiu teiginiu yra paskelbta žinia, ar išsakyta nuomonė, turi būti sprendžiama vadovaujantis tuo, kad žinia yra informacija apie faktus ir jų duomenis. Faktas – tai tikras, nepramanytas įvykis, dalykas, reiškinys; duomenys – fakto turinį atskleidžianti informacija; žinia – informacija apie faktus ir jų duomenis, t. y. reiškinius, dalykus, savybes, veiksmus, įvykius, grindžiamus tiesa, kurią galima užtikrinti patikrinimo bei įrodymo priemonėmis. O nuomonė – tai asmens subjektyvus faktų ir duomenų vertinimas. Žiniai taikomas tiesos kriterijus, jos

¹⁹Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. spalio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-251/2013.

²⁰Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2021 m. kovo 17 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-323-492/2021.

²¹Klaipėdos apylinkės teismo Klaipėdos miesto rūmų 2023 m. gruodžio 13 d. sprendimas Nr. e2-3236-991/2023.

egzistavimas gali būti patikrinamas įrodymais ir objektyviai nustatomas. Nuomonė turi turėti pakankamą faktinį pagrindą, tačiau ji yra subjektyvi, todėl jai netaikomi tiesos ir tikslumo kriterijai, nuomonės teisingumas nėra įrodinėjamas²². Taigi, šioje byloje viešo asmens reputacija buvo apginta dėl asmens garbės ir orumo pažeidimo. LAT konstatavo, kad visuomenei negali būti paskleisti tikrovės neatitinkantys faktai be atsakomybės, kai tai menkina viešo asmens reputaciją, o tokius faktus skleidžia aukščiausio lygio politikas kaip savo subjektyvią nuomonę dėl didelės paramos galimo neskaidrumo bei iššvaistymo.

Apibendrinant, Lietuvoje viešo asmens samprata yra išvystyta nuosekliai, t. y. nuolat adaptuojant ir plečiant sąvoka įstatymų lygmeniu bei per nacionalinių teismų jurisprudenciją. Vis dėlto, aktyvesnė iniciatyva plėsti viešo asmens sampratą įstatyminiu lygmeniu sukelia naują problematiką, kadangi vis daugiau asmenų gali būti priskiriami viešiesiems, o jų teisės į privataus gyvenimą ribos progresyviai mažėja.

1.3. Viešo asmens sąvoka nacionaliniu lygmeniu kitose valstybėse

Tiesiogiai įtvirtintos viešo asmens bendrinės sąvokos tarptautiniu lygmeniu nėra. Dėl šios priežasties valstybės turi diskreciją reglamentuoti viešo asmens sąvoką ir šio instituto taikymo ribas nacionaliniuose įstatymuose ir kylančiuose ginčuose. Vis dėlto, valstybių požiūriai gali kardinaliai nesutapti, o viešųjų asmenų statuso taikymas kiekvienu individualiu atveju gali būti vertinamojo pobūdžio. Viešo asmens samprata ir jos taikymo ribos yra fundamentali teisinė priemonė, nustatanti, kiek ir kokio pobūdžio kritikos bei visuomenės kontrolės privalo toleruoti asmuo, turintis įtaką, atsakomybes ar visuomeninį pripažinimą.

Jungtinių Amerikos Valstijų teisinė sistema pasižymi bene išsamiausiu ir aiškia struktūra turinčiu viešo asmens statuso kvalifikavimu. Vis dėlto, ši sistema nėra įtvirtinta vienu statutu, o yra preciziškai išvystyta per Aukščiausiojo Teismo jurisprudenciją. JAV teisė išskiria kelis viešųjų asmenų lygmenis, kurie teismams suteikia galimybę lanksčiai, bet nuspėjamai vertinti kiekvieną atvejį individualiai. JAV teismų praktikoje aptariamos šios asmenų kategorijos:

1. Viešieji pareigūnai (angl. *public officials*). Asmenys, turintys didžiausią atsakomybę už valstybės reikalų administravimą ir kontrolę. Tai yra ne tik

²²Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2025 m. vasario 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-7-4-403/2025.

rinkimuose išrinkti politikai, tačiau ir valstybės tarnautojai, kurie viešiesiems reikalams daro reikšmingą įtaką²³.

2. Visuotinai žinomi viešieji asmenys (angl. *all-purpose public figures*). Asmenys, pasiekę itin aukštą įtakos ar žinomumo laipsnį. Tokie asmenys tampa viešaisiais nepriklausomai nuo srities bei yra žinomi bei aktualūs visose situacijose²⁴.
3. Ribotos paskirties viešieji asmenys (angl. *limited-purpose public figures*). Asmenys, savanoriškai ir tikslingai įsitraukę į konkrečią viešą diskusiją ar problemos sprendimą. Viešumas apsiriboja ta apimtimi, kuria yra diskutuojama²⁵.
4. Asmenys, priverstinai tapę viešaisiais (angl. *involuntary public figures*). Asmenys, kurie tapo vieši be asmeninių paskatų ar valios, dėl netikėtų aplinkybių²⁶.

Vis dėlto, priešingai nei Jungtinėse Amerikos Valstijose, Europoje net ir aukščiausio politikai gali tikėtis apsaugos nuo asmeninio, su jų atliekamomis funkcijomis nesusijusio, orumo žeminimo, ypač, jei informacija, publikacija ar nuomonė neturi jokių tai pagrindžiančių aplinkybių²⁷.

Žvelgiant iš Europos Sąjungos ir nacionalinės teisės perspektyvos, viešo asmens samprata gerokai skiriasi nuo Jungtinių Amerikos Valstijų modelio. Čia viešasis asmuo arba asmuo, atliekantis viešąsias funkcijas suprantamas per prioritetą piliečiams gauti informaciją, o Jungtinėse Amerikos Valstijose – per šmeižto bylas. Pavyzdžiui, Lenkijos Konstitucijos 61 straipsnis tiesiogiai garantuoja kiekvienam piliečiui teisę į informaciją apie viešųjų organų veiklą bei asmenų, atliekančių viešąsias funkcijas²⁸. Vis dėlto, atsižvelgiant į Lenkijoje 2015 – 2023 m. vykusios teismų reformos laikotarpį, politinis kontekstas dažnai lemia selektyvų šių teisių taikymą – pavyzdžiui, bandoma riboti prieigą prie informacijos apie teismų savivaldą ar aukščiausių valstybės pareigūnų dienotvarkes²⁹.

Prancūzijoje susiformavo kiek kitoks požiūris į viešojoje erdvėje veikiančių asmenų atsakomybę. Reaguodama į sparčiai kintančią skaitmeninę informacijos sklaidą ir didėjančią

²³Jungtinių Amerikos Valstijų Aukščiausiojo Teismo 1966 m. vasario 21 d. sprendimas byloje Rosenblatt v. Baer.

²⁴Jungtinių Amerikos Valstijų Aukščiausiojo Teismo 1974 m. birželio 25 d. sprendimas byloje Gertz v. Robert Welch, Inc.

²⁵Jungtinių Amerikos Valstijų Aukščiausiojo Teismo 1974 m. birželio 25 d. sprendimas byloje Gertz v. Robert Welch, Inc.

²⁶Jungtinių Valstijų Kolumbijos apygardos apeliacinio teismo 1985 m. gruodžio 24 d. sprendimas byloje Dameron v. Washington Magazine, INC.

²⁷BALAN, M (2024). The freedom of expression versus the right to privacy – considerations. *Chmabers and Partners*. <https://chambers.com/articles/the-freedom-of-expression-versus-the-right-to-privacy-considerations>.

²⁸Lenkijos Respublikos Konstitucija (1997). <https://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/angielski/konse.htm>.

²⁹Sieć Obywatelska Watchdog Polska prieš Lenkiją [EŽTT], Nr. 10103/20, [2024-03-21]. ECLI:CE:ECHR:2024:0321JUD001010320.

nuomonės formuotojų poveikį visuomenei, valstybė 2023 m. priėmė specialų teisinį reguliavimą, nustatantį aiškias pareigas asmenims, darantiems įtaką viešajai nuomonei³⁰.

Pagal šį įstatymą komercinio pobūdžio turinys privalo būti aiškiai pažymėtas kaip reklama, jei už jo sklaidą atlyginama. Taip pat nustatyta pareiga informuoti apie turinio redagavimą ar kitokį jo modifikavimą, siekiant užtikrinti skaidrumą ir neklaidinti vartotojų. Be to, įtvirtinti tam tikri reklamos ribojimai – draudžiama reklamuoti plastinės chirurgijos paslaugas, su kriptovaliutomis susijusias paslaugas bei azartinius lošimus. Toks reguliavimas yra ypač reikšmingas formuojant šiuolaikinę viešojo asmens sampratą, nes jis aiškiai parodo, kad viešumas šiandien siejamas ne tik su matomumu ar įtaka, bet ir su padidinta atsakomybe. Įstatymų leidėjas, nustatydamas skaidrumo ir sąžiningumo reikalavimus, siekia užtikrinti visuomenės teisę gauti neklaidinančią informaciją, stiprinti pasitikėjimą viešąja erdve ir apsaugoti vartotojus nuo klaidinančios ar paslėptos reklamos.

Analizuojant viešojo asmens apsaugą, Tailando teisinė sistema yra viena iš radikaliausių pavyzdžių šiuolaikinėje visuomenėje. Tailande vyrauja konstitucinės monarchijos valdymo forma, kurioje ypatingą statusą turi karališkoji šeima. Demokratinėse valstybėse viešojo asmens statusas asmeniui suponuoja pareigą toleruoti aukštesnę kritikos laipsnį ir ribotą privatumo apsaugą. Tailando teisinėje sistemoje monarchijos narių viešumas sukuria priešingą efektą – jis tampa pagrindu absoliučiam teisiniam noliečiamumui ir viršenybei prieš visuomenės informavimo laisvę. Monarchas yra demonstruojamas ne kaip valstybei pavaldus subjektas, o kaip sakralus valstybės identiteto bei nacionalinio saugumo garantas, kurio teisinis statusas kyla iš Konstitucijos³¹. Tailando Karalystės Konstitucijos 6 straipsnyje yra įtvirtinta, kad karalius užima konstituciškai įtvirtintą šlovinamos pagarbos statusą ir yra noliečiamas. Tailando Karalystės baudžiamojo kodekso³² 112 straipsnis numato atsakomybę už šmeižtą, įžeidinėjimą ar grasinimą karaliaus, karalienės, įpėdinių ar regento atžvilgiu. Už karaliaus autoriteto viešą menkinimą gali būti skiriama laisvės atėmimo bausmė nuo 3 iki 15 metų. Tokia teisinė sistema sukuria statuso privilegiją, kurioje viešasis asmuo ne tik netenka pareigos būti pakantus kritikai, bet ir įgyja valstybinio lygmens apsaugą, kaip savo asmeninės garbės gynimo įrankį.

³⁰Prancūzijos Respublikos įstatymas Nr. 2023-451 (2023) [interaktyvus]. <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000047663185>.

³¹Tailando Karalystės Konstitucija (2017). [Interaktyvus]. [https://constitutionnet.org/sites/default/files/201705/CONSTITUTION+OF+THE+KINGDOM+OF+THAILAND+\(B.E.+2560+\(2017\)\).pdf](https://constitutionnet.org/sites/default/files/201705/CONSTITUTION+OF+THE+KINGDOM+OF+THAILAND+(B.E.+2560+(2017)).pdf).

³²Tailando Karalystės baudžiamasis kodeksas (1957). [Interaktyvus]. <https://www.samuiforsale.com/law-texts/thailand-penal-code.html>.

Apibendrinant pažymėtina, kad viešo asmens sąvoka tarptautiniu mastu pasižymi reikšminga įvairove, nes bendrinės, universalios privalomos apibrėžties tarptautiniu mastu nėra. Dėl šios priežasties kiekviena valstybė savarankiškai formuoja viešo asmens sampratą ir jos taikymo ribas, atsižvelgdama į savo konstitucinę sandarą, politinę kultūrą, žiniasklaidos tradicijas ir žmogaus teisių apsaugos modelį. Kai kuriose valstybėse, pavyzdžiui, Jungtinėse Amerikos Valstijose, viešo asmens doktrina išplėtotą daugiausia teismų praktikoje, ypač konstitucinės saviraiškos laisvės kontekste ir nėra detalios kodifikuota įstatymuose. Tuo tarpu kai kuriuose teisiniuose režimuose viešo asmens statusas gali būti siejamas su sustiprinta garbės ir orumo apsauga, įtvirtinant net baudžiamąją atsakomybę už tam tikrų valstybės vadovų ar monarchų įžeidimą. Todėl nacionaliniu lygmeniu viešo asmens samprata atspindi ne tik teisinius sprendimus, bet ir platesnį požiūrį į visuomenės vertybinius pasirinkimus.

2. EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ TEISMAS: TARP TRADICIJOS IR EVOLIUCIJOS

2.1. Europos Žmogaus Teisių Teismas kaip gyvos teisės puoselėtojas: dinamiškas teisės aiškinimas

EŽTK aiškinimas yra kryptingas ir remiasi šiais pagrindiniais principais: teisės viešpatavimo, demokratijos, ekonominės gerovės, subsidiarumo, proporcingumo, teleologinio aiškinimo, dinamiško (evoliucinio) aiškinimo, autonominio sąvokų aiškinimo. Plačiau aptariant dinamišką (evoliucinį) aiškinimo principą, visų pirma yra svarbu pažymėti, kad EŽTK yra suvokiamas kaip „gyvas dokumentas“ (angl. *a living instrument*)³³. Taigi, iš šio principo kyla įpareigojimas EŽTK tekstą vertinti glaudžiai su aktualiais visuomeniniais įvykiais ir moralinėmis ar dorovinėmis normomis.

Neabejotina, kad Europos žmogaus teisių apsaugos sistemoje lemiamą vaidmenį atlieka EŽTT. Bet kokie įpareigojimai, teisės aktai ar kiti šaltiniai išliktų tik teorija, jei nebūtų sukurtas institucinis teisminis mechanizmas. Dėl šios priežasties EŽTK 19 straipsnyje yra įtvirtinta, kad siekiant laiduoti, kad būtų laikomasi įsipareigojimų, kuriuos prisiėmė Aukštosios susitariančios šalys, yra steigiami EŽTT ir Europos žmogaus teisių komisija.

Europos kontekste valdžių padalijimo principas nėra tiesiogiai susijęs ar tapatus su valstybiniu valdžių padalijimu. Vis dėlto, atliekant sisteminį vertinimą, Europos Tarybos Parlamentinė Asamblėja būtų priskirtina leidžiamajai valdžiai, kadangi priima rezoliucijas, rekomendacijas, formuoja žmogaus teisių standartus, o valstybės (Konvencijos šalys) papildo ir veikia kaip kolektyvinė leidžiamoji valdžia tarptautinėje žmogaus teisių sistemoje. Europos Tarybos Ministrų Komitetas prižiūri EŽTT sprendimų vykdymą, vertina valstybių įgyvendinimo priemones ir pajėgumus. EŽTT kompetencija atlieka lemiamą vaidmenį plėtojant teisės raidą, kuri atlieka ir itin svarbų vaidmenį valstybių nacionalinėje teisėje bei vietos teismų sprendimuose.

EŽTK tekstas yra lakoniškas, tačiau net ir po daugelio metų ir besikeičiančių visuomeninių problemų, EŽTK nepraranda savo aktualumo. EŽTT savo jurisprudencijoje užtikrina, kad teisė būtų taikoma efektyviai ir nuolat adaptuoja EŽTK nuostatas remiantis šiuolaikinėmis problemomis bei ieško tinkamiausių sprendimo būdų šioms problemoms spręsti. Autorės Dr. Vygantės Milašiūtės teigimu, EŽTK 8 straipsnio 1 dalyje minima privataus gyvenimo, kuris turi būti gerbiamas, sąvoka EŽTT bylose buvo išaiškinta ypač

³³MILAŠIŪTĖ, Vygantė (2023). *Žmogaus teisės Europoje*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 94.

plačiai, kaip apimanti asmens psichinį, psichologinį ir moralinį vientisumą (be kitų, seksualinė orientacija, reprodukcinės teisės, aplinkosaugos klausimai pvz. triukšmingumo aspektu, seksualinio gyvenimo, sveikatos apsaugos klausimai), privatumą siaurąją prasme (teisė į atvaizdą ir fotografijas, reputacijos apsauga, garso ir vaizdo stebėjimas, asmens duomenų apsauga), asmens tapatybę ir autonomiją <...>, profesinę veiklą ir verslą <...>³⁴. Taigi EŽTK nuostatos galėtų būti įvardijamos tik kaip kryptis, kuria naudojasi EŽTT savo jurisprudencijoje plėsdamas ir adaptuodamas asmenims garantuojamas teises ir jų taikymo ribas.

EŽTT jurisprudencijoje pastebimas nuolatinis ir itin reikšmingas teisės aiškinimas analizuojant viešojo asmens sampratą. Būtent EŽTT praktikoje formuojama ir plėtojama viešojo asmens sąvoka, kuri Konvencijos tekste nėra įtvirtinta *expressis verbis*. EŽTK tiesiogiai nevartoja viešojo asmens sąvokos, taip pat nenustato aiškių kriterijų, leidžiančių identifikuoti tokių asmenų ratą. Ši aplinkybė suponuoja išvadą, kad viešojo asmens samprata nėra norminės teisės išraiška, o veikiau jurisprudencijos rezultatas, kurio turinys atskleidžiamas per konkrečių bylų analizę ir taikomus vertinimo kriterijus. Tokiu būdu EŽTT jurisprudencija atlieka aiškinamąją funkciją, papildydama Konvencijos nuostatų lakoniškumą ir užtikrindama jos nuostatų veiksmingumą kintančiame visuomeniniame kontekste. Viena iš EŽTK sėkmingo taikymo priežasčių yra ta, kad EŽTT, pateikdamas jos išaiškinimus bylose dėl konkrečių asmenų teisių pažeidimų, detalizavo EŽTK ginamas žmogaus teises ir jas atitinkančias valstybių pareigas, atskleidė EŽTK turinį ir padarė tai tokiu būdu, kad EŽTK tekstas būtų suvokiamas kaip autoritetingas, išsamus, nesenstantis žmogaus teisių teisės šaltinis³⁵.

Be to, EŽTT praktika demonstruoja, kad viešojo asmens samprata nėra statiška kategorija – ji kinta priklausomai nuo asmens atliekamų funkcijų, jo vaidmens viešajame gyvenime bei visuomenės teisėto intereso būti informuotai. Tokia dinamiška interpretacija leidžia EŽTT reaguoti į naujas visuomenines ir socialines realijas, įskaitant besikeičiančias politinio dalyvavimo, profesinės veiklos ar viešojo matomumo formas.

Kita problema, kurią sėkmingai sprendžia EŽTT jurisprudencija yra sudėtingas institucinis modelis ir jo veikimas. Europos žmogaus teisių apsaugos sistema pasižymi sudėtinga institucine struktūra ir daugiapakopiais sprendimų priėmimo procesais, kurie, nors ir užtikrina procedūrinį teisėtumą bei nuoseklumą, praktikoje gali lemti ilgesnę reakciją į sparčiai kintančius socialinius ar visuomeninius reiškinius. Pastebėtina, kad

³⁴MILAŠIŪTĖ, Vygantė (2023). *Žmogaus teisės Europoje*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 89.

³⁵MILAŠIŪTĖ, Vygantė (2023). *Žmogaus teisės Europoje*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 92.

teisėkūros organai objektyviai neturi galimybių suspėti derinti teisės aktų atitiktis pagal naujai iškylančias problemas. Pavyzdžiui, kalbant apie viešo asmens sampratą, dažnu atveju nebeužtenka peržvelgti baigtinio pareigybių sąrašo tam, kad asmuo būtų tinkamai kvalifikuotas kaip viešasis subjektas. Taigi, EŽTT jurisprudencija ne tik dinamiškai aiškina pamatines EŽTK nuostatas, tačiau ir atlieka ne mažiau svarbų individualų aplinkybių vertinimą.

Vis dėlto pažymėtina, kad EŽTT jurisprudencijai būdingas trūkumas, susijęs su nagrinėjamų bylų aktualumu ir jų atspindimų teisinių problemų savalaikiškumu. Pagal Konvencijos 35 straipsnio 1 dalį pareiškėjas į EŽTT gali kreiptis tik išnaudojęs visas veiksmingas vidaus teisinės gynybos priemones. Tai reiškia, kad asmuo, prieš pateikdamas peticiją EŽTT, privalo bylinėtis visose nacionalinių teismų instancijose, o tai neišvengiamai lemia ilgesnę proceso trukmę. Be to, pagal Konvencijos 39 straipsnį EŽTT procese numatyta draugiško susitarimo (taikaus susitarimo) procedūra, kuri taip pat prisideda prie bylos nagrinėjimo trukmės. Dėl šių procesinių ypatumų laikotarpis nuo galimo teisės pažeidimo iki galutinio EŽTT sprendimo neretai gali siekti kelerius ar net dešimt ir daugiau metų. Darytina išvada, kad tokios procedūrinės ypatybės lemia neišvengiamą jurisprudencijos „atsilikimą“ nuo sparčiai kintančių visuomeninių santykių ar problemų. Tai ypač aktualu vertinant viešo asmens sampratos formavimąsi skaitmeninėje erdvėje, kur socialinių tinklų įtaka išplečia viešumo ribas ir sudaro prielaidas nekontroliuojamai viešumo sampratos plėtrai. Tačiau šios naujos tendencijos EŽTT praktikoje kol kas atspindi fragmentiškai, nes dėl ilgos bylinėjimosi trukmės Teismo formuojama jurisprudencija neišvengiamai reaguoja į jau praeityje susiformavusias, o ne naujausias problemas.

Apibendrinant, EŽTK yra laikoma „gyvu instrumentu“, kuris aiškinamas atsižvelgiant į kintančias visuomenės sąlygas ir šiuolaikinius demokratinės valstybės poreikius. Toks dinaminis aiškinimas leidžia ne tik plėtoti teisės į privatų gyvenimą bei saviraiškos laisvės turinį ir jų tarpusavio pusiausvyrą, bet ir formuoti naujus, EŽTK *expressis verbis* neįtvirtintus teisinius institutus. Viešojo asmens sąvoka nėra tiesiogiai apibrėžta EŽTK tekste, tačiau ji susiformavo per nuoseklią EŽTT jurisprudenciją kaip funkcinė kategorija, padedanti užtikrinti proporcingą saviraiškos laisvės ir privataus gyvenimo apsaugos pusiausvyrą. Viešojo asmens sampratos plėtojimas yra vienas iš pavyzdžių, kaip per jurisprudenciją formuojama dinamiška ir prie šiuolaikinės visuomenės realijų prisitaikanti žmogaus teisių apsaugos sistema.

2.2. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8 ir 10 straipsnių sąveika bei interpretacija Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijoje

EŽTT jurisprudencijoje pastebima, kad teisė į privataus gyvenimo gerbimą ir teisė į saviraiškos laisvę atsiduria nuolat konkuruojančioje pozicijoje. Tokia įtampa tarp dviejų fundamentalių teisių kyla dėl to, kad ginčo šalys visuomet turės kardinaliai skirtingus interesus. Taigi, siekiant išsiaiškinti, ar asmeniui gali būti apribota teisė į privatų gyvenimą pateisinant ribojimą viešo asmens statusu yra EŽTT pareiga nuosekliai išnagrinėti su asmeniu susijusias gyvenimiškas, profesines aplinkybes ir netgi asmeninio (aktyvaus ar pasyvaus) elgesio ypatumus.

EŽTT, veikdamas kaip priežiūros institucija, riboja griežtą, statusu pagrįstą taisyklių taikymą ir savo jurisprudencijoje plėtoja lankstų požiūrį, kuris remiasi konteksto vertinimu ir balansavimo testu³⁶. EŽTT atliekamas vertinimas siekiant nustatyti viešo asmens sampratą yra paremtas ne formaliu statuso konstatavimu, o papildomai vertinant aktualias aplinkybes ir skelbiamos informacijos ar turinio vertę demokratinei visuomenei. Šis požiūris suponuoja išvadą, kad viešo asmens samprata pagal EŽTT jurisprudenciją yra ne statinė, o dinamiška ir nuolat kintanti kategorija, kuri nustatoma remiantis proporcingumo principu.

Fundamentali EŽTT suformuluota taisyklė yra tokia, kad teisėms pagal EŽTK 8 straipsnį ir EŽTK 10 straipsnį turi būti taikoma vienoda pagarba. Šis principas įtvirtina abiejų teisių lygiateisiškumą. Papildomai, teismas negali būti šališkas, todėl sprendžiant dėl ginčo baigties tam jokios įtakos neturi, kas kreipėsi į EŽTT, asmuo dėl galimo EŽTK 8 straipsnio pažeidimo ar informacijos sklaidos subjektas remdamasis EŽTK 10 straipsniu³⁷.

Papildomai, EŽTT dviejų teisių kolizijos akivaizdoje remiasi principu, jog teisė turi būti aiškinama plačiai, o išimtis – siaurai³⁸. Taigi darytina išvada, kad bendroji taisyklė yra ta, kad teisė į asmens privatų gyvenimą yra garantuojama kiekvienam individui, o viešo asmens institutas, dažniausiai sąveikoje su EŽTK 10 straipsnyje įtvirtinta saviraiškos laisve asmens privataus gyvenimo apimtį riboja.

³⁶ČALI, B (2018). Balancing Test: European Court of Human Rights (ECtHR). *Oxford public international law* [Interaktyvus]. <https://opil.ouplaw.com/display/10.1093/law-mpeipro/e3426.013.3426/law-mpeipro-e3426>.

³⁷Von Hannover prieš Vokietiją Nr. 2 [EŽTT], Nr. 40660/08 ir 60641/08, [2012-02-07]. ECLI:CE:ECHR:2012:0207JUD004066008.

³⁸MILAŠIŪTĖ, Vygantė (2023). *Žmogaus teisės Europoje*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 175.

EŽTK 8 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą apima šiuos elementus: privatus asmens gyvenimas, šeimos gyvenimas, būsto neliečiamybė ir susirašinėjimo slaptumas. Tai yra pamatinės privataus gyvenimo saugomos vertybės, tačiau žvelgiant plačiai – EŽTK atskirai nenurodo kitų privataus gyvenimo aspektų, kurie yra tiesiogiai paminėti daugelio šalių nacionaliniuose įstatymuose: neteisėtas asmens stebėjimas, neteisėtas asmens ar jo turto apieškojimas, duomenų apie asmens sveikatos būklę paskelbimas pažeidžiant įstatymų nustatytą tvarką, tačiau EŽTT interpretuodamas EŽTK tokius deliktus pripažįsta teisės į privataus gyvenimo neliečiamumą pažeidimais³⁹.

Taigi, darytina išvada, kad privataus gyvenimo apimtis ir šia teise užtikrinamos ribos yra vertinamos kompleksiniu požiūriu, o EŽTK 8 straipsnis yra tarsi bendro pobūdžio gairė. EŽTK 8 straipsnio 1 dalyje įtvirtintų teisių apimtis negali būti vertinama kaip itin tiksliai apibrėžta ir nekintanti. EŽTT jurisprudencijoje šias sąvokas interpretuoja remiantis lankstaus aiškinimo principu. Taip pat yra būtina atsižvelgti į kiekvienos valstybės kultūrinį, socialinį ar teisinį kontekstą, bendrą valstybės raidą ir vystymąsi.

Yra svarbu pažymėti, kad nors teisė į privatų gyvenimą yra garantuojama kiekvienam individui, apimtis, kuria bus pasinaudota apginti savo teises priklauso nuo asmeninio pasirinkimo. Naudojimasis teise į pagarbą privačiam gyvenimui visada siejamas su konkretaus žmogaus asmenine nuožiūra. Privataus gyvenimo apsaugos ribos priklauso tik nuo asmens valios, t. y. nuo to, ar jis pageidauja būti paliktas vienas ir kiek informacijos apie save bei savo privatų gyvenimą sutinka atskleisti visuomenei⁴⁰.

EŽTT jurisprudencijoje yra aiškiai įtvirtinta, kad net ir vieši asmenys turi teisę į privataus gyvenimo gerbimą, kaip tai garantuojama EŽTK 8 straipsnyje. Privatumas yra neatsiejama individo teisė, apimanti gebėjimą savarankiškai kontroliuoti informacijos srautus ir asmens orumą. EŽTT akcentuoja, kad kiekvienas asmuo, net ir žinomas visuomenei, pagrįstai turi teisėtą lūkestį dėl privataus gyvenimo apsaugos ir pagarbos⁴¹. EŽTT praktikoje nuosekliai taikomas pagrįsto privatumo lūkesčio (angl. *reasonable expectation of privacy*) testas visiems asmenims, nepriklausomai nuo jų statuso visuomenėje. Pavyzdžiui, byloje Craxi prieš Italiją (Nr. 2) Teismas patvirtino, kad vieši

³⁹MEŠKAUSKAITĖ, Liudvika (2015). *Teisė į privatų gyvenimą*. Vilnius: Valstybės įmonė registrų centras, p. 20.

⁴⁰MEŠKAUSKAITĖ, Liudvika (2018). *Žiniasklaidos teisė*. Vilnius: Valstybės įmonė registrų centras, p. 349.

⁴¹Von Hannover prieš Vokietiją [EŽTT], Nr. 59320/00, [2004-06-24]. ECLI:CE:ECHR:2004:0624JUD005932000.

asmenys nepraranda Konvencijos 8 straipsnio apsaugos ir gali ja naudotis iš esmės tokiu pačiu pagrindu kaip ir kiti asmenys, nors šios apsaugos apimtis gali būti siauresnė dėl jų viešo vaidmens⁴².

EŽTK 10 straipsnyje įtvirtinta saviraiškos laisvė yra vienas iš pamatinių elementų, saugančių laisvą spaudą ir demokratijos pamatus informacijos sklaidos požiūriu. Spauda atlieka esminį vaidmenį demokratinėje visuomenėje. Nors žiniasklaida neturi peržengti tam tikrų ribų, ypač kitų asmenų reputacijos ir teisių atžvilgiu, jos pareiga, vis dėlto, yra skleisti informaciją ir idėjas visais viešojo intereso klausimais, laikantis įsipareigojimų ir atsakomybės⁴³. Ji ne tik turi užduotį skleisti tokią informaciją ir idėjas, bet ir turi teisę jas gauti. Priešingu atveju spauda negalėtų atlikti savo gyvybiškai svarbaus „visuomenės sergėtojo“ vaidmens⁴⁴. Tačiau tai jokių būdu nereiškia, kad tas „sarginis šuo“ demokratinėje visuomenėje gali nepaisyti kitų asmenų teisės į privataus gyvenimo gerbimą ir, kad jam neegzistuoja jokios ribos ir taisyklės⁴⁵.

Spaudos ir joje dirbančių žurnalistų darbo funkcija yra susijusi ne tik su informacijos perdavimu, tačiau ir siekiu sudominti skaitytoją. Dėl šios priežasties žurnalistai turi pasitelkti papildomas priemones pristatomiems įvykiams nupasakoti ar pavaizduoti. Šioje situacijoje svarbu pažymėti, kad EŽTK 10 straipsnis saugo ne tik išreikštą idėjų ir informacijos esmę, bet ir jų pateikimo formą⁴⁶. Žurnalistikos laisvė taip pat apima galimą „perdėjimą“ ar net provokaciją⁴⁷. Tai yra viena iš itin svarbių išvestinių teisių saviraiškos laisvės kontekste, kadangi spaudos teisės būtų ribojamos uždraudžiant kūrybiškai kritikuoti, skatinti diskusijas ir informuoti visuomenę.

EŽTK 10 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta, kad saviraiškos laisvė gali būti ribojama tik tada, kai kartu yra tenkinami trys kriterijai: ribojimas turi būti nustatytas įstatymo, siekti teisėto tikslo ir atitikti būtinumo kriterijų demokratinėje visuomenėje. EŽTT šiuos kriterijus nuosekliai taiko savo jurisprudencijoje, vertindamas bet kokią galimą valstybės kišimąsi į asmenų teises ir interesus.

⁴²Craxi prieš Italiją (Nr. 2) [EŽTT], Nr. 25337/94, [2003-07-17]. ECLI:CE:ECHR:2003:0717JUD002533794.

⁴³De Haes ir Gijssels prieš Belgiją [EŽTT], Nr. 19983/92, [1997-02-24]. ECLI:CE:ECHR:1997:0224JUD001998392.

⁴⁴Thorgeir Thorgeirson prieš Islandiją [EŽTT], Nr. 13778/88, [1992-06-25]. ECLI:CE:ECHR:1992:0625JUD001377888.

⁴⁵MESKAUSKAITĖ, Liudvika (2015). *Teisė į privaty gyvenimą*. Vilnius: Valstybės įmonė registrų centras, p. 240.

⁴⁶Oberschlick prieš Austriją [EŽTT], Nr. 11662/85, [1991-05-23]. ECLI:CE:ECHR:1991:0523JUD001166285.

⁴⁷Prager ir Oberschlick prieš Austriją [EŽTT], Nr. 15974/90 [1995-04-26]. ECLI:CE:ECHR:1995:0426JUD001597490.

Pirmasis kriterijus – ribojimas turi būti nustatytas įstatymo. EŽTT praktikoje tai reiškia ne vien formalų teisinio pagrindo egzistavimą nacionalinėje teisėje, bet ir tai, kad atitinkama norma būtų prieinama plačiai visuomenei ir pakankamai aiški. EŽTT vertina, ar asmuo galėjo pagrįstai numatyti savo elgesio teises pasekmes. Toks reikalavimas buvo suformuluotas byloje *Sunday Times prieš Jungtinę Karalystę* (Nr. 1)⁴⁸, kurioje Teismas pabrėžė, kad teisės norma turi būti suformuluota pakankamai tiksliai, jog asmenys galėtų valdyti ar numatyti savo elgesį. Pernelyg abstrakti teisės norma, suteikianti plačią diskreciją valdžios institucijoms ar teismams ir netenkina šio kriterijaus reikalavimų. EŽTT savo praktikoje nuosekliai pabrėžia, kad Konvencijos 8–11 straipsniuose vartojamos formulotės „nustato įstatymas“ reiškia ne tik formalaus teisinio pagrindo buvimą vidaus teisėje, bet ir atitinkamo įstatymo kokybės reikalavimą. Teisės norma negali būti laikoma „įstatymu“, jei ji nėra suformuluota taip tiksliai, kad asmuo galėtų, prireikus pasitelkęs teisinę pagalbą, numatyti savo veiksmų teises pasekmes. Kartu Teismas pripažįsta, jog absoliutus teisinio reguliavimo tikslumas yra nepasiekiamas, ypač dinamiškose visuomeninio gyvenimo srityse, todėl tam tikras normų abstraktumas yra neišvengiamas. Aiškumo reikalavimas neturi lemti pernelyg didelio teisės nelankstumo, o įstatymų aiškinimas ir taikymas gali būti plėtojami per teismų praktiką⁴⁹.

Antrasis kriterijus – ribojimas turi siekti teisėto tikslo. Tik nustatęs, kad ribojimas buvo „nustatytas įstatyme“, EŽTT vertina, ar juo buvo siekiama teisėto tikslo, ir, jei taip, ar ribojimas buvo būtinas demokratinėje visuomenėje: nacionalinėje teisėje nenumatyto ribojimo taikymas yra pakankamas pagrindas EŽTK pažeidimui konstatuoti⁵⁰. Konvencijos 10 straipsnio 2 dalyje pateikiamas baigtinis tokių tikslų sąrašas, į kurį įeina, be kita ko, kitų asmenų garbės ar teisių apsauga, valstybės saugumas, viešoji tvarka ar teismų autoriteto ir nešališkumo apsauga. Valstybė negali remtis abstrakčiais ar politiniais argumentais, kurie nepatenka į šį sąrašą. EŽTT praktikoje dažnai pripažįstama, kad, pavyzdžiui, asmens reputacijos apsauga yra teisėtas tikslas⁵¹, tačiau pats šio tikslo egzistavimas dar nereiškia, kad ribojimas yra suderinamas su Konvencija.

Trečiasis kriterijus – ar ribojimas buvo būtinas demokratinėje visuomenėje. Šiame kontekste EŽTT vertina, ar egzistavo „skubus socialinis poreikis“ riboti teisę į saviraiškos

⁴⁸*Sunday Times prieš Jungtinę Karalystę* (Nr. 1) [EŽTT], Nr. 6538/74, [1979-04-26]. ECLI:CE:ECHR:1979:0426JUD000653874.

⁴⁹Kudrevičius ir kiti prieš Lietuvą [EŽTT], Nr. 37553/05, [2015-10-15]. ECLI:CE:ECHR:2015:1015JUD003755305.

⁵⁰MILAŠIŪTĖ, Vygantė (2023). *Žmogaus teisės Europoje*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 179.

⁵¹Axel Springer AG prieš Vokietiją [EŽTT], Nr. 39954/08, [2012-02-07]. ECLI:CE:ECHR:2012:0207JUD004066008.

laisvę, ar taikytos priemonės buvo proporcingos siekiamam teisėtam tikslui ir ar nacionaliniai teismai tinkamai argumentavo sprendimus. Vertindamas, ar ribojimas buvo būtinas demokratinėje visuomenėje, EŽTT yra tos nuomonės, kad „naudinga“, „protinga“ ar „pageidautina“ yra nepakankamos priežastys ribojimams taikyti⁵². EŽTT nuosekliai pabrėžia, kad demokratinė visuomenė grindžiama pliuralizmu, tolerancija ir atvirumu, todėl EŽTK 10 straipsnis saugo ne tik neutralią ar palankiai vertinamą informaciją, bet ir tokią, kuri „įžeidžia, šokiruoja ar trikdo“⁵³. Vertindamas proporcingumą, Teismas taip pat atsižvelgia į sankcijų pobūdį ir griežtumą, nes net ir formaliai nedidelės sankcijos gali turėti neproporcingą, saviraišką slopinantį poveikį.

Vertinant, ar toks „poreikis“ egzistuoja ir kokių priemonių reikėtų imtis jam spręsti, nacionalinėms valdžios institucijoms paliekama tam tikra vertinimo laisvė. Tačiau ši vertinimo teisė nėra neribota ir yra neatsiejama nuo EŽTT vykdomos priežiūros, kurio užduotis – priimti galutinį sprendimą dėl to, ar apribojimas suderinamas su saviraiškos laisve, saugoma EŽTK 10 straipsnio. Teismo užduotis, vykdamas priežiūros funkciją, yra ne pakeisti nacionalines valdžios institucijas, o atsižvelgdamas į visas bylos aplinkybes, patikrina jų sprendimų pagrįstumą pagal saviraiškos laisvės apsaugos standartus⁵⁴.

Apibendrinant konstatuotina, kad Konvencijos 8 ir 10 straipsnių tarpusavio kolizija praktikoje dažnai yra neišvengiama. Abejais EŽTK straipsniais saugomos vertybės – privataus gyvenimo apsauga ir saviraiškos laisvė – demokratinėje visuomenėje yra lygiavertės. Dėl šios priežasties esminį vaidmenį atlieka EŽTT, kuris savo jurisprudencijoje formuoja šių teisių derinimo principus ir užtikrina, kad jų taikymas nebūtų formalus ar mechaninis. Konvencijos 8 ir 10 straipsnių analizė turi ypatingą reikšmę plėtojant viešojo asmens sampratą, nes būtent šių teisių sankirtoje Teismas suformulavo kriterijus, leidžiančius diferencijuoti asmenų statusą ir nustatyti toleruotinos kritikos ribas. EŽTT yra nuosekliai pabrėžęs, kad bet koks saviraiškos ar privataus gyvenimo ribojimas turi būti nustatytas įstatymu, siekti teisėto tikslo ir būti būtinas demokratinėje visuomenėje, t. y. atitikti proporcingumo reikalavimą.

⁵²MILAŠIŪTĖ, Vygantė (2023). *Žmogaus teisės Europoje*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 182.

⁵³Handyside prieš Jungtinę Karalystę [EŽTT], Nr. 5493/72, [1976-12-07]. ECLI:CE:ECHR:1976:1207JUD000549372.

⁵⁴Jerusalem prieš Austriją [EŽTT], Nr. 26958/95, [2001-02-27]. ECLI:CE:ECHR:2001:0227JUD002695895.

3. VIEŠŲJŲ ASMENŲ GRUPĖS EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ TEISMO JURISPRUDENCIJOJE

EŽTT praktikoje pastebima tendencinga asmenų gradacija pagal jų viešumo lygį, siejant asmenį su jo einamomis pareigomis. Toks skirstymas yra paremtas principu, pagal kurį kuo asmuo yra labiau viešas ir žinomas, tuo mažiau privatumo apsaugos jis gali tikėtis tam tikrose situacijose, nes visuomenė turi teisėtą interesą ir pagrįstą teisę žinoti informaciją apie asmenis, darančius įtaką viešojoje sferoje ar net jų privatiems kasdieniams interesams. Remiantis EŽTT jurisprudencija, fundamentalios yra trys kategorijos: politikai, kurių privatumo ir reputacijos apsauga yra silpniausia, o kritikos ribos plačiausios, tuomet seka valstybės tarnautojai (pareigūnai) ir teisėjai, kurių reputacija šiame kontekste yra labiausiai saugoma nuo nepagrįstų, įžeidžiančių ar destruktivių pasisakymų, kurie gali turėti įtakos visuomenės pasitikėjimui teisingumo sistema valstybėje.

Žvelgiant į šiuolaikinę teisės mokslo raidą, teorijoje yra išskiriamos dvi viešųjų asmenų grupės. Pirma grupė yra viešieji asmenys, kurių viešumo statusas tiesiogiai susijęs su jų užimamomis pareigomis, veikla ar padėtimi visuomenėje. Siaurąją prasme viešaisiais asmenimis yra laikomi tie asmenys, kurie dirba valstybės tarnyboje ir (ar) naudoja visuomeninius išteklius. Prie tokių viešųjų (siaurąją prasme) asmenų yra priskiriami politikai, valstybės tarnautojai, teisėjai, atsakingi įvairių valstybinių institucijų darbuotojai. Antroji grupė yra viešieji asmenys plačiąja prasme arba trumpalaikiai viešieji asmenys. Plačiąją prasme viešaisiais asmenimis reikėtų laikyti visus asmenis, kurie yra išvardyti Rezoliucijoje Nr. 1165, taigi ir žymius sportininkus, menininkus. Trumpalaikiais viešaisiais asmenimis tuos, kurių viešumas asocijuojamas su įvykiais ar poelgiais, tačiau trunka sąlyginai trumpą laiką⁵⁵. Toks viešųjų asmenų grupių atskyrimas suteikia galimybę sistemaiškai paaiškinti skirtingą asmenų privatumo praradimo ar apsaugos lygį.

Darbo autorės vertinimu, viešųjų asmenų statuso vertinimas plačiąja ir siaurąja prasme yra funkcionalus, tačiau ne visada pakankamas ar lemiamas sprendžiant praktinius kazusus. Riba tarp šių dviejų kategorijų gali kardinaliai persimainyti. Trumpalaikis viešumas tam tikrais atvejais gali išsitęsti, tapti nekontroliuojamu arba peraugti į nuolatinį viešumą, ypač kai asmens elgesys yra eskaluojantis, ar įvykiai ir toliau išlieka aktualūs visuomenės diskusijoms. Todėl vien formalus asmens priskyrimas, pavyzdžiui, trumpalaikiams

⁵⁵MEŠKAUSKAITĖ, Liudvika (2015). *Teisė į privatų gyvenimą*. Vilnius: Valstybės įmonė registrų centras, p. 242.

viešiesiems asmenims, neturėtų būti lemiamas kriterijus ir garantuojantis absoliučią privatumo apsaugą.

3.1. Politikai

Kaip minėta, politikai sudaro grupę asmenų, kurių atžvilgiu kritikos ribos yra plačiausios. Viena iš pagrindinių priežasčių yra ta, kad laisvos politinės diskusijos yra demokratinės visuomenės pamatas⁵⁶. Be to, lemiamą vaidmenį atlieka ir politiko savanoriškas apsisprendimas atstovauti visuomenės gerovei bei interesams. Skirtingai nuo privataus asmens, politikas neišvengiamai ir sąmoningai leidžia žurnalistams ir plačiajai visuomenei atidžiai stebėti kiekvieną jo žodį ir veiksma, todėl jis privalo rodyti didesnę tolerancijos laipsnį⁵⁷. Tokia byloje Lingens prieš Austriją suformuluota taisyklė reiškia, politiko pasirinkimas dalyvauti viešajame gyvenime yra sąmoningas ir savanoriškas bei turi būti vertinama kaip tiesioginis sutikimas būti griežčiau vertinamam ar kritikuojamam dėl savo veiksmų.

Žvelgiant istoriškai, Lingens prieš Austriją buvo viena iš pirmųjų EŽTT nagrinėtų bylų viešo asmens sampratos tema. Nors sąvoka „viešas asmuo“ (angl. „*public figure*“) nebuvo tiesiogiai įtvirtinta, EŽTT aiškiai išskyrė, kad žurnalisto Lingens teisė į saviraiškos laisvę pagal EŽTK 10 straipsnį buvo neteisėtai apribota. Pareiškėjas buvo nuteistas dėl savo publikacijose apie politiką – kanclerį Bruno Kreisky – pavartojus tokias frazes, kaip „žemiausias oportunizmas“, „amoralus“ ir „nevertas“. Šie straipsniai nagrinėjo viešo intereso politines temas – Austrijos visuomenės ir kanclerio požiūrį į nacionalsocializmą bei buvusių nacių dalyvavimą valdžioje. EŽTT pažymėjo, kad šioje situacijoje spaudos laisvė suteikia visuomenei vieną geriausių būdų susidaryti nuomonę apie politikų idėjas ir elgesį. Politinė diskusija yra demokratinės visuomenės esmė. Todėl prieinama prie išvados, jog politiko kritikos ribos yra platesnės nei privataus asmens – politikas sąmoningai atsiveria visuomenės vertinimui ir turi rodyti didesnę toleranciją.

Teismas taip pat pažymėjo, kad kritika, susijusi su politiko asmenybe gali būti pateisinama, jei ji prisideda prie diskusijos, susijusios su bendruoju visuomenės interesu. Demokratinėje visuomenėje visuomenės teisė gauti informaciją ir dalyvauti politinėje diskusijoje apie politinius lyderius nusveria jų asmeninį interesą į gerą vardą, kol kritika nepasireiškia kaip nepagrįsti asmeniniai įžeidimai, nesusiję su jų viešąja veikla ar užimamomis pareigomis valstybėje.

⁵⁶Castells prieš Ispaniją [EŽTT], Nr. 11798/85, [1992-04-23]. ECLI:CE:ECHR:1992:0423JUD001179885.

⁵⁷Lingens prieš Austriją [EŽTT], Nr. 9815/82, [1986-07-08]. ECLI:CE:ECHR:1986:0708JUD000981582.

Vėliau sekantys sprendimai, plėtojantys viešo asmens sampratą, taip pat buvo susiję su politinio gyvenimo veikėjais. 1991 ir 1997 metais EŽTT nagrinėjo dvi žurnalisto Oberschlick peticijas prieš Austriją. Pareiškėjas Austrijoje buvo nuteistas dukart: pirmąjį kartą žurnale „Forum“ pacitavo politiką Grabher – Meyer ir atskleidė informaciją, susijusią su nutrauktu ikiteisminiu tyrimu⁵⁸. Politikas siūlė išmokyti reformas, kurios tiesiogiai diskriminavo užsienio gyventojų šeimas. Pareiškėjo Oberschlick vertinimu, tokie pasiūlymai atitinka nacionalsocialistinių partijų ideologiją. EŽTT nusprendė, kad Oberschlicko kritika provokuojančiu būdu atkreipė visuomenės dėmesį į politiko pasiūlymą, galintį šokiruoti daugelį. Politikas, išsakydamas tokias mintis, turi tikėtis stiprios reakcijos iš žiniasklaidos ir visuomenės. EŽTT vėlgi akcentavo, kad leistinos kritikos ribos yra platesnės, kai kalbama apie politinį veikėją, einantį viešąsias pareigas nei apie privatų asmenį. Politikas neišvengiamai ir sąmoningai leidžia žurnalistams ir plačiajai visuomenei atidžiai stebėti kiekvieną jo žodį ir veiksmą, todėl jis turi rodyti didesnę tolerancijos laipsnį, ypač kai pats viešai pareiškia nuomonę, kuri gali būti kritikuojama.

1997 metais Oberschlick prieš Austriją Nr. 2, EŽTT nusprendė, kad žurnalisto nuteisimas už politiko Jorg Haider pavadinimą „idiotu“ ir „nacių“ apribojo pareiškėjo (žurnalisto) teisę į saviraiškos laisvę⁵⁹. Pareiškėjo teigimu, toks epitetas nebuvo pavartotas atsitiktinai. Politiką įvardijant kaip idiotą buvo siekiama atkreipti visuomenės dėmesį į politiko mąstymo absurdiškumą. Tiek žodžiai, tiek tonas buvo pasirinkti taip, kad skaitytojams kiltų abejonių dėl p. Haider argumentų, nes šie iš esmės kėlė pavojų visuomenės teisei į nuomonės laisvę. Taigi, žurnalisto Oberschlick tikslas buvo įspėti plačiąją visuomenę apie įtakingo politiko pasaulėžiūrą, kuris siekė eiti federalinio kanclerio pareigas. Teismas nusprendė, kad nors šis terminas iš tiesų yra įžeidžiantis, tai yra EŽTK saugoma politinės saviraiškos forma, leidžianti ne tik laisvai reikšti mintis, bet ir skatinanti didesnę dalį visuomenės vertinti informaciją kritiškai.

Atkreiptinas dėmesys, kad politiko profesija savaime negali įtikti visoms visuomenės grupėms. Būtent dėl šios priežasties kyla ginčai, kritika ar nepasitenkinimas. Politinės asmenybės, kaip tiesioginiai tautos žmonių atstovai, savo veikloje yra priversti nuolatos ieškoti kompromisų. Šių kompromisų paieškoje palietus jautrią temą visuomenėje kyla aršios diskusijos, kurių tikslas yra leisti visuomenei apsispręsti, ar toks atstovas teisingai gina piliečių interesus. Pagal EŽTK 10 straipsnio 2 dalį galimybės apriboti politinę kalbą

⁵⁸Oberschlick prieš Austriją [EŽTT], Nr. 11662/85, [1991-05-23]. ECLI:CE:ECHR:1991:0523JUD001166285.

⁵⁹Oberschlick prieš Austriją Nr. 2 [EŽTT], Nr. 20834/92, [1997-07-01]. ECLI:CE:ECHR:1997:0701JUD002083492.

ar debatus viešojo intereso klausimais yra itin ribotos⁶⁰. Politikas neabejotinai turi teisę į reputacijos apsaugą, net kai jo veikla nesusijusi su privačiu gyvenimu, tačiau tokios apsaugos reikalavimai privalo būti vertinami pagal aptariamų politinių klausimų svarbą ir bendrąjį visuomenės interesą⁶¹.

EŽTT nustato dar platesnes ribas, kai kritika nukreipta ne į konkretų asmenį, o į valstybės vyriausybę, kaip valstybės piliečių interesams atstovaujančią sistemos dalį. Byloje Castells prieš Ispaniją Teismas pabrėžė, kad Vyriausybės aktyvūs veiksmai ar neveikimas privalo būti nuolat stebimi viešosios nuomonės skleidėjų⁶². Vyriausybė yra dominuojančioje padėtyje bei disponuoja reikšmingais resursais atsakant į kritiką, todėl, veikdama kaip viešasis subjektas, privalo susilaikyti nuo atsakomųjų veiksmų, o baudžiamąja teise remtis tik išimtiniais atvejais esant neabejotiniems šios atsakomybės rūšies taikymo teisiniais pagrindams. Baudžiamosios teisės priemonės vyriausybės kritikams gali būti taikomos tik kraštutiniu atveju, kai kyla reali grėsmė viešajai tvarkai, tačiau net ir tada EŽTT taiko griežtą vertinimą (angl. *close scrutiny*).

Šiuo sprendimu EŽTT suteikia ypatingą reikšmę opozicijos narių saviraiškos laisvei. Parlamentarai, kaip rinkėjų atstovai, turi pareigą kelti nepatogius klausimus valdančiajai daugumai. Sprendime Castells prieš Ispaniją senatorius apkaltino Vyriausybę esant atsakingą už politines žmogžudystes Baskų regione. Nacionaliniai teismai atsisakė nagrinėti opozicionieriaus pateiktus įrodymus, nesuteikė realios galimybės apginti savo poziciją bei iš anksto kvalifikavo politiko pareiškimus kaip šmeižtą. EŽTT nurodė, kad draudimas politikui pateikti įrodymus apie savo teiginių pagrįstumą, bet kokią sankciją daro neproporcingą.

EŽTT jurisprudencijoje išskirtinė reikšmė yra suteikiama ir valstybės vadovams. Žiniasklaidai ir visuomenei suteikiama teisė domėtis, kritikuoti ir analizuoti ne tik savo valstybės vadovus, tačiau ir užsienio atstovus. Pavyzdžiui, sprendime Colombani ir kiti prieš Prancūziją⁶³ įtvirtina saviraiškos laisvės svarbą ir viršenybę žiniasklaidai skelbiant informaciją apie užsienio valstybės vadovus, kaip viešuosius asmenis – politinius veikėjus. EŽTT pabrėžė, kad Prancūzijos nacionalinis įstatymas, užsienio vadovo kritiką kvalifikuojantis kaip nusikaltimą yra neteisėtai ribojantis EŽTK 10 straipsnyje įtvirtintą

⁶⁰Sürek prieš Turkiją (Nr. 1) [EŽTT], Nr. 26682/95, [1999-07-08]. ECLI:CE:ECHR:1999:0708JUD002668295.

⁶¹Lingens prieš Austriją [EŽTT], Nr. 9815/82, [1986-07-08]. ECLI:CE:ECHR:1986:0708JUD000981582.

⁶²Castells prieš Ispaniją [EŽTT], Nr. 11798/85, [1992-04-23]. ECLI:CE:ECHR:1992:0423JUD001179885.

⁶³Colombani ir kiti prieš Prancūziją [EŽTT], Nr. 51279/99, [2002-06-25]. ECLI:CE:ECHR:2002:0625JUD005127999.

laisvę. Byloje buvo nagrinėjamas prancūzų laikraščio „Le Monde“ direktoriaus ir žurnalisto baudžiamasis persekiojimas už išviešintą informaciją, kurioje Maroko karaliaus aplinka buvo įtariama plataus masto narkotinių medžiagų kontrabanda. Teismas nusprendė, kad baudžiamumas už tokią kritiką apie valstybių vadovus, kaip viešuosius asmenis, gali turėti atgrasomąjį poveikį viešai diskusijai bei nėra pateisinamas žodžio laisvės apribojimas.

EŽTT jurisprudencijoje taip pat pasisakyta dėl politikų, užimančių reikšmingas ir įtakingas pareigas, derinančių savo veiklą su kitomis profesijomis. Jei viešasis asmuo (politikas) turi papildomą profesiją, kuri yra leistina pagal nacionalinę teisę, tai yra asmeninė pareiga užtikrinti, kad tokiose situacijose būtų išvengta interesų konflikto. Jei tokia pareiga nėra įvykdoma – visuomenė turi teisę diskutuoti apie politiko suinteresuotumą, kaip tai įvyko Dichand ir kiti prieš Austriją⁶⁴ byloje. EŽTT vertino pareiškėjų (žiniasklaidos) paskelbtus teiginius apie poną Graffą, kuris tuo metu ėjo reikšmingas parlamentaro pareigas – jis pirmininkavo Parlamento teisėkūros komitetui ir kartu vertėsi advokato praktika. Ginčijami teiginiai buvo susiję su tuo, kad jis, eidamas šias pareigas, nesilaikė demokratinėse valstybėse taikomų moralinių principų ir dalyvavo priimant teisės aktus, kurie suteikė reikšmingų privalumų jo klientams, o žiniasklaida viešai pasmerkė parlamentaro elgesį. Nacionaliniai teismai uždraudė pareiškėjams tokio pobūdžio informaciją skelbti viešai. EŽTT konstatavo, kad ponas Graffas yra svarbus politikas, kuris dalyvauja viešajame politiniame gyvenime, jam taikomos platesnės kritikos toleravimo ribos, o jo veikla vienareikšmiškai patenka į viešojo intereso sritį. EŽTT pabrėžė, kad publikacijoje nėra aiškiai nurodyta, kad ponas Graffas buvo Austrijos vyriausybės narys, o kritika dėl moralinių normų nesilaikymo yra tik vienas iš bendrųjų principų. EŽTT taip pat akcentavo, kad kritika buvo tiesiogiai susijusi su p. Graffo viešosiomis pareigomis. Buvo aptariama jo veikla tuo metu, kai jis pirmininkavo Parlamento teisėkūros komitetui, ir kai buvo priimti teisės aktai, suteikę privalumų laikraščių leidėjams, kuriems Graffas atstovavo kaip advokatas. Teismo vertinimu, tokia politinės ir profesinės veiklos sankirta savaime yra teisėtas viešų diskusijų objektas. Taigi, aplinkybė, jog politiko komercinė ir politinė veikla sutampa, gali sukelti viešas diskusijas, net jei pagal vidaus teisę formaliai nekyla jokių pareigų nesuderinamumo problemų.

⁶⁴Dichand ir kiti prieš Austriją [EŽTT], Nr. 29271/95, [2002-02-26]. ECLI:CE:ECHR:2002:0226JUD002927195.

Dar vienas reikšmingas sprendimas iliustruojantis politiko, kaip viešojo asmens, sampratą EŽTT jurisprudencijoje yra Flux prieš Moldova (Nr. 2)⁶⁵. Šiame sprendime politikas, kurio atžvilgiu buvo paskelbta ginčijama publikacija, ėjo aukštas parlamentinės pareigas – buvo Komunistų partijos parlamentinės frakcijos pirmininkas. Jo, kaip viešo asmens, statusą nulėmė ne asmeniniai veiksmai privataus gyvenimo srityje, o aktyvus vadovaujamojo pobūdžio dalyvavimas politiniame gyvenime. Ginčijamame kontekste buvo viešai siejamas su politiniais sprendimais ir veiksmiais, priskiriamais jo vadovaujamai politinei grupei. Konkrečiai, publikacijoje buvo keliama versija, kad politinė jėga, kuriai jis vadovavo parlamente, siekė disponuoti valstybiniu turtu, svarbią valstybinę pramonės įmonę galimai išparduodant ją dalimis. Svarbu tai, kad politikas nebuvo pristatomas kaip asmuo, pats atlikęs neteisėtus veiksmus, tačiau jo nuotraukos panaudojimas kartu su santraukoje pateiktu teiginiu galėjo sudaryti įspūdį apie jo politinę atsakomybę už minėtus sprendimus ar ketinimus. Taigi kritika buvo nukreipta į jo profesinį vaidmenį – kaip frakcijos vadovo, darančio įtaką politiniams sprendimams. EŽTT požiūriu, būtent tokia situacija atskleidžia viešo asmens sampratos esmę: politikas laikomas viešuoju asmeniu ne todėl, kad jam inkriminuojamas konkretus teisės pažeidimas, bet todėl, kad jis atstovauja politinei jėgai ir dalyvauja sprendimų priėmime, susijusiame su visuomenei svarbiais ekonominiais ir politiniais klausimais. Viešasis interesas šiuo atveju kilo iš paties politiko pareigų pobūdžio ir jo vaidmens politinėje struktūroje, o ne iš jo asmeninių veiksmų.

Pastebėtina, kad visuomenė gali susidomėti ne tik politiko veikla ar asmeniniu gyvenimu, tačiau tai gana reikšmingai paliečia ir artimuosius šeimos narius. Vis dėlto, EŽTT tokius atvejus vertina griežtai – politiko sutuoktinė viešai pažeminta užgauliomis frazėmis, apibūdinant jos elgesį šeimos gyvenime, nėra laikoma viešuoju asmeniu ir nesudaro objektyvaus ir pagrįsto visuomenės intereso žinoti. EŽTT pažymėjo, jog kritikuojamas asmuo, nors ir turėjo tam tikrą ryšį su viešuoju interesu dėl santuokos su politiku, negalėjo būti laikomas viešuoju asmeniu savaime. EŽTT taip pat atkreipė dėmesį, kad ginčijamos publikacijos turinys nesusijęs su visuomenei svarbių klausimų aptarimu, o buvo orientuotas į asmens privatų gyvenimą bei pateiktas itin įžeidžiančia forma. Todėl nacionalinių teismų sprendimas ginti asmens orumą ir reputaciją buvo pripažintas proporcingu ir pateisinamu demokratinėje visuomenėje, neperžengiančiu valstybėms suteiktos vertinimo laisvės ribų⁶⁶.

⁶⁵Flux prieš Moldovą (Nr. 2) [EŽTT], Nr. 31001/03, [2007-07-03]. ECLI:CE:ECHR:2007:0703JUD003100103.

⁶⁶Tammer prieš Estiją [EŽTT], Nr. 41205/98, [2001-02-06]. ECLI:CE:ECHR:2001:0206JUD004120598.

Kiek kitokia situacija kilo Suomijoje, kuomet keli žurnalistai kreipėsi į EŽTT, nes buvo nuteisti paviešinę politiko ir jo draugės nuotrauką bei tokius duomenis kaip vardas, pavardė, amžius, kai juodu sudalyvavo incidente, po kurio buvo iškviešti policijos pareigūnai. EŽTT pažymėjo, kad viešojo asmens draugė nėra viešas asmuo, tačiau dėl šio įvykio visuomenė turėjo pagrįstą interesą domėtis ir žurnalistams iš tiesų buvo apribota teisė į saviraiškos laisvę⁶⁷.

Šiame kontekste itin aktuali yra ir naujoji XXI amžiaus problematika susijusi su aktyviu socialinių ar viešųjų, politinių reikalų diskutavimu interaktyvioje erdvėje. EŽTT taip pat yra pažymėjęs, kad internetas tapo viena iš pagrindinių priemonių, kuriomis asmenys naudojami savo teise į saviraiškos laisvę. Jis suteikia esmines priemones dalyvauti veikloje ir diskusijose, susijusiose su politiniais ir bendro intereso klausimais⁶⁸. Savo viešais pasisakymais, dalyvavimu debatuose ir, šiuo metu, socialiniuose tinkluose politikai formuoja ir skleidžia idėjas, pristato politikos kryptis bei palaiko ryšį su rinkėjais. Socialinių tinklų platformos iš esmės išplėtė politinės komunikacijos pasiekiamumą, sudarydamos galimybę politikams tiesiogiai komunikuoti su visuomene, nesinaudojant tradicinės žiniasklaidos tarpininkavimu⁶⁹. Todėl politikai, besinaudojantys socialiniais tinklais taip pat yra saistomi jiems kylančių pareigų ir atsakomybių pagal EŽTK 10 straipsnio 2 dalį. Politikų statusas ir visuomeninis žinomumas neatsiejami nuo didesnės įtakos bei autoriteto, todėl jų veiksmai ar viešai prieinamas socialinių tinklų turinys natūraliai sulaukia didelio atgarsio. Kaip akcentavo EŽTT, toks reprezentatyvumas reiškia, kad politikas gali lengviau paveikti rinkėjų pasirinkimus, moralines nuostatas ar net netiesiogiai paskatinti neteisėtą elgesį. Būtent dėl šios galios politikams taikomi griežtesni rūpestingumo standartai valdant savo socialinių tinklų turinį, siekiant užkirsti kelią neapykantos kurstymui⁷⁰.

Interaktyviųjų socialinės žiniasklaidos priemonių įtaką reikšmingai iliustruoja 2022 metais Jungtinės Karalystės visuomeninio transliuotojo BBC specialiosios tyrimų komandos atliktas tyrimas, siekiant įvertinti piktnaudžiavimo saviraiškos laisve mastą

⁶⁷Flinkkilä ir kiti prieš Suomiją [EŽTT], Nr. 25576/04, [2010-04-06]. ECLI:CE:ECHR:2010:0406JUD002557604.

⁶⁸Vladimir Kharitonov prieš Rusiją [EŽTT], Nr. 10795/14, [2020-06-23]. ECLI:CE:ECHR:2020:0623JUD001079514.

⁶⁹GOSZTONYI, Gergely; BÁLINT, János; LENDVAI, Gergely Ferenc (2025-02-12). *Public Figures and Social Media from a Freedom of Expression Viewpoint in the Recent U.S. and EU Jurisdiction* [interaktyvus]. <https://www.mdpi.com/2673-5172/6/1/26>.

⁷⁰Sanchez prieš Prancūziją [EŽTT], Nr. 45581/15, [2023-05-15]. ECLI:CE:ECHR:2023:0515JUD004558115.

Jungtinės Karalystės parlamento narių atžvilgiu socialiniame tinkle „Twitter“⁷¹. Tyrimo metu, dirbtinio intelekto pagalba, buvo analizuota apie trys milijonai įrašų, paskelbtų per šešių savaičių laikotarpį. Dirbtinio intelekto užduotis buvo identifikuoti pagiežingą turinį, kuris būtų laikomas įžeidžiančiu, nepagarbiu ar trikdančiu. Nustatyta, kad daugiau nei 130 tūkst. įrašų, t. y. maždaug vienas iš dvidešimties, gali būti laikomi nepagarbiais, iš jų apie 20 tūkst. – itin įžeidžiais, o bendras tokių pranešimų skaičius kasdien viršijo 3 tūkstančius. Tyrimas atskleidė, kad piktnaudžiavimas internetine nėra pasiskirstęs vienareikšmiškai: nors daugiausia įžeidžiančių komentarų sulaukia aukšto matomumo politikai, didžiausia jų dalis tenka mažiau žinomiems parlamento nariams. Taip pat nustatyta, kad moterų politikės dažniau susiduria su seksualizuotu, seksistiniu ir smurtinio pobūdžio turiniu, o kritika neretai peržengia profesinės veiklos ribas ir nukreipiama į asmeninį gyvenimą, išvaizdą ar šeimą. Tyrimo duomenys rodo, kad tokios aplinkybės turi tiesioginės įtakos politiniams procesams – kai kurie politikai vengia viešai reikšti nuomonę ar net priima priešingus jų politinei ideologijai sprendimus, siekdami išvengti neigiamų reakcijų socialiniuose tinkluose.

Apibendrinant galima teigti, kad EŽTT jurisprudencijoje aiškiai suformulavo taisyklę, kad politiniai veikėjai iš visų viešųjų asmenų kategorijų sąmoningai privalo nesitikėti visiško privatumo. Politikai tiesiogiai atstovauja visuomenės interesams valstybės valdyme ir sprendimų priėmime, todėl yra atskaitingi žmonėms, negali vengti diskusijų ir nepatogių klausimų. Politikai, kaip viešieji asmenys, yra suprantami ne tik tiesiogine prasme, tačiau ir šalies vyriausybė, opozicijos nariai, o visuomenės interesas apie politikus nesibaigia jų darbo vietoje. Politikas dėl savo įtakos aukštų elgesio standartų privalo laikytis leidžiant laisvalaikį, socialinėje erdvėje ar kitose vietose.

3.2. Valstybės tarnautojai – pareigūnai

Valstybės tarnautojų (pareigūnų) apsauga kritikos ribų atžvilgiu yra griežtesnė. Jie nėra tokie atviri subjektai diskusijoms, tačiau privalo toleruoti platesnį visuomenės susidomėjimą jų oficialių pareigų vykdymu. Būtinybė užtikrinti stipresnę viešųjų tarnautojų apsaugą yra grindžiama efektyvaus valstybinių institucijų funkcionavimo užtikrinimu. EŽTT Sprendime Janowski prieš Lenkiją⁷² pažymėjo, kad valstybės tarnautojai turi teisę dirbti aplinkoje, kurioje užtikrinamas visuomenės pasitikėjimas ir nėra perteklinio ar neproporcingo institucijų veiklos trikdymo. Šioje byloje žurnalistas Janowski

⁷¹LYNCH, Paul; SHERLOCK, Pete; BRADSHAW, Paul (2022-11-09). *Scale of abuse of politicians on Twitter revealed* [interaktyvus]. <https://www.bbc.com/news/uk-63330885>

⁷²Janowski prieš Lenkiją [EŽTT], Nr. 25716/94, [1999-01-21]. ECLI:CE:ECHR:1999:0121JUD002571694.

viešoje vietoje išvadino savivaldybės darbuotojus „bukais“ ir „kvailiais“, kai šie vykdė jiems priskirtas viešąsias funkcijas bandydami kovoti su neteisėtais gatvės prekeiviais. EŽTT konstatavo, kad pareigūnai atliko savo tiesiogines funkcijas – siekė užtikrinti tvarką, o įžeidinėjimai buvo išsakyti viešai, trečiųjų asmenų akivaizdoje bei nebuvo dalis viešosios diskusijos. Taigi, pareigūnai neprivalo toleruoti asmeninio pobūdžio kritikos ar įžeidimų, kurie jiems trukdo atlikti priskirtą darbą. EŽTT kvalifikavo, kad nuomonė apie pareigūnų veiksmų teisėtumą yra leistina, tačiau, pagal bylos aplinkybes, tokie pareigūnų įžeidimai nėra pateisinami saviraiškos laisvės požiūriu.

Sprendimas Janowski prieš Lenkiją įtvirtino pagrindinę politikų ir valstybės tarnautojų viešumo ir tolerancijos ribų skirtumo priežastį – valstybės tarnautojai nėra viešieji asmenys ta pačia prasme kaip politikai, nes jie paprastai neturi savarankiškos politinės galios priimti sprendimus, o veikia kaip jau priimtų sprendimų vykdytojai. Dėl šios priežasties valstybės tarnautojams gali būti taikoma didesnė reputacijos ir pagarbos valstybės institucijoms apsauga.

Šiame sprendime įtvirtinta ir pagrindinis politiko bei valstybės tarnautojo atribojimo kriterijus. Valstybės tarnautojams, einantiems oficialias pareigas, kaip ir politikams, taikomos platesnės priimtinos kritikos ribos nei privatiems asmenims. Tačiau negalima teigti, kad valstybės tarnautojai sąmoningai yra linkę atidžiai tikrinti kiekvieną savo žodį ir veiksmažodį taip, kaip tai daro politikai, todėl su jais turėtų būti elgiamasi taip pat, kaip ir su pastaraisiais, kai kalbama apie kritiką jų elgesiui.

Valstybės tarnautojų privatumo apsaugos ribos siaurėja, kai aptariami visuomenei išskirtinę reikšmę turintys klausimai. Pavyzdžiui, EŽTT sprendime Mamere prieš Prancūziją⁷³ vertinti miesto mero pasisakymai televizijoje dėl Radiacinės saugos tarnybos vadovo visuomenės klaidinimo apie Černobylio katastrofos padarinius Prancūzijoje. EŽTT palaikė mero poziciją, nes institucijos vadovas yra tiesiogiai atsakingas už informavimą apie pavojus ir privalo toleruoti nepalankų darbo rezultatų įvertinimą. Kritika buvo susijusi su itin svarbiu viešuoju interesu – aplinkos apsauga bei visuomenės sveikata, o miesto meras (pareiškėjas) yra žmonių išrinktas politikas, kurio pareiga yra dalyvauti diskusijose visuomeniniais klausimais.

Pažymėtina, kad valstybės tarnautojai, atsižvelgiant į jų užimamų pareigų pobūdį, yra saistomi lojalumo, santūrumo ir diskrecijos pareigos. Kartu Teismas pabrėžė, jog ši pareiga

⁷³Mamere prieš Prancūziją [EŽTT], Nr. 12697/03, [2006-11-07].
ECLI:CE:ECHR:2006:1107JUD001269703.

nėra absoliuti ir negali būti aiškinama taip, kad visiškai paneigtų valstybės tarnautojų teisę į saviraiškos laisvę pagal EŽTK 10 straipsnį. Teismas konstatavo, kad tais atvejais, kai valstybės tarnautojas atskleidžia informaciją apie neteisėtą veiklą ar piktnaudžiavimą, o tokios informacijos atskleidimas atitinka svarų viešąjį interesą, valstybė privalo užtikrinti, jog tokia saviraiška būtų tinkamai apsaugota⁷⁴. Pavyzdžiui, sprendime Vogt prieš Vokietiją EŽTT konstatavo, kad valstybinio licėjaus vokiečių ir prancūzų kalbų mokytojos, turėjusios valstybės tarnautojos statusą, atleidimas iš pareigų dėl jos politinės veiklos buvo neproporcingas⁷⁵. Teismas pažymėjo, jog valstybė neįrodė, kad pareiškėjos politinės pažiūros ar narystė politinėje partijoje turėjo neigiamą poveikį jos profesinių pareigų vykdymui ar kėlė realią grėsmę demokratinei santvarkai.

Iš valstybės tarnautojų yra reikalaujama, kad jų elgesys atitiktų lojalumo standartus. 2018 metais EŽTT byloje Catalan prieš Rumuniją palaikė valstybės sprendimą atleisti valstybės tarnautoją, kuris turėjo prieigą ir be leidimo paviešino jautrią informaciją spaudai. EŽTT primena, valstybės tarnautojai privalo būti lojalūs, santūrūs ir laikytis konfidencialumo įsipareigojimų savo darbdaviui. Tai ypač pasakytina apie valstybės tarnautojus, nes pati valstybės tarnybos prigimtis reikalauja iš jos narių lojalumo ir santūrumo⁷⁶.

Valstybės tarnautojų padėtis dažniausiai gali kelti viešąsias diskusijas, kai visuomenė turi pagrįstą įtarimą dėl valstybės tarnautojo piktnaudžiavimo tarnybine padėtimi. Pavyzdžiui, Byloje Thoma prieš Liuksemburgą⁷⁷ Teismas analizavo situaciją, kurioje kritika buvo prieš valstybės tarnautojus – miškų administracinius klausimus sprendžiančius pareigūnus, veikiančius kaip viešojo administravimo subjektus. Viešojoje erdvėje buvo paskleista informacija, kad kai kurie miškininkai galimai piktnaudžiavo savo padėtimi ir neužtikrino jiems pavestos miškų kirtimo kontrolės bei priežiūros. Esminis kriterijus šioje byloje buvo tai, jog kritika buvo susijusi su tarnybinių pareigų vykdymu ir viešuoju interesu – aplinkos apsauga ir disponavimu valstybės turtu. Teismas pripažino, kad valstybės tarnautojai, vykdančius viešąsias funkcijas, neišvengiamai turi toleruoti didesnę visuomenės dėmesį jų profesinei veiklai, ypač, kai kritika prisideda prie diskusijos apie viešojo administravimo skaidrumo ir veiksmingumo. Šiuo sprendimu EŽTT suformulavo taisyklę, kad valstybės tarnautojo, kaip viešo asmens, statusas nesukuria prezumpcijos, jog bet kokia

⁷⁴Guja prieš Moldovą [EŽTT], Nr. 14277/04, [2008-02-12]. ECLI:CE:ECHR:2008:0212JUD001427704.

⁷⁵Vogt prieš Vokietiją [EŽTT], Nr. 17851/91, [1995-09-26]. ECLI:CE:ECHR:1995:0926JUD001785191.

⁷⁶Catalan prieš Rumuniją [EŽTT], Nr. 13003/04, [2018-01-09]. ECLI:CE:ECHR:2018:0109JUD001300304.

⁷⁷Thoma prieš Liuksemburgą [EŽTT], Nr. 38432/97, [2001-03-29]. ECLI:CE:ECHR:2001:0329JUD003843297.

kritika yra leistina, tačiau kritikos ribotos ir viešosios diskusijos yra platesnės, kai tai susiję su valstybinės institucijos veikla.

Šiuo aspektu EŽTT parodė, kad valstybės tarnautojo, kaip viešo asmens, statusas nesukuria automatinės prezumpcijos, jog bet kokia kritika yra leistina, tačiau leidžia platesnę diskusiją apie institucinį elgesį, net jei ji yra aštri ar nemaloni.

Taigi, siekiant atriboti politiko ir valstybės tarnautojo viešumo pobūdį, valstybės tarnautojas yra laikomas viešuoju asmeniu dėl savo konkrečių atliekamų funkcijų. Valstybės tarnautojas nėra prilyginamas politikui, nes jis nepriima politinių sprendimų, nėra viešųjų diskusijų iniciatorius ir jo pareigos nėra susijusios su atstovavimu ar vadovavimu plačiaja prasme⁷⁸.

Apibendrinus, valstybės tarnautojai, pareigūnai yra griežtai saugomi nuo nepagrįstų ir šmeižikiškų replikų, tačiau yra viešieji asmenys, kurių kasdienė profesinė veikla daro reikšmingą įtaką visuomenei ir dėl kurios ši turi teisę domėtis bei kelti klausimus. Valstybės tarnautojai ir pareigūnai, vykdydami viešąsias funkcijas, neišvengiamai patenka į visuomenės diskusijų sritį, todėl turi toleruoti platesnes kritikos ribas nei privatūs asmenys. Vis dėlto, jų veikla yra tiesiogiai siejama su valstybės institucijų autoritetu ir pasitikėjimu valdžia, todėl kritika turi išlikti pagrįsta, proporcinga ir pagarbi, nesumenkinant institucijos vardo.

3.3. Teisėjai

Teisėjai yra atskira viešosios valdžios kategorija, todėl jų, kaip viešųjų asmenų, apsauga yra specifinė. Teisėjų viešumo samprata ir ribos yra siauresnės lyginant su valstybės tarnautojais ar politikais. Tai grindžiama ne tik asmeninio teisėjo orumo apsaugos užtikrinimu, tačiau ir teismų sistemos, kaip nešališkos teisingumo vykdymo, institucijos autoriteto išsaugojimu. Be to, EŽTK 10 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta saviraiškos laisvės ribojimo išimtis. Naudojimasis teise laisvai reikšti mintis ir įsitikinimus gali būti sąlygojamas, kai tai susiję su teisminės valdžios autoriteto ir nešališkumo užtikrinimu.

Teisėjams numatyta pareiga susilaikyti nuo diskusijų, taip užtikrinant teisminės sistemos įvaizdžio ir profesinės rimties apsaugą. EŽTT jurisprudencijoje pažymėta, kad teisėjai negali viešai gintis, atsakinėti į spaudos atakas ar dalyvauti politinėje polemikoje, nes tai pakenktų jų nešališkumo įvaizdžiui. Teismai – teisingumo apsaugos garantas, kurių vaidmuo teisinėje valstybėje yra esminis bei teismai turi turėti visuomenės pasitikėjimą.

⁷⁸Janowski prieš Lenkiją [EŽTT], Nr. 25716/94, [1999-01-21]. ECLI:CE:ECHR:1999:0121JUD002571694.

Taigi, teisėjai turi būti apsaugoti nuo nepagrįstų destruktivių išpuolių, privalo elgtis diskretiškai, o tai apriboja galimybę reaguoti į kritiką⁷⁹.

Kita vertus, teisėjų pareiga būti santūriems negali paneigti jų teisės atskleisti informaciją apie institucijoje vyraujančią spaudimą, kai toks spaudimas kelia grėsmę teismų nepriklausomumui ir demokratinės visuomenės pagrindams. Sprendime Kudeshkina prieš Rusiją EŽTT konstatavo, kad teisėjos atleidimas už interviu metu viešai atskleistą teismo pirmininkės daromą spaudimą nagrinėjant bylą, susijusią su politinėmis aplinkybėmis, pažeidė EŽTK 10 straipsnį⁸⁰. EŽTT pabrėžė, kad teisėjų nepriklausomumas yra aukščiausio laipsnio viešojo intereso klausimas, o tokia griežta sankcija, kaip atleidimas iš pareigų, sukėlė precedentą, galintį atgrasyti kitus teisėjus nuo informacijos apie teismų sistemos ydas atskleidimo. Teisėja veikė siekdama viešumu apsaugoti valstybės teisingumo sistemą, todėl jos pasisakymai buvo saugomi nepaisant taikomos diskretiškumo pareigos. Be to, klausimai, susiję su teisingumo sistemos veikimu, yra viešojo intereso klausimai, kurių aptarimui taikoma EŽTK 10 straipsnio apsauga.

EŽTT praktika dėl teisėjų pasisakymų skaitmeninėje erdvėje vis dažniau parodo, kad teisėjų, kaip viešųjų asmenų, autoritetas ir pasitikėjimo laipsnis jais visuomenei yra reikšmingas. Todėl teisėjų vieša komunikacija vertinama ne tik kaip individuali saviraiška, bet ir kaip institucijos ar net nacionalinės teismų sistemos, kuriai jie atstovauja, reputacijos dalis. Šiame kontekste žodžio laisvės apimtis ir teisėjo, kaip viešo asmens, statusas bei su juo susiję etikos įsipareigojimai tampa svarbiais veiksniais.

Pavyzdžiui, EŽTT sprendė ginčą, kuris kilo dėl pareiškėjo (teisėjo) pasisakymų socialiniame tinkle „Facebook“ ir jų atitikties teisėjo elgesio standartams bei saviraiškos laisvės riboms⁸¹. 2019 m. sausio mėn. teisėjas Danilet asmeninėje „Facebook“ paskyroje, turėjusioje apie 50 000 sekėjų, paskelbė du įrašus, kuriuose komentavo valstybės institucijų veiklą ir vykstančius procesus, susijusius su teisingumo sistema bei politine aplinka. Pirmajame įrašė jis kėlė klausimus dėl galimo valstybės institucijų silpninimo ir jų perdavimo politinei kontrolei, taip pat pasisakė apie kariuomenės vaidmenį ginant konstitucinę demokratiją. Antrajame įrašė pareiškėjas pasidalijo spaudos straipsniu, kuriame buvo pateiktas prokuroro interviu apie problemas teisingumo sistemoje, ir papildė

⁷⁹Haes ir Gijssels prieš Belgiją [EŽTT], Nr. 19983/92, [1997-02-24]. ECLI:CE:ECHR:1997:0224JUD001998392.

⁸⁰Kudeshkina prieš Rusiją [EŽTT], Nr. 29492/05, [2009-02-26]. ECLI:CE:ECHR:2009:0226JUD002949205.

⁸¹Danilet prieš Ruminiją [EŽTT], Nr. 16915/21, [2025-12-15]. ECLI:CE:ECHR:2025:1215JUD001691521.

jį savo komentaru, palaikančiu kritišką požiūrį į vykdomas reformas bei teisėjų ir prokurorų padėtį. Šie pasisakymai sulaukė plataus visuomenės ir žiniasklaidos dėmesio, o jų turinys tapo vertinimo objektu drausminės atsakomybės dėl teisingumo sistemos garbės ir įvaizdžio kenkimo kontekste. EŽTT pažymėjo, kad šis precedentas skiriasi nuo anksčiau nagrinėtų bylų, susijusių su teisėjų bei prokurorų teisėmis ir laisvėmis, nes pareiškėjas išreiškė asmeninę nuomonę viešojo intereso klausimu, kuris nebuvo tiesiogiai susijęs su teisingumo sistemos veikimu. Todėl šią bylą reikia skirti nuo kitų bylų, susijusių su teisėjais ir prokurorais, kurie viešai reiškė savo nuomonę eidami aukščiausių teismų pirmininkų⁸², vyriausiųjų prokurorų⁸³, profesinių asociacijų atstovų⁸⁴ ar teisėjų tarybų narių pareigas⁸⁵. Taip pat reikia skirti bylas dėl teisėjams ir prokurorams skirtų sankcijų už viešus pasisakymus ar pozicijas, priimtas ne viešai prieinamuose socialinės žiniasklaidos forumuose.

Teisėjas yra viešasis asmuo, kurio įvaizdis visuomenėje yra pavyzdinis ir tam tikrais atvejais teisėjų nuomonė gali būti suprasta kaip institucijos pozicija. Todėl net ir socialinėje erdvėje, kur ribos tarp privataus ir viešo gyvenimo tampa abstrakčios, teisėjams keliami aukštesni elgesio standartai. Sprendime Danilet prieš Rumuniją, EŽTT suformulavo išsamią kriterijų sistemą, skirtą vertinti teisėjų ir prokurorų saviraiškos laisvės ribas internete ir skaitmeninėse platformose, siekiant nustatyti pusiausvyrą tarp jų teisės į saviraišką ir pareigos išsaugoti teismų autoritetą bei visuomenės pasitikėjimą teisingumo sistema. EŽTT pabrėžė, kad šie kriterijai turi būti taikomi kompleksiskai, nes tik visapusiškas vertinimas leidžia nustatyti, ar saviraiškos ribojimas buvo proporcingas. Pirmasis kriterijus susijęs su pasisakymų turiniu ir forma. EŽTT aiškiai išskiria, kad teisėjų ir prokurorų pasisakymams viešojo intereso klausimais, ypač susijusiais su teisingumo sistemos veikimu, reformomis ar teisinės valstybės apsauga, yra taikomi aukščiausi apsaugos standartai pagal Konvencijos 10 straipsnį. Vis dėlto, apsauga nėra absoliuti ir jos apimtis gali siaurėti, kai pasisakymai yra asmeninio pobūdžio arba gali nepagrįstai pažeisti kitų asmenų teises. Be to, ypatinga reikšmė teikiama pasisakymo formai: teisėjai ir prokurorai privalo laikytis santūrumo, apdairumo ir vartoti aiškią, nedviprasmišką kalbą, kad būtų išvengta interpretacijų, galinčių pakenkti pasitikėjimui teisingumo sistema. Net ir

⁸²Baka prieš Vengriją [EŽTT], Nr. 20261/12, [2016-06-23]. ECLI:CE:ECHR:2016:0623JUD002026112.

⁸³Kövesi prieš Rumuniją [EŽTT], Nr. 3594/19, [2020-05-05]. ECLI:CE:ECHR:2020:0505JUD000359419.

⁸⁴Miroslava Todorova prieš Bulgariją [EŽTT], Nr. 40072/13, [2021-10-19]. ECLI:CE:ECHR:2021:1019JUD004007213.

⁸⁵Žurek prieš Lenkiją [EŽTT], Nr. 39650/18, [2022-06-16]. ECLI:CE:ECHR:2022:0616JUD003965018.

stilistiniai ar retoriniai elementai gali turėti reikšmės, jei jie sudaro prielaidas klaidingam turinio suvokimui.

Antrasis kriterijus apima kontekstą ir pasisakančiojo asmens statusą. EŽTT pabrėžia, kad vertinimas negali būti atliekamas siaurai – būtina atsižvelgti į platesnį istorinį kontekstą ginčo laikotarpiu. Ypač svarbu, ar pasisakymai buvo susiję su viešomis diskusijomis, pavyzdžiui, dėl teisėkūros reformų ar demokratinės santvarkos apsaugos. Taip pat reikšminga, kokias pareigas eina pats teisėjas ar prokuroras: aukštesnes pareigas užimantys asmenys gali turėti didesnę saviraiškos laisvę, kai jų pasisakymai susiję su institucijų veikimu, tačiau kartu jiems taikomi ir aukštesni atsakomybės standartai. Be to, išlieka imperatyvi pareiga susilaikyti nuo komentarų apie nagrinėjamas bylas, nes tai gali kelti grėsmę proceso teisingumui ir teismų nešališkumui.

Trečiasis kriterijus susijęs su pasisakymų pasekmėmis. EŽTT akcentuoja, kad socialinė žiniasklaida pasižymi ypatingu poveikio mastu – informacija gali būti greitai ir plačiai paskleista. Vertinant būtina nustatyti, ar konkretūs komentarai potencialiai galėjo pakenkti teismų autoritetui ar visuomenės pasitikėjimui. Taip pat svarbu atskirti, ar pasisakymai buvo paskelbti viešoje, visiems prieinamoje erdvėje, ar ribotoje, privačioje aplinkoje, nes tai gali turėti įtakos jų poveikio mastui ir atitinkamai proporcingumo vertinimui. Taigi, yra svarbu atriboti, kokiai auditorijai teisėjas siekia perduoti savo nuomonę. Pavyzdžiui, sprendime Kozan prieš Turkiją reikšminga buvo tai, kad pasisakymas buvo paskelbtas uždaroje grupėje⁸⁶, o Danilet prieš Rumuniją sprendime auditorijos mastas nebuvo ribojamas⁸⁷.

Ketvirtasis kriterijus yra sankcijos griežtumas. EŽTT nuosekliai laikosi pozicijos, kad net ir teisėtos sankcijos turi būti proporcingos siekiamam tikslui. Vertinant būtina atsižvelgti ne tik į konkrečiam asmeniui skirtos nuobaudos mastą, bet ir į jos galimą „atgrasomąjį poveikį“ visiems teisėjų ar prokurorų profesijos atstovams.

Penktasis kriterijus apima procesines garantijas. EŽTT pabrėžia, kad drausminės procedūros turi užtikrinti teisėjams ir prokurorams veiksmingą apsaugą nuo savivalės. Tai reiškia, kad sprendimus turi priimti nepriklausomos ir nešališkos institucijos, turi būti sudarytos sąlygos rungimosi principu grindžiamam procesui, o nacionaliniai teismai

⁸⁶Koznan prieš Turkiją [EŽTT], Nr. 16695/19, [2022-09-05]. ECLI:CE:ECHR:2022:0301JUD001669519.

⁸⁷Danilet prieš Rumuniją [EŽTT], Nr. 16915/21, [2025-12-15]. ECLI:CE:ECHR:2025:1215JUD001691521.

privalo pateikti išsamius argumentus, pagrindžiančius pažeidimo nustatytą bei sankcijos proporcingumą.

Taigi, EŽTT suformuluota kriterijų sistema atskleidžia, kad teisėjų ir prokurorų saviraiškos laisvė skaitmeninėse platformose nėra paneigiama, tačiau yra glaudžiai susijusi su jų profesiniais įsipareigojimais. Esminis suformuluotų kriterijų tikslas yra užtikrinti visuomenės pasitikėjimą teisingumo sistema ir teismų nepriklausomumą nepaneigiant teisėjų ar prokurorų teisės laisvai reikšti nuomonę bei kelti probleminius klausimus.

Apibendrinant, teisėjai, kaip viešieji asmenys, turi teisę laisvai diskutuoti, tačiau jų statusas lemia itin griežtus elgesio įsipareigojimus autoriteto atžvilgiu. Teisėjai, kaip teismų sistemos atstovai valstybėje, yra siejami su svarbiu teisingumo vykdymo vaidmeniu visuomenėje. Socialinės platformos teisėjų elgesio standartų nepanaikina, o primena, kad teisėjai privalo elgtis rūpestingai ir apdairiai vardan visuomenės pasitikėjimo teisingumo sistema.

3.4. Kiti viešieji asmenys

EŽTT jurisprudencijoje viešo asmens sąvoka taikoma ir kitiems asmenims, kurie dėl savo užimamų pareigų, vykdomos profesinės veiklos, aktyvaus dalyvavimo viešajame gyvenime ar savo elgesiu pritraukto visuomenės dėmesio patenka į atidaus stebėjimo sritį. Tokiais atvejais lemiamą reikšmę turi ne formalus viešojo asmens statusas, bet realus vaidmuo viešojoje erdvėje ir jo įtaka visuomenės interesams. Toliau šiame skyriuje bus aptariami būtent tokie, tradicinės politinės valdžios ribas peržengiantys, viešieji asmenys, kurių statusą EŽTT vertino atsižvelgdamas į jų funkcijas, veiklos pobūdį ir indėlio svarbą į viešąją diskusiją.

Viešieji asmenys plačiąja prasme yra sudėtingesnė kategorija. Nors šie asmenys gali būti gerai žinomi visuomenėje, o apie jų veiklą ir pasiekimus plačiai kalbama, šią kategoriją viešųjų asmenų yra būtina atriboti nuo politikų, valstybės tarnautojų ar teisėjų. Vien tik tai, kad asmuo yra gerai žinomas visuomenei kaip populiarus sportininkas, aktorius ar televizijos laidų vedėjas, nenulemia siauresnės jo teisės į privataus gyvenimo neliečiamumą apimtį⁸⁸.

Šių viešųjų asmenų kategorijų stipresnė privataus gyvenimo apsauga yra nulemta to, kad tokie asmenys kaip sportininkai, visuomenės veikėjai, menininkai, šou verslo atstovai ar advokatai, nors ir veikia viešojoje erdvėje bei kelia visuomenės susidomėjimą, nėra

⁸⁸MEŠKAUSKAITĖ, Liudvika (2015). *Teisė į privatų gyvenimą*. Vilnius: Valstybės įmonė registrų centras, p. 244

tiesiogiai atsakingi už viešųjų interesų atstovavimą ar visuomenei reikšmingų, teisiškai privalomų sprendimų priėmimą. Jų viešumas pirmiausia tenkina socialinius, kultūrinius ar moralinius visuomenės poreikius – siekį pramogauti, gauti informaciją, domėtis sportu, menu ar bendro pobūdžio viešąją diskusiją, tačiau nėra susijęs su demokratinio atstovavimo ar valdžios įgyvendinimo funkcijomis. Dėl šios priežasties tokių asmenų privataus gyvenimo apsaugos ribojimas turi būti vertinamas atsargiau nei politikų, valstybės tarnautojų ar teisėjų atveju, kurie dėl savo pareigų pobūdžio neišvengiamai yra atviresni kritikai ir visuomenės diskusijoms.

Viena iš EŽTT jurisprudencijoje nagrinėjamų viešųjų asmenų kategorijų yra dvasininkai. EŽTT sprendimu Klein prieš Slovakiją įtvirtino, kad bažnyčios atstovai, einantys aukštas pareigas šioje hierarchijoje yra viešieji asmenys. Dėl šios priežasties jų tolerancija net ir įkyriai kritikai privalo būti platesnė⁸⁹. Vis dėlto, visi kiti dvasininkijos atstovai nėra savaime viešieji asmenys. Viešai spaudoje ar visuomenėje dažniau aptariami tik itin aukštas pareigas dvasininkų hierarchijoje užimantys atstovai. Dvasininkų statusas EŽTT jurisprudencijoje vertinamas per jų socialinės įtakos ir institucinio vaidmens prizmę. Bažnyčia yra religinis centras ir daugelyje Europos šalių išlieka svarbiu moraliniu autoritetu, o dvasininkai dažnai suvokiami kaip elgesio pavyzdžiai, kurių nuomonė bei mintys tiesiogiai koreliuoja su jų skleidžiamomis vertybėmis.

EŽTT sprendimuose Rothe prieš Austriją⁹⁰ ir Küchl prieš Austriją⁹¹ nagrinėjo situaciją, susijusią su visuomenėje kilusiu pasipiktinimu Šv. Pelteno kunigų seminarija. Austrijos spaudoje buvo pavišintos nuotraukos ir informacija apie dvasininkų seksualinius ryšius su seminarijos studentais bei incidentai dėl vaikų pornografijos parsisiuntimo. Austrijos teismai ir EŽTT sprendimus grindė išaiškinimu, kad dvasininkas, einantis seminarijos vadovo pareigas, tokiomis faktinėmis aplinkybėmis yra viešasis asmuo. EŽTT argumentacija papildomai rėmėsi Katalikų bažnyčios svarba visuomenėje, todėl ji turi teisėtą interesą žinoti apie vidinius seminarijos procesus, ypač jei tai susiję su jaunų ir būsimų kunigų ugdymu. Dvasininkai ir vadovai, prisiimdami atsakomybę už moralinį jaunosios kartos auklėjimą, negali tikėtis, kad jų elgesys, net jei jis vyksta privačioje aplinkoje, bus besąlygiškai apsaugotas nuo viešumo, jei pats elgesys prieštarauja pamatiniams bažnyčios kanonams ar esminėms moralinėms nuostatoms. Dvasininko, kaip viešojo asmens, teisės ir interesai konkuruoja su teise į privataus gyvenimo apsaugą. EŽTT pažymėjo, kad bylos aplinkybėmis nustatyta informacija prisideda prie bendrojo intereso

⁸⁹Klein prieš Slovakiją [EŽTT], Nr. 72208/01, [2006-10-31]. ECLI:CE:ECHR:2006:1031JUD007220801.

⁹⁰Rothe prieš Austriją [EŽTT], Nr. 6490/07, [2013-03-04]. ECLI:CE:ECHR:2012:1204JUD000649007.

⁹¹Küchl prieš Austriją [EŽTT], Nr. 51151/06, [2013-03-04]. ECLI:CE:ECHR:2012:1204JUD005115106.

debatų. Dvasininko statusas nėra statiškas. Jis tampa „viešesnis“ tada, kai jo veiksmai liečia visuomenei aktualias temas, tokias kaip vaikų saugumas ar su institucijos skaidrumu susiję klausimai.

Vis dėlto, ir dvasininkų rezonansiniai klausimai yra vertinami per pagrįstos kritikos ir viešojo intereso bei smalsumo tenkinimo ir sensacijų kriterijus. Sprendime M. L. prieš Slovakiją buvo vertinama mirusio kunigo, nuteisto už seksualinius nusikaltimus, reputacijos apsauga po mirties⁹². Nors kunigas dėl neteisėtų veiksmų tapo viešuoju subjektu ir seksualinė prievarta bažnyčioje yra viešojo intereso tema, sensacingas ir nepatikrintas faktų publikavimas po daugelio metų neprisidėjo prie visuomenei aktualios informacijos sklaidos ar diskusijų.

Kaip minėta, politinės asmenybės neišvengiamai ir sąmoningai atsiveria visuomenei bei žurnalistų dėmesiui ar vertinimui dėl poelgių, pasisakymų⁹³. Vis dėlto, šis principas taikomas ne tik politikams, bet ir kiekvienam asmeniui, kuris gali būti laikomas viešuoju asmeniu, t. y. asmenims, kurie savo veiksmais ar net užimamomis pareigomis pateko į viešąją erdvę⁹⁴.

Pavyzdžiui, teisininkai – gynėjai, civiliniai atstovai ar prokurorai neretai gali tapti viešai aptariamų diskusijų objektais ne dėl savo asmeninių savybių ar poelgių, o dėl atstovaujamųjų ar kaltinamųjų klientų. Rezonansinės bylos yra visuomenės itin dažnai aptariama tema, o ypatingai sukrečiantys įvykiai ar stambaus masto schemos ir nusikaltimai analizuojami ne tik aplinkybių aspektu, tačiau vertinami ir advokatų, prokurorų ir teisėjų ryšiai su kaltinamaisiais ar nuteistaisiais. Taigi, nors tokio pobūdžio viešumas gali būti laikinas, teisininkai atstovaudami klientų interesams prisiima ir galimą riziką dėl asmeninės profesinės reputacijos viešojoje erdvėje.

Vis dėlto, teisininkai (advokatai) ne visuomet tampa viešaisiais asmenimis tik dėl atstovaujamųjų. EŽTT Didžioji Kolegija sprendimu Morice prieš Prancūziją nusprendė, kad advokatas, viešai kritikuodamas tyrimo teisėjus rezonansinėje byloje, veikė kaip viešasis asmuo, ginantis teisingumo vykdymo skaidrumą ir sąžiningumą⁹⁵. Advokato kritika buvo išspausdinta dienraštyje, o tyrimą atliekančių teisėjų elgesys įvardintas kaip prieštaraujantis nešališkumo ir teisingumo principams. Prancūzijos teismams advokatą

⁹²M. L. prieš Slovakiją [EŽTT], Nr. 34159/17, [2021-10-14]. ECLI:CE:ECHR:2021:1014JUD003415917.

⁹³Lingens prieš Austriją [EŽTT], Nr. 9815/82, [1986-07-08]. ECLI:CE:ECHR:1986:0708JUD000981582.

⁹⁴Kapsis ir Danikas prieš Graikiją [EŽTT], Nr. 52137/12, [2017-01-19]. ECLI:CE:ECHR:2017:0119JUD005213712.

⁹⁵Morice prieš Prancūziją [EŽTT], Nr. 29369/10, [2015-04-23]. ECLI:CE:ECHR:2015:0423JUD002936910.

nuteisus už šmeižtą, EŽTT nusprendė, kad buvo pažeistas EŽTK 10 straipsnis. Advokatai privalo turėti galimybę ginti savo klientų interesus, ypač kai kyla grėsmė viešajam interesui.

2025 metais nagrinėjant konfliktą tarp advokatės Vesnos Kajganić teisės į reputacijos apsaugą ir žiniasklaidos saviraiškos laisvės, EŽTT suformulavo itin svarbias išvalgas apie specifinį advokato statusą viešojo intereso byloje⁹⁶. Pareiškėja, būdama Belgrade praktikuojanti advokatė, atstovavo vienam iš pagrindinių įtariamųjų rezonansinėje 2003 m. Serbijos ministro pirmininko nužudymo byloje. Konfliktas kilo po to, kai leidinys „Vreme“ publikavo straipsnį, kuriame, remiantis neįvardytais šaltiniais ir neva egzistuojančiomis pokalbių išklotinėmis, teigta, jog advokatė pasinaudodama senų bičiulių įtaka aukščiausiuose valdžios sluoksniuose bandė savo klientui neteisėtai užtikrinti bendradarbiaujančio liudytojo statusą mainais į melagingus parodymus.

EŽTT išsamiai nagrinėjo pareiškėjos statusą. Nors nacionaliniai teismai pripažino, kad pareiškėja pagal savo pareigas nėra politikė ar valstybės tarnautoja, pareigūnė, ji buvo priskirta kategorijai asmenų, kurie dėl savo profesinio vaidmens savo noru pateko į viešąją erdvę. EŽTT pabrėžė, kad advokatė, sutikdama ginti klientą ypatingos svarbos baudžiamajame procese, kuris neabejotinai sulaukia milžiniško žiniasklaidos dėmesio, nebegali būti laikoma „eiliniu privačiu asmeniu“. Tapusi tokio masto bylos dalyve, ji turėjo numatyti, kad jos profesinė veikla, ryšiai ir etika taps viešų diskusijų objektu. Tokiomis aplinkybėmis advokatės pareiga toleruoti kritiką tampa gerokai didesnė nei privataus asmens. Šiuo atveju EŽTT viešo asmens sąvoką aiškino plečiamai – nors pareiškėja nebuvo klasikinė viešojo figūra, tačiau jos profesinė veikla, susijusi su visuomenėje plačiai aptarinėjamais įvykiais pavertė ją visuomenės dėmesio objektu. Kaip matyti iš bylos aplinkybių ir teismo argumentacijos, publikacijos, kurios susijusios išimtinai su sąlyginio viešojo asmens profesine veikla ir konkrečiu atveju, dėl kurio visuomenė turi pagrįstą interesą bei teisę būti informuota, laikytinos pateisinamomis ir būtinos demokratinėje visuomenėje.

Dar viena plačiai aptariama asmenų grupė – pramogų pasaulio ir verslo atstovai. Iš pirmo žvilgsnio tokie asmenys dažnai suvokiami kaip savaime suprantamai viešieji asmenys, nes jų veikla grindžiama matomumu, auditorijos dėmesiu ir viešu įvaizdžiu. Tačiau toks automatinis priskyrimas viešiesiems asmenims neretai lemia pernelyg supaprastintą požiūrį į jų teisių apsaugą. Skirtingai nei politikų ar valstybės pareigūnų

⁹⁶Kajganić prieš Serbiją [EŽTT], Nr. 27958/16, [2025-10-08].
ECLI:CE:ECHR:2024:1008JUD002795816.

atveju, jų viešumas paprastai nėra susijęs su valdžios įgyvendinimu ar sprendimais, turinčiais tiesioginę įtaką visuomenei. Jų žinomumas dažniausiai kyla iš profesinės veiklos – kūrybos, sporto, verslo ar viešųjų ryšių. Vis dėlto, visuomenė gali būti linkusi neatskirti sceninio, komercinio ar medijų suformuoto įvaizdžio nuo asmeninės tapatybės, todėl pramogų pasaulio atstovų privatumas nepagrįstai gali būti laikomas mažiau vertingu ar saugotinu. EŽTT jurisprudencija suponuoja išvadą, kad net ir itin žinomi asmenys nepraranda teisės į privataus gyvenimo apsaugą vien dėl savo populiarumo. Vėlgi, lemiamas kriterijus yra ne pats žinomumo faktas, o tai, ar skelbiama informacija prisideda prie viešojo intereso debatų. Vien visuomenės smalsumo tenkinimas ar komercinis informacijos eksploatavimas negali pateisinti pernelyg plataus kišimosi į privataus gyvenimo sritį.

2012 metais nagrinėtoje byloje Axel Springer AG prieš Vokietiją, EŽTT išanalizavo X (tapatybė neatskleidžiama), žymus aktorius, sulaikymą Vokietijos alaus šventėje „Oktoberfest“ ir visuomenės teisę žinoti apie šį suėmimą dar prieš teisėsaugos institucijoms pradėdant ikiteisminį tyrimą⁹⁷. EŽTT įvertino, kad informacija gauta iš valstybinių institucijų, surinkta teisėtai, be apgaulės ar slaptumo elemento. Papildomai, EŽTT įvertino aktorius žinomumo laipsnį nacionaliniu mastu bei pažymėjo, kad nacionaliniai teismai privalo savarankiškai nuodugniai įvertinti asmens viešumo laipsnį, kai asmuo labiausiai žinomas valstybiniu lygmeniu. Šiuo atveju buvo nagrinėjamas aktorius vaidmuo (pirmaeilis ar antraeilis), nustatoma, kiek serijų aktorius yra vaidinęs. EŽTT teigimu „tam tikrais atvejais tarp aktorius populiarumo ir jo personažo gali būti glaudus ryšys, ypač kai, kaip šioje byloje, aktorius daugiausia žinomas dėl konkretaus vaidmens. X atveju, aktorius vaidmuo buvo pareigūno, kurio misija yra teisingumo vykdymas ir nusikalstamumų prevencija“. Taigi, šis motyvas, EŽTT nuomone, pasirodė reikšmingas, atsižvelgiant į asmens kuriamą personažą ir realius veiksmus, kai aktorius sulaikytas dėl narkotinių medžiagų disponavimo.

Aktorius, kaip viešo asmens, teisę į privataus gyvenimo apsaugą papildomai riboja ir kiti faktoriai, įskaitant sulaikymą viešoje vietoje (festivalyje), aktorius siekį žiniasklaidos dėmesio, savanoriškai duodamus interviu. Atsižvelgiant į EŽTT jurisprudenciją, aktyvus bendradarbiavimas su žiniasklaida atveria kelią tapti plačiai žinomu visuomenėje. Taigi asmens teisėtas lūkestis dėl teisės į privataus gyvenimo apsaugą sąmoningai sumažėja⁹⁸.

⁹⁷Axel Springer AG prieš Vokietiją [EŽTT], Nr. 39954/08, [2012-02-07]. ECLI:CE:ECHR:2012:0207JUD004066008.

⁹⁸Hachette Filipacchi Associés (ICI PARIS) prieš Prancūziją [EŽTT], Nr. 12268/03, [2009-07-23]. ECLI:CE:ECHR:2009:0723JUD001226803.

Vis dėlto, net ir aktoriai, pasiekę aukštą žinomumo laipsnį, nepraranda teisės į privataus gyvenimo apsaugą. Pavyzdžiui, tokios detalės kaip gyvenamoji vieta, nesant sutikimo ir viešojo intereso, neturėtų būti viešinami, nes tai, dažniausiai, tenkina tik visuomenės smalsumą⁹⁹. Tačiau kalbant apie neteisėtą elgesį, visuomenės informavimas apie nusikalstamas veikas yra viena iš mažiausiai kvestionuotinių publikacijų kategorijų. Vis dėlto, informacijos sklaidos subjektai privalo nepamiršti nekaltumo prezumpcijos, kuri yra vienas esminių teisinės valstybės principų. Net ir tais atvejais, kai egzistuoja akivaizdus visuomenės interesas informuoti apie galimai padarytas nusikalstamas veikas, žurnalistinė etika neturi peržengti informavimo ribų ir virsti „faktiniu nuteisimu“ viešojoje erdvėje. Kategoriški teiginiai apie kaltę, kaltinamasis tonas ar išankstinės išvados gali pažeisti asmens teisę į teisingą bylos nagrinėjimą bei jo reputaciją. Taip pat negali būti toleruojama neapykantos kalba ar tokia informacijos pateikimo forma, kuri kuria išankstinę visuomenės nuomonę ir daro spaudimą teisminiam procesui.

Kita EŽTT jurisprudencijoje nagrinėjama kategorija yra asmenys, tapę viešaisiais, susiję su ekonominiu poveikiu. Pavyzdžiui, didelių korporacijų vadovai¹⁰⁰, stambūs verslininkai¹⁰¹ pramogų verslo atstovai¹⁰², magnatai, valdantys ypač svarbias pramonės šakas¹⁰³.

Tiesa, pastarajame sprendime Verlagsgruppe News GmbH prieš Austriją Nr. 2, teisėjas Herndl išdėstė atskirąją nuomonę klausimu: „ar ponas G. (minėtasis magnatas) iš tiesų yra viešasis asmuo?“. Nors dauguma teisėjų sprendime pripažįsta jį viešuoju asmeniu ir šį argumentą laiko vienu iš esminių, toks vertinimas teisėjui kelia abejonių. Ponas G. buvo gana žinomos pistoletus gaminančios bendrovės vadovas. Tačiau vien profesinė veikla ar užimamos pareigos verslo sektoriuje savaime nereiškia, kad asmuo tampa viešuoju asmeniu. Nagrinėjamu atveju ponas G. buvo apibūdinamas kaip viešumo vengiantis, uždaras asmuo, kuris nebuvo plačiai žinomas visuomenei. Iki ginčijamos publikacijos jo nuotraukos buvo skelbtos tik specializuotuose ginklų pramonės leidiniuose, o Austrijos teismų jurisprudencijoje jis nuosekliai įvardytas kaip pramonininkas. Teisėjas sprendime pastebi tam tikra statuso virsmą iš „žinomos pistoletus gaminančios įmonės vadovo“ jis

⁹⁹Alkaya prieš Turkiją [EŽTT], Nr. 42811/06, [2012-01-09]. ECLI:CE:ECHR:2012:1009JUD004281106.

¹⁰⁰Fressoz ir Roire prieš Prancūziją [EŽTT], Nr. 29183/95, [1999-01-21]. ECLI:CE:ECHR:1999:0121JUD002918395.

¹⁰¹Tønsbergs Blad AS ir Haukom prieš Norvegiją [EŽTT], Nr. 510/04, [2007-03-01]. ECLI:CE:ECHR:2007:0301JUD000051004.

¹⁰²Hachette Filipacchi Associés (ICI PARIS) prieš Prancūziją [EŽTT], Nr. 12268/03, [2009-07-23]. ECLI:CE:ECHR:2009:0723JUD001226803.

¹⁰³Verlagsgruppe News GmbH prieš Austriją Nr. 2 [EŽTT], Nr. 10520/02, [2007-03-14]. ECLI:CE:ECHR:2006:1214JUD001052002.

apibūdinamas kaip „verslo magnatas, valdantis vieną prestižiškiausių šalies įmonių“. Būtent šiuo pagrindu daroma išvada, kad dėl savo padėties visuomenėje jis yra viešasis asmuo. Tačiau toks argumentavimas gali būti laikomas pernelyg formaliu ir neatitinkančiu esminio kriterijaus – aktyvaus dalyvavimo viešajame diskurse ar viešuosiuose reikaluose. Atskirąją nuomonę išdėsciusio teisėjo teigimu, būtų klaidinga teigti, kad vien dėl to, jog asmuo paminėtas ar aptartas konkrečiame žiniasklaidos straipsnyje, jis automatiškai tampa viešuoju asmeniu. Viešo asmens statusas negali atsirasti vien dėl žiniasklaidos dėmesio. Šis faktas turi būti grindžiamas objektyviais kriterijais, susijusiais su asmens vaidmeniu visuomenėje ir jo dalyvavimu viešajame gyvenime.

Vienas iš esminių naujausių EŽTT jurisprudencijos pavyzdžių šioje srityje yra sprendimas byloje *Marcinkevičius prieš Lietuvą*¹⁰⁴. EŽTT nagrinėjo situaciją, kai pareiškėjas, būdamas žinomas ir įtakingas verslininkas, viešai išsakė kritikuojančio pobūdžio teiginius apie kitą verslininką dėl galimo mokesčių vengimo ir žalos akcininkams bei valstybei. Lietuvos teismai pripažino, kad didžioji dalis pareiškėjo pasisakymų buvo vertinamojo pobūdžio, tačiau vieną sakinį „akivaizdu, kad ... valstybė patyrė milžinišką žalą“ kvalifikavo kaip fakto konstatavimą ir, nesant jo pagrindimo, įpareigojo pareiškėją jį paneigti. Pareiškėjas ginčijo tokį vertinimą, teigdamas, kad visas pasisakymas buvo nuomonė, išsakytą viešojo intereso klausimu. EŽTT konstatavo, kad ginčas buvo susijęs su viešojo intereso tema – galimu didelės apimties mokesčių vengimu, todėl saviraiškos laisvei taikytina aukšto lygio apsauga, o valstybės diskrecija ją riboti yra siaura. Teismas pažymėjo, kad abu asmenys laikytini viešaisiais asmenimis, todėl jų atžvilgiu leistinos kritikos ribos yra platesnės. Vertindamas nacionalinių teismų sprendimus, EŽTT nustatė, kad šie nepagrįstai išskyrė vieną sakinio dalį iš bendro interviu konteksto ir suteikė jai kitokią reikšmę nei likusiam tekstui, nors pats straipsnis aiškiai perteikė dviejų šalių nuomones. EŽTT pabrėžė, kad vien lingvistinis elementas („akivaizdu“) negali būti lemiamas, jei bendras kontekstas rodo, kad yra reiškiamą nuomonė, o ginčijamas teiginys buvo abstraktus, hiperbolizuotas ir susijęs su jau išsakytais įtarimais. Dėl to EŽTT padarė išvadą, kad šis teiginys turėjo būti laikomas vertinamuoju, o ne faktiniu. Vertinant šį sprendimą ir jo poveikį Lietuvos nacionalinei teisingumo sistemai, matyti aiški EŽTT pozicija stiprinti saviraiškos laisvės apsaugą viešojo intereso diskusijose ir riboti pernelyg formalų nacionalinių teismų požiūrį į faktų ir nuomonės atribojimą. EŽTT akcentuoja, kad tokio atribojimo negalima grįsti pavienių pasisakymų analize – būtina vertinti visą

¹⁰⁴ *Marcinkevičius prieš Lietuvą* [EŽTT], Nr. 24919/20, [2022-11-15].
ECLI:CE:ECHR:2022:1115JUD002491920.

kontekstą ir vidutinio skaitytojo suvokimą. Šis sprendimas taip pat patvirtina, kad nuomonei negali būti taikomas pernelyg apsunkintas faktų įrodinėjimo standartas, nes tai paneigtų pačią saviraiškos laisvės esmę. Be to, sprendimas Marcinkevičius prieš Lietuvą patvirtina, kad EŽTT savo jurisprudencijoje įtakingus verslininkus taip pat linkęs pripažinti viešaisiais asmenimis, kai skelbiama informacija atitinka visuomenės pagrįsto intereso lūkestį.

Apibendrinant, daroma išvada, kad viešųjų asmenų kategorijų sąrašas EŽTT jurisprudencijoje nėra baigtinis. Teismas, sprenddamas konkrečias bylas, vertina ne formalius profesijų ar statuso kriterijus, bet realų asmens vaidmenį viešojoje erdvėje, jo įtaką visuomenės interesams ir dalyvavimą viešojoje diskusijoje. Dėl šios priežasties EŽTT praktikoje viešaisiais asmenimis gali būti pripažįstami ne tik politikai ar valstybės pareigūnai ar teisėjai, bet ir įvairių kitų sričių atstovai, atsižvelgiant į individualias faktines aplinkybes. Viešo asmens samprata yra dinamiška ir kintanti, prisitaikanti prie naujų socialinių reiškinių, o viešumo kriterijai formuojami ne abstrakčiai, bet per nuoseklią EŽTT jurisprudenciją.

4. VIEŠO ASMENS SAMPRATĄ ATSKLEIDŽIANTYS KRITERIJAI EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ TEISMO JURISPRUDENCIJOJE

EŽTT nėra sukūręs sistemingos precedentų privalomumo doktrinos (kitai negu bendrosios teisės tradicijos teismai, kurie laikosi *stare decisis* doktrinos, pagal kurią teismo sprendimo *ratio decidendi* yra ateityje sprendžiant analogiškas bylas privalomos, o *obiter dicta* – neprivalomos nuostatos. <...> Tačiau praktiškai EŽTT dažniausiai laikosi precedentų ir taip užtikrina jurisprudencijos nuoseklumą ir teisinį tikrumą¹⁰⁵.

Ypač tai pastebėtina analizuojant kriterijus, suformuluotus 2012 metais EŽTT sprendime Von Hannover prieš Vokietiją Nr. 2¹⁰⁶, kuriais remiamasi sprendžiant saviraiškos laisvės ir teisės į privataus gyvenimo apsaugą pusiausvyros kolizijos atvejus. EŽTT jurisprudencijoje įtvirtinti kriterijai tapo stabilium ir prognozuojamu įrankiu, faktiškai tapusiu precedentu EŽTT jurisprudencijoje. Būtent per toliau šioje dalyje aptariamų kriterijų taikymą atsiskleidžia ir viešojo asmens sampratos turinys. Nors funkciškai šie kriterijai suformuluoti EŽTK 8 ir 10 straipsnių pusiausvyros vertinimui, jų taikymas reikšmingai iliustruoja viešojo asmens sampratos turinį.

4.1. Informacijos reikšmė visuomenei: teisė žinoti ar smalsumo tenkinimas?

Pirmasis kriterijus įtvirtintas sprendime Von Hannover Nr. 2 yra informacijos reikšmė viešiesiems debatams ar visuomeninėms diskusijoms. Šiomis aplinkybėmis teisėtas ir pagrįstas visuomenės interesas suprantamas kaip visuomenės teisė gauti informaciją apie viešojo asmens privatų gyvenimą tais atvejais, kai būtina nuo neigiamų padarinių apsaugoti kitų asmenų teisės ir laisvės¹⁰⁷. Pareiškėja į EŽTT kreipėsi dukart, o pirmasis sprendimas¹⁰⁸, priimtas 2004 metais itin nuosekliai išanalizavo pareiškėjos statusą. Monako princesė (kunigaikštystė) Caroline, Grimaldi dinastijos atstovė, praleidusi dešimtmečius Vokietijos Federacinės Respublikos teismuose, kreipėsi į EŽTT. Vokietijos teismai itin aplaidžiai vertino kunigaikštystės teisę į privatų gyvenimą motyvuojant tuo, kad karališkoji šeima yra viešo intereso objektas. Pareiškėja iš tiesų buvo tam tikrų humanitarinių ir kultūrinių fondų prezidentė, atstovavo valdančiajai šeimai tokiuose renginiuose kaip Raudonojo Kryžiaus pokylis ar Tarptautinio cirko festivalio atidarymas.

¹⁰⁵MILAŠIŪTĖ, Vygantė (2023). *Žmogaus teisės Europoje*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 142

¹⁰⁶EŽTT 2012 m. vasario 7 d. sprendimas byloje Von Hannover prieš Vokietiją Nr. 2, peticijų Nr. 40660/08 ir 60641/08

¹⁰⁷MEŠKAUSKAITĖ, L. Teisė į privatų gyvenimą. Vilnius: Valstybės įmonė registrų centras, 2015, p. 250

¹⁰⁸Von Hannover prieš Vokietiją Nr. 2 [EŽTT], Nr. 40660/08 ir 60641/08, [2012-02-07]. ECLI:CE:ECHR:2012:0207JUD004066008.

Vis dėlto, pažymėtina, jog pareiškėja neužima jokių valdančiųjų pareigų Monako valstybėje ar kitose institucijose bei organizacijose. EŽTT nagrinėjo, ar Vokietijos žurnalistai iš tiesų elgėsi teisėtai ir nepažeidė pareiškėjos teisės į privatų gyvenimą fotografuodami bei platindami publikacijas su jos atvaizdu pietaujant restorane, apsipirkinėjant, važiuojant dviračiu, slidinėjant žiemos kurorte, pagriuvusią paplūdimyje. EŽTT savo jurisprudencijoje pirmą kartą pabrėžė esminį skirtumą tarp žiniasklaidos teikiamos informacijos apie faktus, turinčius reikšmę visuomenei, pavyzdžiui, politikų veiklą ir tarp viešųjų asmenų privačių gyvenimo detalių atskleidimo, kurie nesudaro pagrindo skatinti viešąsias diskusijas. Pripažinta, kad publikuotos nuotraukos tarnavo tik skaitytojų smalsumo ir intereso tenkinimui. Taigi, remiantis išvada, kad kunigaikštystė Caroline jokių viešųjų pareigų valstybės valdyme neatlieka – jos teisė į privataus gyvenimo gerbimą yra ginama griežčiau nei bulvarinės žiniasklaidos teisė į saviraiškos laisvę.

Viešasis interesas apima klausimus, kurie daro reikšmingą poveikį visuomenei ir dėl kurių ji turi teisėtą pagrindą domėtis. Tai informacija, kuri patraukia visuomenės dėmesį arba kelia rimtą susirūpinimą, ypač kai ji veikia piliečių gerovę ar bendruomenės gyvenimą. Prie viešojo intereso taip pat priskirtini klausimai, galintys sukelti plačias diskusijas ir ginčus dėl svarbių socialinių problemų, taip pat tokios temos, apie kurias visuomenė turi teisėtą interesą būti informuota. Informacija apie neteisėtus veiksmus neabejotinai laikytina itin reikšmingu viešuoju interesu. Be to, viešasis interesas apima ir duomenis apie veiklą, kuri nėra neteisėta, tačiau yra smerktina ar vertinama prieštaringai. Žinomų ir didelę įtaką turinčių verslininkų veikla, jeigu ji kelia visuomenės susirūpinimą, taip pat gali patekti į viešojo intereso sritį. Galiausiai, pagal Konvencijos 10 straipsnio 2 dalį, politinių pasisakymų ir diskusijų viešojo intereso klausimais ribojimas yra beveik neleistinas¹⁰⁹.

EŽTT jurisprudencijoje yra nuolat atsižvelgiama, ar ginčijama informacija / duomenys nėra tik visuomenės smalsumo tenkinimas bei informaciją skleidžiančio subjekto pasipelnymo ir žinomumo siekis. Visuomenės teisėtu poreikiu žinoti nelaikytinos aplinkybės, skirtos išimtinai smalsumui tenkinti, net jei asmuo yra gerai žinomas visuomenėje. Pavyzdžiui, jei yra publikuotos nuotraukos ir jas lydintys komentarai yra išimtinai susiję su tokio asmens privataus gyvenimo detalėmis ir turi vienintelį tikslą – patenkinti skaitytojų smalsumą¹¹⁰.

¹⁰⁹Eigirdas ir VĮ Demokratijos plėtros fondas prieš Lietuvą [EŽTT], Nr. 84048/17 ir 84051/17, [2023-09-12]. ECLI:CE:ECHR:2023:0912JUD008404817.

¹¹⁰Axel Springer AG prieš Vokietiją [EŽTT], Nr. 39954/08, [2012-02-07]. ECLI:CE:ECHR:2012:0207JUD004066008.

Skelbiamos informacijos, faktų, nuotraukų ar vaizdo įrašų svarba visuomenei nėra vienareikšmiška. EŽTT yra pažymėjęs, kad spaudoje paskelbtų nuotraukų ar straipsnių temos, kaip indėlis į visuomenės viešąsias diskusijas, priklauso nuo konkrečios bylos aplinkybių¹¹¹.

EŽTT 2012 metais plėtojo naują požiūrį, kad informacijos reikšmė visuomenei neturi būti vertinama tik per politinių klausimų ar nusikalstamų veikų prizmę. Tuomet EŽTT plėtojo argumentą, kad informacija visuomenei yra aktuali ir svarbi, kai ji susijusi su sportininkų gyvenimais, scenos žmonių ar kitų menininkų veikla¹¹².

Vienas iš plačiausiai aptariamų EŽTT sprendimų yra dėl galimo saviraiškos laisvės apribojimo britų dienraščio „Mirror“ atžvilgiu. Dienraštis publikavo žymios Didžiosios Britanijos manekenės Naomi Campbell nuotraukas, kuriose pastaroji užfiksuota lankanti narkomanų anonimų grupę ir besigydanti nuo priklausomybės¹¹³. Modelis, kaip šiomis aplinkybėmis tapusi viešoji figūra, apie savo priklausomybę jau yra kalbėjusi visuomenėje bei teigė, kad narkotinių medžiagų daugiau nebevartoja. Didžiosios Britanijos nacionaliniai teismai įvertino, o EŽTT patvirtino, kad tokios nuotraukos laikytinos papildoma informacija apie viešo asmens privatų gyvenimą ir negali būti pateisinamos EŽTK 10 straipsnio požiūriu, nes tik tenkina visuomenės smalsumą neatskleidžianti jokių reikšmingų visuomenės diskusijai aplinkybių.

EŽTT nacionalinių teismų aplinkybių vertinimą ir teisinį argumentavimą palaikė pilna apimtimi, todėl sutiktina, kad Naomi Campbell yra tarptautiniu mastu žinoma manekenė ir įžymybė. Skelbiama informacija apie asmens gydymąsi nuo narkomanijos yra ypač privati. Teismų nuomone, „Mirror“ publikacijos galėjo neigiamai paveikti panelės Campbell gydymosi eigą ir yra jai asmeniškai labai skaudi. Dienraščio užsakytas žurnalistas nuotraukas darė slapta, naudodant ilgio nuotolio objektyvą prie sveikatos priežiūros įstaigos, pasislėpęs stovinčiame automobilyje. Britų teisėjų nuomone, tokios nuotraukos akivaizdžiai sukeltų stresą bet kuriam jautriam asmeniui tokioje situacijoje. Taigi dienraštis publikavo apkalbas ir visuomenės smalsumą skatinantį turinį dėl žinomumo ir finansinės naudos. Papildomai pažymėtina, kad N. Campbell advokatui pasikreipus dėl galimo teisės į privatų gyvenimą apsaugos pažeidimo, dienraštis publikavo atsakomuosius straipsnius,

¹¹¹Leempoel & S.A. ED. Ciné Revue prieš Belgiją [EŽTT], Nr. 64772/01, [2006-11-09]. ECLI:CE:ECHR:2006:1109JUD006477201.

¹¹²Axel Springer AG prieš Vokietiją [EŽTT], Nr. 39954/08, [2012-02-07]. ECLI:CE:ECHR:2012:0207JUD004066008.

¹¹³MGN Limited prieš Jungtinę Karalystę [EŽTT], Nr. 39401/04, [2011-01-18]. ECLI:CE:ECHR:2011:0118JUD003940104.

kurie buvo itin pašiepiančio, šaržuojančio pobūdžio. Viename iš straipsnių teigiama: „po metų savireklamos ir nelegalių narkotikų vartojimo Naomi Campbell verkšlena dėl privatumo“.

Taigi, EŽTT nepalaikė pareiškėjo (dienraščio) pozicijos ir nepritarė, kad buvo pažeistas EŽTK 10 straipsnis. EŽTT sprendimu MGN Limited prieš Jungtinę Karalystę įtvirtino viešo asmens teisę privačiai kovoti su priklausomybėmis bei nuo jų gydytis. Papildomai pažymėta, kad visuomenės neteisėtas kišimasis gali sukelti žalą, atgrasyti asmenį nuo noro gydytis ir keisti savo gyvenimo būdą teigiama linkme. Atsižvelgiant į tai, žiniasklaida neturi teisės savavališkai tykoti, slapta rinkti informaciją ar fotografuoti net ir viešųjų asmenų šalia anoniminių priklausomybės ligų centrų.

Apibendrinant, saviraiškos laisvė nėra absoliuti ir negali būti naudojama vien siekiant patenkinti visuomenės smalsumą ar gauti finansinės naudos, kai skleidžiama informacija neturi pakankamo ryšio su viešuoju interesu. EŽTT nuosekliai pabrėžia, kad tik tokia informacija, kuri prisideda prie visuomenei reikšmingos diskusijos, gali pateisinti kišimąsi į asmens privatų gyvenimą. Tuo tarpu publikacijos, orientuotos į sensacingumą, pramoginę vertę ar smalsumo tenkinimą, nesuteikia tokio paties apsaugos lygio, ypač kai jos sukelia skaudžius asmeninius išgyvenimus, pažeidžia asmens orumą ar reputaciją. Taigi, nesant pagrįsto viešojo intereso, prioritetas turi būti teikiamas asmens teisės į privatų gyvenimą ir pagarbą jo orumui apsaugai.

4.2. Asmens žinomumo laipsnis

Asmens užimamos pareigos valstybės institucijose, verslo sektoriuje ar veikla tam tikroje išskirtinėje srityje lemia skirtingas galimybes būti matomam ir atpažįstamam visuomenėje. Šiuolaikinėje informacinėje erdvėje kiekvienas asmuo turi pakankamai priemonių ir išteklių savarankiškai formuoti savo viešąjį įvaizdį, dalytis žiniomis, profesine patirtimi, laisvalaikio akimirkomis ar asmeninio gyvenimo detalėmis. Dėl to vis dažniau viešaisiais asmenimis tampa ne tik politikai, valstybės tarnautojai, verslininkai ar kiti aukštas pareigas užimantys asmenys, bet ir tie, kurie išsiskiria charizma, kūrybiškumu, savitu požiūriu ar gebėjimu efektyviai pozicionuoti save viešojoje erdvėje. Tokiu atveju viešumo samprata išsiplečia – ji apima ne tik statusą ar pareigas, bet ir asmens gebėjimą formuoti savo atpažįstamumą per individualius saviraiškos būdus. Vis dėlto, tokių asmenų teisė į privatumą turėtų būti ginama platesne apimtimi nei viešųjų asmenų, einančių reikšmingas pareigas valstybėje.

Kaip žinia, EŽTT jurisprudencijos sistemoje politikai yra suprantami kaip aukščiausią žinomumo laipsnį turintys subjektai, vėliau seka valstybės tarnautojai ir teisėjai. Aukštas žinomumo laipsnis ir aktyvus dalyvavimas viešojoje politinėje diskusijoje lemia siauresnę asmens apsaugos ribą. Vis dėlto, šis kriterijus yra aktualus viešiesiems asmenims plačiąja prasme, kuomet EŽTT kyla pareiga nuspręsti dėl asmens teisių apimties. EŽTT praktikoje asmens žinomumo laipsnis laikomas vienu iš pagrindinių kriterijų, vertinant privataus gyvenimo apsaugos apimtį. Iš EŽTT jurisprudencijos matyti, kad skirtingo lygio žinomumą turintys asmenys negali tikėtis vienodos privatumo apsaugos, nes jų vaidmuo visuomenėje, įtaka viešajai diskusijai ir visuomenės interesas juos stebėti objektyviai skiriasi.

Pirmajame Von Hannover prieš Vokietiją sprendime Vokietijos teismai taikė „par excellence“ viešojo asmens (vok. *absolute Person der Zeitgeschichte*) koncepciją. Pagal bylos faktines aplinkybes, asmenys, kurie dėl savo statuso nuolat traukia visuomenės dėmesį, turi toleruoti savo nuotraukų viešinimą net tada, kai jie tiesiog atlieka kasdienes veiksmus viešose vietose (kavinėse, gatvėje, paplūdimyje), nebent jie yra aiškiai nuošalioje vietoje. EŽTT šią koncepciją sukritikavo kaip nepakankamai saugančią privatų gyvenimą. Teismas nustatė, kad nors kunigaikštė yra itin žinoma persona, ji nevykdė jokių oficialių funkcijų Monako valstybės valdyme. EŽTT pabrėžė, kad net ir viešosios figūros turi teisėtą lūkestį, jog jų privatus gyvenimas bus gerbiamas, ypač jei publikacija neturi jokio ryšio su jų viešosiomis pareigomis. Vėlesniame sprendime EŽTT pagal faktines aplinkybes pateikė kiek kitokį išaiškinimą konstatuojant, kad kunigaikštė ir jos vyras yra „neabejotinai labai gerai žinomi“, todėl jie negali reikalauti tokios pat apsaugos kaip eiliniai privatus asmenys. Dėl šios priežasties informacija apie tėvo, valdančiojo Monako princo Rainier III, ligą buvo pripažinta kaip pagrįstas visuomenės interesas¹¹⁴.

Kaip minėta, sprendime Axel Springer AG prieš Vokietiją festivalyje sulaikytas aktorius su narkotinėmis medžiagomis, visuomenėje yra puikiai atpažįstamas kaip policijos komisaras seriale. EŽTT aktoriaus žinomumą vertino pagal kontekstą, kadangi aktorius yra itin populiarius nacionaliniu lygmeniu. Taip pat asmens viešasis įvaizdis glaudžiai susijęs su teisingumu bei kova su nusikalstamu pasauliu. Tokia aplinkybė didina visuomenės interesą sužinoti plačiau apie aktoriaus nusikalstama veiką, nes tai sukūrė moralinį paradoksą tarp asmens įkūnijamo personažo ir realaus gyvenimo¹¹⁵.

¹¹⁴Von Hannover prieš Vokietiją Nr. 2 [EŽTT], Nr. 40660/08 ir 60641/08, [2012-02-07].
ECLI:CE:ECHR:2012:0207JUD004066008.

¹¹⁵Axel Springer AG prieš Vokietiją [EŽTT], Nr. 39954/08, [2012-02-07].
ECLI:CE:ECHR:2012:0207JUD004066008.

Priešingai vertinamos situacijos, kuomet asmuo iki tam tikro lemiamo įvykio iš viso nebuvo žinomas visuomenėje. Trumpalaikiai arba „blic“ viešieji asmenys turi itin plačias galimybes ginti savo pažeistas teises, jei jie nebuvo vieši asmenys, tačiau tokiais tapo atsitiktinai arba dėl kito subjekto kaltės. EŽTT jurisprudencijoje nėra išskiriama savarankiška trumpalaikių viešųjų asmenų kategorija, tačiau Teismas nuosekliai analizuoja kiekvieną atvejį individualiai, balansuodamas tarp EŽTK 8 ir 10 straipsnių taikymo ribų bei pabrėždamas, kad vienkartinis pateikimas į viešumą dėl konkretaus įvykio, tyrimo ar sensacingos situacijos savaime nesumažina asmens privatumo apsaugos lygio ir nesuteikia nuolatinio viešojo asmens statuso. Pavyzdžiui, žiniasklaidos priemonei pavišinus privataus asmens siekį nusižudyti, jis akimirksniu susilaukė dėmesio¹¹⁶. Tokie atvejai iliustruoja, kad privataus asmens teisių apimtis negali kisti, jei asmuo siekia privatumo ir dėl ne nuo jo valios priklausančių aplinkybių atsidūrė visuomenės susidomėjimo akiratyje. Sprendime Sciacca prieš Italiją EŽTT konstatavo EŽTK 8 straipsnio pažeidimą dėl policijos išleistos identifikacinės nuotraukos spaudai mokesčių sukčiavimo tyrimo kontekste¹¹⁷. Pareiškėja nebuvo viešasis asmuo, o nuotraukos publikavimo tikslas neturėjo pagrįsto visuomenės intereso žinoti tokią informaciją, todėl pažeidė teisėtus privatumo lūkesčius. Į trumpalaikių viešųjų asmenų kategoriją gali būti priskirti ir viešieji asmenys, kurie ilgą laiką aktyviai nebėjo jokių reikšmingų pareigų visuomenėje, nedalyvavo viešuosiuose renginiuose, žiniasklaidoje ir panašiai. EŽTT pripažino, kad po 16–20 metų nuo įvykio buvęs nuteistasis nebėra viešasis asmuo, todėl senos nuotraukos ir antraštės nebegali būti naudojamos net rinkimų kontekste¹¹⁸ arba kitame sprendime EŽTT leido įpareigoti leidėją pašalinti iš paieškos sistemos seną straipsnį apie privačių asmenų muštynes restorane, nes jie niekada netapo viešaisiais asmenimis ir informacija jokia forma nebetarnauja visuomenės interesui¹¹⁹. EŽTT jurisprudencija rodo, kad nacionalinių teismų praktikoje taikomas platesnis „blic“ asmenų statusas dažnai viršija EŽTT jurisprudencijoje suformuluotą proporcingumo kriterijų. Asmenys negali būti laikomi viešaisiais, o jų teisių apimtis nepagrįstai ribojama vien dėl laikino dėmesio.

Apibendrinant galima teigti, kad EŽTT jurisprudencijoje asmens žinomumo laipsnis yra vertinamas atsižvelgiant į asmens užimamas pareigas valstybėje, priimamų sprendimų reikšmę politiniu aspektu, vaidmenį visuomenėje kultūriniame kontekste, aplinkybes,

¹¹⁶Peck prieš Jungtinę Karalystę [EŽTT], Nr. 44647/98, [2003-01-28]. ECLI:CE:ECHR:2003:0128JUD004464798.

¹¹⁷Sciacca prieš Italiją [EŽTT], Nr. 50774/99, [2005-01-11]. ECLI:CE:ECHR:2005:0111JUD005077499.

¹¹⁸Mediengruppe Österreich GmbH prieš Austriją [EŽTT], Nr. 37713/18, [2022-04-26]. ECLI:CE:ECHR:2022:0426JUD003771318.

¹¹⁹Biancardi prieš Italiją [EŽTT], Nr. 77419/16, [2021-11-25]. ECLI:CE:ECHR:2021:1125JUD007741916.

kuriomis asmuo tapo viešas. Asmens žinomumo laipsnis nėra savarankiškas kriterijus, Teismas kiekvienu konkrečiu atveju atlieka objektyvų vertinimą ir remiasi vidiniu įsitikinimu sprendžiant kiek asmuo yra žinomas visuomenėje. Kuo asmuo yra labiau žinomas, siekia viešumo, dėmesio, tuo plačiau jis atsiveria visuomenės nuomonei ar kritikai.

4.3. Ankstesnis asmens elgesys ir viešumo siekis

Asmens elgesys ir viešumo siekis yra glaudžiai koreliuojantis kriterijus kartu su žinomumo laipsniu. Asmens aktyvus dalyvavimas viešojoje erdvėje, savanoriškas bendravimas su žiniasklaidos atstovais, dažnas asmeninio gyvenimo detalių atskleidimas gali lemti siauresnę privataus gyvenimo apsaugą. Vis dėlto, savaiminis viešumo siekis nelaikomas pakankamu pagrindu paneigti EŽTK 8 straipsnio taikymą. Pavyzdžiui, EŽTT vertindamas publikacijas apie žinomą aktorį pažymėjo, kad pareiškėjas anksčiau pats aktyviai dalyvavo viešajame gyvenime, reguliariai bendravo su žiniasklaida ir ne kartą buvo viešinęs savo asmeninio gyvenimo aspektus. Dėl šių aplinkybių buvo konstatuota, jog jo teisėti privatumo lūkesčiai yra mažesni nei asmens, kuris nuosekliai vengia viešumo. Nors EŽTT pabrėžė, kad net ir viešas asmuo turi teisę į privataus gyvenimo apsaugą, ankstesnis elgesys šioje byloje buvo reikšmingas vertinant publikacijos teisėtumą¹²⁰.

Kartu EŽTT jurisprudencija atskleidžia, kad net ir tam tikras dalyvavimas viešajame gyvenime automatiškai nereiškia sutikimo dalintis visomis asmeninio gyvenimo detalėmis. Tai ypač aiškiai atsispindi byloje Von Hannover prieš Vokietiją Nr. 2, kurioje Teismas pripažino, jog pareiškėja, būdama viešai žinoma figūra ir dalyvaudama oficialiuose renginiuose, vis dėlto neprarado teisės į privataus gyvenimo apsaugą¹²¹. Remiantis EŽTT jurisprudencija darytina išvada, jog, ankstesnis asmens elgesys turi būti vertinamas pagal kontekstą ir negali būti suprantamas kaip bendras sutikimas dėl bet kokio pobūdžio privataus gyvenimo viešo vaizdavimo ar aptarinėjimo.

Tačiau pirmojo sprendimo pareiškėjos kunigaikštystės atveju EŽTT itin akcentavo jos nuoseklų siekį apsaugoti savo privatų gyvenimą. EŽTT pažymėjo, kad ji kryptingai vengė žiniasklaidos dėmesio ir nesiėmė veiksmų, galinčių skatinti viešą susidomėjimą jos kasdieniu gyvenimu¹²². Ši aplinkybė buvo reikšminga konstatuojant, kad publikacijos apie

¹²⁰Axel Springer AG prieš Vokietiją [EŽTT], Nr. 39954/08, [2012-02-07]. ECLI:CE:ECHR:2012:0207JUD004066008.

¹²¹Von Hannover prieš Vokietiją Nr. 2 [EŽTT], Nr. 40660/08 ir 60641/08, [2012-02-07]. ECLI:CE:ECHR:2012:0207JUD004066008.

¹²²Von Hannover prieš Vokietiją [EŽTT], Nr. 59320/00, [2004-06-24]. ECLI:CE:ECHR:2004:0624JUD005932000.

jos privačius kasdienes veiksmus nebuvo pateisinamos jokių viešuoju interesu ir pažeidė EŽTK 8 straipsnį.

Dar ryškesnis pavyzdys atskleidžiamas byloje Peck prieš Jungtinę Karalystę¹²³, kurioje pareiškėjas ne tik nebuvo viešas asmuo, bet ir jokiais veiksmais nesiekė dėmesio. EŽTT pabrėžė, kad tokio asmens elgesys suponuoja itin stiprius teisėtus privatumo lūkesčius, todėl net ir staigus ar netiesioginis viešumo atsiradimas gali lemti Konvencijos pažeidimą.

Naujojoje EŽTT jurisprudencijoje 2025 metais nagrinėtas atvejis yra susijęs su Kipre praktikuojančiu advokatu C. K., kuris atstovavo klientams bylose dėl nuosavybės teisių okupuotose teritorijose¹²⁴. Advokatas pats viešai paskelbė straipsnį apie tai, kaip atgavo šeimos paveikslus iš okupuotų teritorijų (mokėdamas pinigus ir vieną pakeisdamas klastote). Advokato elgesys viešojoje erdvėje buvo įvardintas kaip amoralus, turintis papirkinėjimo bruožų, todėl buvo keliami klausimai dėl advokato profesinės etikos ir patriotinių vertybių. EŽTT advokato statusą aiškiai išskyrė, kaip turintį platesnę apsaugą į privatų gyvenimą. Advokatas nėra klasikinis viešasis asmuo ir negali būti vertinamas kaip politikas, tačiau jis pats atsivėrė kritikai, nes publikavo straipsnį, įsitraukė į viešąją diskusiją.

Apibendrinant pažymėtina, kad EŽTT ankstesnį asmens elgesį ir viešumo siekį laiko svarbiu kriterijumi, kadangi aktyvus dalyvavimas viešojoje erdvėje ar sąmoningas dėmesio siekimas gali sumažinti privataus gyvenimo apsaugos apimtį, tačiau net ir tokiais atvejais viešas asmuo nepraranda teisės į asmeninio gyvenimo privatumą. Tuo tarpu nuoseklus viešumo vengimas sustiprina asmens apsaugą pagal EŽTK 8 straipsnį.

4.4. Asmens vaizdavimo pobūdis

Asmens vaizdavimo pobūdis gali būti suprantamas kaip abstraktus ar subjektyvus kriterijus. Subjektyvus asmens suvokimas leidžia skirtingai identifikuoti replikas, informaciją ir jų bendrą manierą ar toną. Viešieji asmenys, nepriklausomai nuo užimamų pareigų, taip pat gali selektyviai vertinti išsakytus argumentus, įsižeisti arba visiškai ignoruoti. Vis dėlto, iš žiniasklaidos ar visuomenės nevalia atimti laisvo žodžio ir galimybės diskutuoti, kritikuoti ar netgi pašiepti. Tokiu atveju, jei asmuo nėra vaizduojamas teigiamai,

¹²³Peck prieš Jungtinę Karalystę [EŽTT], Nr. 44647/98, [2003-01-28]. ECLI:CE:ECHR:2003:0128JUD004464798.

¹²⁴Arvanitis and Phileleftheros Public Company Limited prieš Kiprą [EŽTT], Nr. 49917/22, [2025-07-03]. ECLI:CE:ECHR:2025:0703JUD004991722.

aptariamai moraliai ar teisės požiūriu smerktini veiksmai, net ir tokio pobūdžio kritika turi derėti su pagarba.

EŽTT 2025 metais nagrinėtoje byloje dėl pareiškėjo komentaro socialiniame tinkle, Teismas konstatavo, kad nors pareiškėjas, privatus asmuo, pavartojo itin aštrią leksiką, pavadindamas politiką „nacių“, toks pasisakymas laikytinas vertinamąja sąvoka, kuriai taikoma apsauga pagal EŽTK 10 straipsnį, jei egzistuoja pakankamas faktinis pagrindas¹²⁵. Vertindamas kritikuojamo asmens statusą, Teismas pabrėžė, kad pastarasis buvo aktyvus politinis veikėjas, dalyvavęs viešajame gyvenime, garsėjęs provokuojančiais pasisakymais ir sąmoningai siekęs visuomenės dėmesio, todėl laikytinas viešuoju asmeniu, turinčiu toleruoti platesnes kritikos ribas. EŽTT taip pat pažymėjo, kad nacionaliniai teismai nepakankamai įvertino kontekstą bei kritikuojamo asmens ankstesnę elgesį. Taigi, net ir itin kritiški komentarai ar palyginimai su ekstremistinės, su nacizmu siejamos ideologijos atstovais gali būti pateisinami, jei privataus asmens suvokimas yra paremtas išsamiais ir pakankamomis faktinėmis aplinkybėmis.

Taip pat, svarbus kriterijus vertinant ar buvo pažeistos viešo asmens teisės yra bendras kontekstas. Dėstant nuomonę arba žinias apie viešuosius asmenis privalu pristatyti situaciją išsamiai, o aplinkybės, kurios iš esmės darytų lemiamą įtaką situacijos suvokimui negali būti tyčia nuslepamos. EŽTT taip pat yra pažymėjęs, kad informacija, straipsniai ar teiginiai negali būti vertinami pavieniui, iš konteksto išskiriant tik frazes ar kitus fragmentus. Todėl informacija yra vertinama visa, o ne dalimis¹²⁶.

Kita vertus, net ir viešas asmuo gali susidurti su neigiamais jausmais esant nepalankiai kritikai ar griežtai išsakytai nuomonei. Šiuo atveju EŽTT akcentuoja, kad ginant net ir viešųjų asmenų teises yra vertinama ar pavartota kalba apie asmenį galėtų būtų „perdėta“ ir ar informacija apie asmenį yra racionali. Taigi, yra vertinama ar buvo siekiama pažeminti ir apjuodinti oponentą, ar informacijos skleidėjas iš tiesų turėjo pagrįsta faktinį pagrindą¹²⁷. Vis dėlto, neapykantos kalba visada yra draudžiama. Pasisakymai, kurie yra priskiriami neapykantos kalbos kategorijai, pavyzdžiui, kurstantys smurtinius atvejus, yra neteisėti, o valstybės turi pozityvią pareigą užkirsti kelią neapykantos kalbos sklaidai¹²⁸. Nors

¹²⁵Mortensen prieš Daniją [EŽTT], Nr. 16756/24, [2025-10-21].
ECLI:CE:ECHR:2025:1021JUD001675624.

¹²⁶Standard Verlags GmbH [EŽTT], Nr. 13071/03, [2006-11-02].
ECLI:CE:ECHR:2006:1102JUD001307103.

¹²⁷Khural ir Zeynalov prieš Azerbaidžaną (Nr. 2) [EŽTT], Nr. 383/12, [2023-01-19].
ECLI:CE:ECHR:2023:0119JUD000038312.

¹²⁸Beizaras ir Levickas prieš Lietuvą [EŽTT], Nr. 41288/15, [2020-01-14].
ECLI:CE:ECHR:2020:0114JUD004128815.

neapykantos kalba yra siejama su skatinimu smurtauti ar kitų nusikalstamų veikų požymiais, negatyvūs komentarai išlaiko aukštą riziką peržengti toleruotinos kritikos ribas ir tapti neapykantos kalba¹²⁹. Būtent dėl šios priežasties EŽTT jurisprudencijoje atkreipiamas ypatingas dėmesys atskirti teisėtą kritiką nuo įžeidimų. Už įžeidimus valstybėje gali grėsti sankcijos¹³⁰. Praktikoje atriboti tai, kas yra įžeidimas ar nepalanki nuomonė gali kilti realių problemų. Problematika kyla iš subjektyvaus kiekvieno individo suvokimo, tačiau EŽTT teigimu, įžeidimai nepatenka į saviraiškos laisvės apsaugos apimtį, jei yra beprasmiški, menkinantys, o vienintelis tikslas yra pažeminti asmenį. Vis dėlto, vulgarios ar šokiruojančios frazės nėra pakankamas pagrindas identifikuoti įžeidimą, nes jis gali būti naudojamas kaip kūrybinė priemonė¹³¹.

Strasbourg Observers tinklaraštyje Groningeno universiteto teisės fakulteto docentas ir Liverpulio universiteto Teisės ir socialinio teisingumo fakulteto garbės narė išskiria dešimt kriterijų, reikšmingų vertinant humoristinę publikacijų apie viešuosius asmenis išraišką ir su ja susijusias asmenines aplinkybes¹³². Atliekant humoristinių pasisakymų vertinimą EŽTT sprendimuose dėl saviraiškos laisvės, itin svarbus tampa kontekstas, kuris turi būti suprantamas kaip daugiapakopis reiškiny. Pirma, reikšmingos yra socialinės ir politinės aplinkybės, kurių kontekste yra nagrinėjamas konkretus pasisakymas. Humoras, paskelbtas jautriu laikotarpiu, pavyzdžiui, politinių kampanijų ar kitokiu įtemptu visuomenėje metu, gali turėti didesnę poveikį ir būti vertinamas griežčiau. Antra, svarbi komunikacijos aplinka, t. y. konkreti aplinka, kurioje buvo išreikštas humoristinio pobūdžio pasisakymas. Vertinama, ar tai buvo viešas renginys, privati situacija ar kitoks kontekstas, taip pat dalyvių tarpusavio santykiai. Trečia, analizuojami statuso santykiai tarp kalbėtojo ir pasisakymo objekto. Didesnė apsauga paprastai suteikiama kritikai, nukreiptai į viešuosius asmenis, o mažesnė – humorui, kuris įžeidžia privačius asmenis ar pažeidžiamas visuomenės grupes. Taip pat svarbu, ar pats kalbėtojas užima įtakingą poziciją. Ketvirta, vertinamas komunikacijos tikslas. Jei humoras yra meninės ar politinės raiškos forma, jam suteikiama platesnė apsauga, o pramoginio ar komercinio pobūdžio turinys paprastai saugomas siauriau. Penkta, reikšminga sklaidos apimtis – kuo platesnė auditorija pasiekta, tuo didesnis galimas poveikis ir tuo griežtesnis vertinimas gali būti taikomas. Šešta,

¹²⁹EŽTT 2013 m. spalio 10 d. sprendimas byloje Delfi prieš Estiją, peticijos Nr. 64569/09 43. Delfi AS prieš Estiją [EŽTT], Nr. 64569/09, [2013-10-10]. ECLI:CE:ECHR:2015:0616JUD006456909.

¹³⁰Skačka prieš Lenkiją [EŽTT], Nr. 43425/98, [2003-05-27]. ECLI:CE:ECHR:2003:0527JUD004342598.

¹³¹Gül ir kiti prieš Turkiją [EŽTT], Nr. 4870/02, [2010-06-08]. ECLI:CE:ECHR:2010:0608JUD000487002.

¹³²GADIOLI, Alberto, YOUNG, Jennifer (2025-07-18). *Humour and the Meaning of 'Context': Interdisciplinary Perspectives on ECtHR Jurisprudence* [interaktyvus]. <https://strasbourgoobservers.com/2025/07/18/humour-and-the-meaning-of-context-interdisciplinary-perspectives-on-ecthr-jurisprudence/>

svarbios naudojamos meninės priemonės, tai yra tokie kalbos elementai, kurie lydi humoristinę išraišką ir padeda suprasti jos prasmę, intenciją ar ironiją. Septinta, nagrinėjamos praeities aliuzijos, kai humoras remiasi ankstesniais pasisakymais, citatomis ar kultūrinėmis nuorodomis. Tokie ryšiai gali parodyti, kad pasisakymas nėra savarankiškas įžaidimas, bet veikiau turi būti suprantama kaip reakcija ar parodija. Aštunta, reikšmingas ankstesnis kalbėtojo įvaizdis – jo reputacija, ankstesni pasisakymai ar elgesys, kurie gali turėti įtakos tam, kaip auditorija suprantą humorą ir kokia yra kalbėtojo intencija. Devinta, vertinamos auditorijos reakcijos, kurios gali parodyti, kaip pasisakymas buvo faktiškai suprastas – ar kaip pokštas, ar kaip įžaidimas ar neapykantos skatinimas. Dešimta, atsižvelgiama į žanrą, kuriam priskirtina konkreti komunikacijos išraiška. Skirtingi žanrai (pvz., satyra, parodija ar politinis protestas) pasižymi savitomis raiškos priemonėmis, tokiomis kaip hiperbolizavimas ar provokacija, todėl jų vertinimas turi atsižvelgti į šiuos ypatumus. Taigi, humoristinių pasisakymų vertinimas reikalauja kompleksiško visų šių kriterijų analizės. Nors jų reikšmė gali skirtis priklausomai nuo konkrečios situacijos, nuoseklus ir sisteminis konteksto vertinimas yra būtinas siekiant tinkamai įvertinti, koks buvo tikrasis asmens vaizdavimo pobūdis.

Apibendrinant, publikacijų ar kitos informacijos turinys ir pateikimo forma yra subjektyvaus vertinimo kriterijus. Asmuo gali įsižeisti, replikuoti, inicijuoti teisinį procesą arba nuspręsti visiškai ignoruoti skelbiamą informaciją. Vis dėlto, nors žiniasklaida gali pasitelkti menines priemones ar kritišką toną, žiniasklaidos saviraiška negali virsti įžaidimais, nepagrįstais kaltinimais bei kitokiu tyčiniu menkinimu. Svarbu pažymėti, kad įžaidimai gali virsti neapykantos kalba, kuri yra draudžiama visais atvejais, o valstybės turi pozityvią pareigą užkirsti kelią neapykantos sklaidai.

4.5. Informacijos gavimo aplinkybės ir teisėtumo kriterijai

EŽTT jurisprudencijoje, vertinant privataus gyvenimo ir saviraiškos laisvės pusiausvyrą, itin svarbiu kriterijumi laikomos informacijos gavimo aplinkybės bei teisėtumas. Teismas nuosekliai pabrėžia, kad net ir visuomenei reikšminga informacija negali būti vertinama atsietai nuo to, kaip ji buvo gauta, ar informacijos rinkimo metu buvo paisoma asmens teisių ir ar žurnalistiniai metodai neperžengė leistinų ribų. Informacijos rinkimo būdai ir priemonės yra vienas iš esminių kriterijų, vertinant žurnalistų sąžiningumą. Informacija, nuotraukos ar vaizdo įrašai surinkti ilgai tykant šalia namų ar kitų asmeninio laisvalaikio praleidimo vietų nors, dažnu atveju, patenkina skaitytojo smalsumą, tačiau iš tiesų pažeidžia žurnalistų etikos principus. Be abejonės, įvykiai susiję su nusikalstamomis veikomis ar kitais rezonansiniais klausimais turi būti išaiškinami ir išviešinami pasitelkiant

efektyviausias informacijos rinkimo priemonės. Įtariamas daręs nusikaltimus asmuo pats atsisakė savo teisės į privataus gyvenimo neliečiamumą – prie tokios išvados galima prieiti dėl jo daromo nusikaltimo, nes visuotinai žinoma, jog neteisėtai veikai asmens privataus gyvenimo neliečiamumo apsaugos principas negali būti taikomas¹³³.

Visuomenės informavimo priemonėms ir jų „karžygiams“ žurnalistams didesnės garantijos atliekant jų profesines pareigas, t. y. teikiant visuomenei pranešimus viešojo intereso klausimais, yra teikiamos ne besąlygiškai vien dėl jų profesinio statuso. Tokios garantijos jiems priskiriamos tik tuo atveju, kai yra esminė sąlyga – žiniasklaidos atstovai veikia sąžiningai, t. y. laikydamiesi žurnalistinės etikos ir profesinės veiklos standartų¹³⁴.

Pavyzdžiui privatus asmuo Peck tapo žinomas tik todėl, kad kameros viešojo vietoje užfiksavo jį bandantį nusižudyti gatvėje. Šioje byloje EŽTT vertino ne paties vaizdo įrašo teisėtą užfiksavimą, bet vėlesnį jo panaudojimą ir pavišimą. Teismas pripažino, kad nors vaizdo stebėjimas viešojo vietoje pats savaime nebuvo neteisėtas, vėlesnis įrašo perdavimas žiniasklaidai ir jo plataus masto viešinimas nebuvo pateisinamas. Taigi, net teisėtai gauta informacija gali suponuoti Konvencijos 8 straipsnio pažeidimą, jei jos panaudojimas yra neproporcingas privataus asmens atžvilgiu¹³⁵.

Kitu aspektu informacijos gavimo aplinkybės analizuojamos bylose, susijusiose su privačios informacijos nutekiniu. Byloje Axel Springer AG prieš Vokietiją Teismas atkreipė dėmesį į tai, kad ginčijama informacija buvo gauta iš teisėtų šaltinių ir nebuvo gauta pažeidžiant konfidencialumo įsipareigojimus ar naudojant apgaulingus metodus. Ši aplinkybė buvo reikšminga sprendžiant, ar žiniasklaidos veiksmai peržengė leistinas ribas, ir prisidėjo prie išvados, kad saviraiškos laisvės ribojimas nebuvo pateisintas¹³⁶.

Tuo tarpu bylose, kuriose informacija apie viešojo asmens privatų gyvenimą buvo gauta be asmens sutikimo ir nesant pakankamo viešojo intereso, EŽTT linkęs konstatuoti Konvencijos 8 straipsnio pažeidimą. Tai matyti byloje Von Hannover prieš Vokietiją, kurioje fotografijos buvo padarytos be pareiškėjos žinios ir nuolat ją persekiojant. Teismas pažymėjo, kad tokios informacijos rinkimo aplinkybės, net jei jos įvyko viešose vietose,

¹³³MEŠKAUSKAITĖ, Liudvika (2018). *Žiniasklaidos teisė*. Vilnius: Valstybės įmonė registrų centras, p. 352.

¹³⁴MEŠKAUSKAITĖ, Liudvika (2015). *Teisė į privatų gyvenimą*. Vilnius: Valstybės įmonė registrų centras, p. 241.

¹³⁵Peck prieš Jungtinę Karalystę [EŽTT], Nr. 44647/98, [2003-01-28]. ECLI:CE:ECHR:2003:0128JUD004464798.

¹³⁶Axel Springer AG prieš Vokietiją [EŽTT], Nr. 39954/08, [2012-02-07]. ECLI:CE:ECHR:2012:0207JUD004066008.

negali būti laikomos neutraliomis ar teisėtomis, kai jos sistemingai pažeidžia asmens teisę gyventi be nuolatinio stebėjimo¹³⁷.

Apibendrinant galima teigti, kad EŽTT informacijos gavimo aplinkybės ir teisėtumo kriterijus vertina kaip svarbų elementą, nustatant Konvencijos garantuojamų privatumo ir saviraiškos laisvės teisių pusiausvyrą. Informacija apie viešuosius asmenis ar visuomenei reikšminga informacija negali pateisinti neteisėtų ar neproporcingų informacijos rinkimo metodų, o teisėtas informacijos šaltinis savaime nesuteikia teisės ją nevaržomai viešinti. EŽTT jurisprudencijos analizė suponuoja išvadą, kad lemiamą reikšmę turi ne vien informacijos turinys, bet ir jos gavimo bei panaudojimo būdas.

¹³⁷Von Hannover prieš Vokietiją [EŽTT], Nr. 59320/00, [2004-06-24].
ECLI:CE:ECHR:2004:0624JUD005932000.

IŠVADOS

1. Atlikus viešo asmens sampratos istorinės raidos analizę, matyti, kad ši sąvoka susiformavo kaip socialinis reiškinyss nuo antikos laikų iki šiuolaikinės žiniasklaidos ir skaitmeninės erdvės poreikių, o teisiškai – kaip dinamiškas institutas, pirmiausia skirtas žurnalistų teisių ir visuomenės informavimo laisvės apsaugai. Tarptautiniame kontekste viešo asmens samprata išsivystė per pagrindinių žmogaus teisių apsaugos standartus, o nacionaliniame – platų viešųjų asmenų sąrašą, numatytą Visuomenės informavimo įstatyme. Tai vienas plačiausių ir išsamiausių įstatymų Europos Sąjungoje, apimantis ne tik politikus ar valstybės tarnautojus, bet praktiškai bet kurį viešai žinomą ar viešąsias funkcijas atliekantį asmenį. Kitos Europos Sąjungos valstybės viešo asmens sampratą plėtoja per teismų praktiką, o atskirais įstatymais numatomi įsipareigojimai dėl konkrečių sričių atstovų, pavyzdžiui, nuomonės formuotojų. Lietuvos nacionalinis reguliavimas šiuo atveju dėl sparčiai plintančio socialinių tinklų įtakos masto ir dominuojančio visuomenės intereso potencialiai gali neproporcingai riboti teisės į privataus gyvenimą apimtį.
2. EŽTK yra lakoniškas pagrindinių žmogaus teisių katalogas, kurio aktualumą užtikrina EŽTT, aiškindamas Konvenciją kaip gyvąjį dokumentą. EŽTK tekste viešo asmens samprata nėra įtvirtinta *expressis verbis*. Viešojo asmens samprata plėtojama per EŽTK 8 ir 10 straipsnių sąveiką. Saviraiškos laisvės ribojimas galimas tik tuomet, kai jis atitinka tris kumuliatyvius kriterijus: (1) yra nustatytas įstatymu (aiškus, prieinamas ir numatomas), (2) siekia teisėto tikslo (vieno iš Konvencijoje įtvirtintų tikslų) ir (3) yra būtinas demokratinėje visuomenėje (atsako į neatidėliotiną socialinį poreikį ir yra proporcingas). EŽTT jurisprudencija ne tik užpildo nacionalinio reguliavimo spragas, bet ir užtikrina, kad viešojo asmens samprata išliktų dinamiška ir proporcinga šiuolaikinės visuomenės poreikiams, harmoningai derindama privatumo apsaugą su atvira ir atsakinga informacijos sklaida.
3. EŽTT jurisprudencijos analizė atskleidė, kad Teismas yra linkęs išskirti 3 pagrindines viešųjų asmenų kategorijas. Visų pirma, mažiausiai teisinės apsaugos į privatų gyvenimą turi politikai, nes politikai priima atsakingus sprendimus visuomenėje, patys savanoriškai priėmę profesinę atsakomybę atsiveria didesnei kritikai ir politinei diskusijai. Antroji kategorija, turinti stipresnę privataus

gyvenimo apsaugą, tačiau vis tiek būdami itin aukšto laipsnio viešieji asmenys, yra valstybės tarnautojai (pareigūnai). Pagrindinė politikų ir valstybės tarnautojų viešumo apimties skirtumo priežastis – valstybės tarnautojai nėra viešieji asmenys ta pačia prasme kaip politikai, nes jie paprastai neturi savarankiškos politinės galios priimti sprendimus, o veikia kaip jau priimtų sprendimų vykdytojai. Valstybės tarnautojų privatus gyvenimas yra ginamas tiek, kiek jis nesusijęs su einamomis pareigomis ir atliekamomis funkcijomis. Trečioji kategorija viešųjų asmenų yra teisėjai. Teisėjai turi dar daugiau privataus gyvenimo garantijų, tačiau vis tiek atlieka teisingumo užtikrinimo funkciją valstybėje, todėl pagrįstai gali tapti diskusijų objektu. Teisėjai, kaip nacionalinės teismų sistemos atstovai, privalo elgtis diskretiškai, tačiau teisėjų profesiniai įsipareigojimai privalo būti derinami su teisėjų teise į saviraišką bei nuomonės laisvę. Teisėjai turi teisę kalbėti apie teismų sistemoje vyraujančią spaudimą, jei iškyla grėsmė teismų nepriklausomumui, dalintis asmeninėmis įžvalgomis teismų sistemos veikimo klausimais. Kitų jurisprudencijoje sutinkamų viešųjų pirmiausia tenkina socialinius, kultūrinius ar moralinius visuomenės poreikius – siekį pramogauti, gauti informaciją, domėtis sportu, menu ar bendro pobūdžio viešąją diskusiją, tačiau nėra susijęs su demokratinio atstovavimo ar valdžios įgyvendinimo funkcijomis. Viešųjų asmenų sąrašas nėra baigtinis, o viešųjų asmenų statusas plačiąja prasme visuomet remiasi individualiu aplinkybių vertinimu.

4. EŽTT nėra įtvirtinta sistemingos precedentų privalomumo doktrinos, tačiau praktiškai EŽTT dažniausiai laikosi precedentų, siekiant užtikrinti jurisprudencijos nuoseklumą. Tai ypač pastebima sprendžiant saviraiškos laisvės ir teisės į privataus gyvenimo apsaugą pusiausvyros kolizijos atvejus. EŽTT jurisprudencijoje analizuojama kriterijų visuma apima informacijos reikšmę visuomenei, asmens žinomumo laipsnį, viešumo siekį, vaizdavimo pobūdį, informacijos gavimo teisėtumo aspektą. Publikuojama informacija negali tarnauti tik visuomenės smalsumui tenkinti, viešo asmens privataus gyvenimo ribos siaurėja tuomet, kai egzistuoja visuomenės teisėtas ir pagrįstas žinoti atitinkamą informaciją apie asmenį ar jį kritikuoti. Asmens žinomumo laipsnis yra siejamas ne tik su asmens tarnybine padėtimi, tačiau ir su visuomenine ar profesine veikla, dėl kurios asmenys tampa visuomenėje gerai atpažįstami. Viešojo intereso objektu tapusiam asmeniui turi būti užtikrinamos privačių asmenų teisės, jei asmuo aktyviai vengė viešumo, asmuo yra nepagrįstai žeminamas bei įžeidinėjamas, skelbiama informacija gauta neteisėtu, slapto ar apgaulės būdu.

PASIŪLYMAI

Siūlomi Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo (aktuali akto redakcija, galiojanti nuo 2025 m. liepos 1 d.) 2 straipsnio 74 dalies 10 punkto pakeitimai, išdėstant akto naująją redakciją taip:

10) visuomenėje žinomas fizinis asmuo, populiarius socialinių tinklų veikėjas arba tinklaraštininkas, kuris atitinka bent du iš šių kriterijų:

1) turi ne mažiau kaip 30 000 sekėjų (prenumeratorių) bent vienoje socialinių tinklų platformoje arba tinklaraštyje per pastaruosius 12 mėnesių;

2) už šią veiklą gauna metines pajamas, viršijančias 12 minimalių mėnesinių atlyginimų šalyje;

3) formuoja tikslinių visuomenės grupių (ne mažiau kaip 10 000 sekėjų atitinkamoje temoje) nuomonę šiose srityse: politika ir valstybės valdymas; sveikatos apsauga; švietimas ir mokslas; ekonomika ir vartotojų teisės; aplinkos apsauga; visuomeninė sauga.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Teisės aktai

1. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija 1950 m. lapkričio 4 d. Nr. 40-987. *Valstybės žinios*, 1995.
2. Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas 1996 m. liepos 2 d. Nr. I-1418. *Valstybės žinios*, 1996.
3. Resolution of the Parliamentary Assembly of the Council of Europe 428 (1970) Containing a Declaration on Mass Communication Media and Human Rights [interaktyvus]. <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=15842&lang=en>.
4. Resolution of the Parliamentary Assembly of the Council of Europe No. 1165 (1998) Right to privacy [interaktyvus]. <https://pace.coe.int/en/files/16641/html>.
5. 2016 m. balandžio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2016/679 dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo ir kuriuo panaikinama Direktyva 95/46/EB, OL L 119, 2016, p. 1–88.
6. Lenkijos Respublikos Konstitucija (1997). <https://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/angielski/konse.htm>.
7. Prancūzijos Respublikos įstatymas Nr. 2023-451 (2023) [interaktyvus]. <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000047663185>.
8. Tailando Karalystės Konstitucija (2017). [Interaktyvus]. [https://constitutionnet.org/sites/default/files/201705/CONSTITUTION+OF+THE+KINGDOM+OF+THAILAND+\(B.E.+2560+\(2017\)\).pdf](https://constitutionnet.org/sites/default/files/201705/CONSTITUTION+OF+THE+KINGDOM+OF+THAILAND+(B.E.+2560+(2017)).pdf).
9. Tailando Karalystės baudžiamasis kodeksas (1957). [Interaktyvus]. <https://www.samuiforsale.com/law-texts/thailand-penal-code.html>.

Specialioji literatūra

1. HOMERAS (2008). *Iliada. Odisėja*. Vilnius: Žaltvykslė.
2. MACHIAVELLI, N. (2015). *Valdovas*. Vilnius: Vaga.
3. MEŠKAUSKAITĖ, Liudvika (2015). *Teisė į privatų gyvenimą*. Vilnius: Valstybės įmonė registrų centras.
4. MEŠKAUSKAITĖ, Liudvika (2018). *Žiniasklaidos teisė*. Vilnius: Valstybės įmonė Registrų centras.

5. MILAŠIŪTĖ, Vygantė (2023). *Žmogaus teisės Europoje*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

Straipsniai

1. TRANSPARENCY INTERNATIONAL, Lietuvos skyrius (2021). „*Transparency International*“ Lietuvos skyriaus (TILS) pasiūlymai Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo pakeitimo projektui Nr. XIVP-953 [interaktyvus]. <https://transparency.lt/tils-teikia-pasiulymus-lr-visuomenes-informavimo-istatymo-pakeitimams/>.
2. BALAN, M (2024). The freedom of expression versus the right to privacy – considerations. Chambers and Partners. <https://chambers.com/articles/the-freedom-of-expression-versus-the-right-to-privacy-considerations>.
3. ÇALI, B (2018). Balancing Test: European Court of Human Rights (ECtHR). Oxford public international law, [Interaktyvus]. <https://opil.ouplaw.com/display/10.1093/law-mpeipro/e3426.013.3426/law-mpeipro-e3426>.
4. GOSZTONYI, Gergely, BÁLINT, János, LENDVAI, Gergely Ferenc (2025-02-12). *Public Figures and Social Media from a Freedom of Expression Viewpoint in the Recent U.S. and EU Jurisdiction* [interaktyvus]. <https://www.mdpi.com/2673-5172/6/1/26>.
5. GADIOLI, Alberto, YOUNG, Jennifer (2025-07-18). *Humour and the Meaning of ‘Context’: Interdisciplinary Perspectives on ECtHR Jurisprudence* [interaktyvus]. <https://strasbourgobservers.com/2025/07/18/humour-and-the-meaning-of-context-interdisciplinary-perspectives-on-ecthr-jurisprudence/>.
6. LYNCH, Paul; SHERLOCK, Pete; BRADSHAW, Paul (2022-11-09). *Scale of abuse of politicians on Twitter revealed* [interaktyvus]. <https://www.bbc.com/news/uk-63330885>.

Lietuvos teismų praktika

1. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. spalio 23 d. nutarimas. Valstybės žinios, 104-4675.
2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. kovo 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-102/2010.
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. spalio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-251/2013.

4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. kovo 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-141-690/2016.
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. kovo 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-71-628/2019.
6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-25-495/2020.
7. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2021 m. kovo 17 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-323-492/2021.
8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-9-719/2021.
9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. liepos 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-168-489/2022.
10. Klaipėdos apylinkės teismo Klaipėdos miesto rūmų 2023 m. gruodžio 13 d. sprendimas Nr. e2-3236-991/2023.
11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. gegužės 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-73-421/2024.
12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2025 m. vasario 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-7-4-403/2025.
13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2025 m. kovo 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-22-1214/2025.

Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika:

1. Handyside prieš Jungtinę Karalystę [EŽTT], Nr. 5493/72, [1976-12-07]. ECLI:CE:ECHR:1976:1207JUD000549372.
2. Sunday Times prieš Jungtinę Karalystę (Nr. 1) [EŽTT], Nr. 6538/74, [1979-04-26]. ECLI:CE:ECHR:1979:0426JUD000653874.
3. Lingens prieš Austriją [EŽTT], Nr. 9815/82, [1986-07-08]. ECLI:CE:ECHR:1986:0708JUD000981582.
4. Oberschlick prieš Austriją [EŽTT], Nr. 11662/85, [1991-05-23]. ECLI:CE:ECHR:1991:0523JUD001166285.
5. Castells prieš Ispaniją [EŽTT], Nr. 11798/85, [1992-04-23]. ECLI:CE:ECHR:1992:0423JUD001179885.
6. Thorgeir Thorgeirson prieš Islandiją [EŽTT], Nr. 13778/88, [1992-06-25].
7. ECLI:CE:ECHR:1992:0625JUD001377888.

8. Prager ir Oberschlick prieš Austriją [EŽTT], Nr. 15974/90 [1995-04-26].
ECLI:CE:ECHR:1995:0426JUD001597490.
9. Vogt prieš Vokietiją [EŽTT], Nr. 17851/91, [1995-09-26].
ECLI:CE:ECHR:1995:0926JUD001785191.
10. De Haes ir Gijssels prieš Belgiją [EŽTT], Nr. 19983/92, [1997-02-24].
ECLI:CE:ECHR:1997:0224JUD001998392.
11. Oberschlick prieš Austriją [EŽTT], Nr. 20834/92, [1997-07-01].
ECLI:CE:ECHR:1997:0701JUD002083492.
12. Janowski prieš Lenkiją [EŽTT], Nr. 25716/94, [1999-01-21].
ECLI:CE:ECHR:1999:0121JUD002571694.
13. Fressoz ir Roire prieš Prancūziją [EŽTT], Nr. 29183/95, [1999-01-21].
ECLI:CE:ECHR:1999:0121JUD002918395.
14. Sürek prieš Turkiją (Nr. 1) [EŽTT], Nr. 26682/95, [1999-07-08].
ECLI:CE:ECHR:1999:0708JUD002668295.
15. Tammer prieš Estiją [EŽTT], Nr. 41205/98, [2001-02-06].
ECLI:CE:ECHR:2001:0206JUD004120598.
16. Jerusalem prieš Austriją [EŽTT], Nr. 26958/95, [2001-02-27].
ECLI:CE:ECHR:2001:0227JUD002695895.
17. Thoma prieš Liuksemburgą [EŽTT], Nr. 38432/97, [2001-03-29].
ECLI:CE:ECHR:2001:0329JUD003843297.
18. Dichand ir kiti prieš Austriją [EŽTT], Nr. 29271/95, [2002-02-26].
ECLI:CE:ECHR:2002:0226JUD002927195.
19. Colombani ir kiti prieš Prancūziją [EŽTT], Nr. 51279/99, [2002-06-25].
ECLI:CE:ECHR:2002:0625JUD005127999.
20. Peck prieš Jungtinę Karalystę [EŽTT], Nr. 44647/98, [2003-01-28].
ECLI:CE:ECHR:2003:0128JUD004464798.
21. Skalka prieš Lenkiją [EŽTT], Nr. 43425/98, [2003-05-27].
ECLI:CE:ECHR:2003:0527JUD004342598.
22. Craxi prieš Italiją (Nr. 2) [EŽTT], Nr. 25337/94, [2003-07-17].
ECLI:CE:ECHR:2003:0717JUD002533794.
23. Von Hannover prieš Vokietiją [EŽTT], Nr. 59320/00, [2004-06-24].
ECLI:CE:ECHR:2004:0624JUD005932000.
24. Sciacca prieš Italiją [EŽTT], Nr. 50774/99, [2005-01-11].
ECLI:CE:ECHR:2005:0111JUD005077499.

25. Klein prieš Slovakiją [EŽTT], Nr. 72208/01, [2006-10-31].
ECLI:CE:ECHR:2006:1031JUD007220801.
26. Standard Verlags GmbH [EŽTT], Nr. 13071/03, [2006-11-02].
ECLI:CE:ECHR:2006:1102JUD001307103.
27. Mamere prieš Prancūziją [EŽTT], Nr. 12697/03, [2006-11-07].
ECLI:CE:ECHR:2006:1107JUD001269703.
28. Leempoel & S.A. ED. Ciné Revue prieš Belgiją [EŽTT], Nr. 64772/01, [2006-11-09]. ECLI:CE:ECHR:2006:1109JUD006477201.
29. Tønsbergs Blad AS ir Haukom prieš Norvegiją [EŽTT], Nr. 510/04, [2007-03-01].
ECLI:CE:ECHR:2007:0301JUD000051004.
30. Verlagsgruppe News GmbH prieš Austriją Nr. 2 [EŽTT], Nr. 10520/02, [2007-03-14]. ECLI:CE:ECHR:2006:1214JUD001052002.
31. Flux prieš Moldovą (Nr. 2) [EŽTT], Nr. 31001/03, [2007-07-03].
ECLI:CE:ECHR:2007:0703JUD003100103.
32. Guja prieš Moldovą [EŽTT], Nr. 14277/04, [2008-02-12].
ECLI:CE:ECHR:2008:0212JUD001427704.
33. Kudeshkina prieš Rusiją [EŽTT], Nr. 29492/05, [2009-02-26].
ECLI:CE:ECHR:2009:0226JUD002949205.
34. Hachette Filipacchi Associés (ICI PARIS) prieš Prancūziją [EŽTT], Nr. 12268/03, [2009-07-23]. ECLI:CE:ECHR:2009:0723JUD001226803.
35. Flinkkilä ir kiti prieš Suomiją [EŽTT], Nr. 25576/04, [2010-04-06].
ECLI:CE:ECHR:2010:0406JUD002557604.
36. Gül ir kiti prieš Turkiją [EŽTT], Nr. 4870/02, [2010-06-08].
ECLI:CE:ECHR:2010:0608JUD000487002.
37. MGN Limited prieš Jungtinę Karalystę [EŽTT], Nr. 39401/04, [2011-01-18].
ECLI:CE:ECHR:2011:0118JUD003940104.
38. Alkaya prieš Turkiją [EŽTT], Nr. 42811/06, [2012-01-09].
ECLI:CE:ECHR:2012:1009JUD004281106.
39. Von Hannover prieš Vokietiją Nr. 2 [EŽTT], Nr. 40660/08 ir 60641/08, [2012-02-07]. ECLI:CE:ECHR:2012:0207JUD004066008.
40. Axel Springer AG prieš Vokietiją [EŽTT], Nr. 39954/08, [2012-02-07].
ECLI:CE:ECHR:2012:0207JUD004066008.
41. Rothe prieš Austriją [EŽTT], Nr. 6490/07, [2013-03-04].
ECLI:CE:ECHR:2012:1204JUD000649007.

42. Küchl prieš Austriją [EŽTT], Nr. 51151/06, [2013-03-04].
ECLI:CE:ECHR:2012:1204JUD005115106.
43. Delfi AS prieš Estiją [EŽTT], Nr. 64569/09, [2013-10-10].
ECLI:CE:ECHR:2015:0616JUD006456909.
44. Morice prieš Prancūziją [EŽTT], Nr. 29369/10, [2015-04-23].
ECLI:CE:ECHR:2015:0423JUD002936910.
45. Kudrevičius ir kiti prieš Lietuvą [EŽTT], Nr. 37553/05, [2015-10-15].
ECLI:CE:ECHR:2015:1015JUD003755305.
46. Baka prieš Vengriją [EŽTT], Nr. 20261/12, [2016-06-23].
ECLI:CE:ECHR:2016:0623JUD002026112.
47. Kapsis ir Danikas prieš Graikiją [EŽTT], Nr. 52137/12, [2017-01-19].
ECLI:CE:ECHR:2017:0119JUD005213712.
48. Catalan prieš Rumuniją [EŽTT], Nr. 13003/04, [2018-01-09].
ECLI:CE:ECHR:2018:0109JUD001300304.
49. Beizaras ir Levickas prieš Lietuvą [EŽTT], Nr. 41288/15, [2020-01-14].
ECLI:CE:ECHR:2020:0114JUD004128815.
50. Kövesi prieš Rumuniją [EŽTT], Nr. 3594/19, [2020-05-05].
ECLI:CE:ECHR:2020:0505JUD000359419.
51. Vladimir Kharitonov prieš Rusiją [EŽTT], Nr. 10795/14, [2020-06-23].
ECLI:CE:ECHR:2020:0623JUD001079514.
52. M. L. prieš Slovakiją [EŽTT], Nr. 34159/17, [2021-10-14].
ECLI:CE:ECHR:2021:1014JUD003415917.
53. Miroslava Todorova prieš Bulgariją [EŽTT], Nr. 40072/13, [2021-10-19].
ECLI:CE:ECHR:2021:1019JUD004007213.
54. Biancardi prieš Italiją [EŽTT], Nr. 77419/16, [2021-11-25].
ECLI:CE:ECHR:2021:1125JUD007741916.
55. Mediengruppe Österreich GmbH prieš Austriją [EŽTT], Nr. 37713/18, [2022-04-26].
ECLI:CE:ECHR:2022:0426JUD003771318.
56. Žurek prieš Lenkiją [EŽTT], Nr. 39650/18, [2022-06-16].
ECLI:CE:ECHR:2022:0616JUD003965018.
57. Koznan prieš Turkiją [EŽTT], Nr. 16695/19, [2022-09-05].
ECLI:CE:ECHR:2022:0301JUD001669519.
58. Marcinkevičius prieš Lietuvą [EŽTT], Nr. 24919/20, [2022-11-15].
ECLI:CE:ECHR:2022:1115JUD002491920.

59. Khural ir Zeynalov prieš Azerbaidžaną (Nr. 2) [EŽTT], Nr. 383/12, [2023-01-19].
ECLI:CE:ECHR:2023:0119JUD000038312.
60. Sanchez prieš Prancūziją [EŽTT], Nr. 45581/15, [2023-05-15].
ECLI:CE:ECHR:2023:0515JUD004558115.
61. Eigirdas ir VĮ Demokratijos plėtros fondas prieš Lietuvą [EŽTT], Nr. 84048/17 ir 84051/17, [2023-09-12]. ECLI:CE:ECHR:2023:0912JUD008404817.
62. Sieć Obywatelska Watchdog Polska prieš Lenkiją [EŽTT], Nr. 10103/20, [2024-03-21]. ECLI:CE:ECHR:2024:0321JUD001010320.
63. Arvanitis and Phileleftheros Public Company Limited prieš Kiprą [EŽTT], Nr. 49917/22, [2025-07-03]. ECLI:CE:ECHR:2025:0703JUD004991722.
64. Kajganić prieš Serbiją [EŽTT], Nr. 27958/16, [2025-10-08].
ECLI:CE:ECHR:2024:1008JUD002795816.
65. Mortensen prieš Daniją [EŽTT], Nr. 16756/24, [2025-10-21].
ECLI:CE:ECHR:2025:1021JUD001675624.
66. Danilet prieš Ruminiją [EŽTT], Nr. 16915/21, [2025-12-15].
ECLI:CE:ECHR:2025:1215JUD001691521.

Jungtinių Amerikos Valstijų teismų praktika:

1. Jungtinių Amerikos Valstijų Aukščiausiojo Teismo 1964 m. sprendimas byloje New York Times CO. v. Sullivan.
2. Amerikos Valstijų Aukščiausiojo Teismo 1966 m. vasario 21 d. sprendimas byloje Rosenblatt v. Baer.
3. Jungtinių Amerikos Valstijų Aukščiausiojo Teismo 1974 m. birželio 25 d. sprendimas byloje Gertz v. Robert Welch, Inc.
4. Jungtinių Valstijų Kolumbijos apygardos apeliacinio teismo 1985 m. gruodžio 24 d. sprendimas byloje Dameron v. Washington Magazine, INC.

SANTRAUKA

Viešojo asmens samprata yra palyginti naujas, tačiau sparčiai besivystantis teisinis institutas, atsiradęs iš visuomenės poreikio suderinti žiniasklaidos laisvę ir asmens privatumo apsaugą. Istoriskai viešumo reiškinyje egzistavo visais laikais, tačiau šiuolaikinėje teisėje jis įgijo naują reikšmę, ypač dėl skaitmeninių technologijų ir socialinių tinklų plėtros. Skirtingose valstybėse viešojo asmens samprata vystosi nevienodai: pavyzdžiui, kai kur ji gali būti ribojama politinio konteksto, o kitur – detalai reglamentuota. Lietuvoje ši samprata yra itin plati ir apima ne tik tradicinius viešuosius asmenis (politikus, valstybės tarnautojus, teisėjus), bet ir bet kurį visuomenėje žinomą asmenį, todėl Lietuvos nacionalinis reglamentavimas kelia problematiką nepagrįstai riboti privataus gyvenimo apimtį bei vis dažniau susidurti su teisiniu neapibrėžtumu. Dėl šios priežasties yra būtina aiškiau apibrėžti viešojo asmens kriterijus.

EŽTT atlieka esminį vaidmenį formuojant viešojo asmens sampratą, nors ji tiesiogiai nėra įtvirtinta EŽTK. Teismas Konvenciją aiškina kaip „gyvą instrumentą“, prisitaikantį prie kintančių visuomenės socialinių ir teisinių normų. EŽTT jurisprudencijoje nuosekliai plėtojama pusiausvyra tarp teisės į privataus gyvenimo gerbimą ir saviraiškos laisvės. Ši pusiausvyra vertinama pagal tris pagrindinius kriterijus: ar ribojimas nustatytas įstatymu, ar siekia teisėto tikslo ir ar yra būtinas demokratinėje visuomenėje. EŽTT taip pat atlieka vieną iš svarbiausių funkcijų – identifikuoja valstybių nacionalinių teisės aktų spragas, operatyviai reaguodamas į naujus iššūkius.

Analizuojant EŽTT jurisprudenciją, pastebimos nuosekliai plėtojamos, pagrindinės viešųjų asmenų grupės. Mažiausią privatumo apsaugą ir plačiausias ribas kritikai ar diskusijoms turi politikai, nes jie savanoriškai dalyvauja valstybės viešajame gyvenime ir yra tiesiogiai atsakingi visuomenei. Valstybės tarnautojams suteikiama kiek platesnė privatumo apsauga, nes jie veikia kaip politinių sprendimų vykdytojai, todėl jiems taikomi lojalumo ir santūrumo reikalavimai. Teisėjai turi dar platesnę privatumo apsaugą, tačiau jų elgesys yra griežtai vertinamas dėl būtinybės išlaikyti teismų autoritetą ir visuomenės pasitikėjimą teisingumo sistema. Be to, viešaisiais asmenimis gali būti pripažinti ir kiti žinomi asmenys (pvz., verslininkai, šou pasaulio atstovai), priklausomai nuo jų vaidmens visuomenėje.

Sprendžiant konfliktus tarp saviraiškos laisvės ir privatumo, EŽTT remiasi jurisprudencijoje įtvirtintais kriterijais: informacijos svarba visuomenei, asmens žinomumo lygis, jo santykis su viešumu, informacijos pateikimo pobūdis ir jos gavimo teisėtumas.

Pabrēžiama, kad informācija negali būt skelbiama vien dēl visuomenēs smalsumo, o net ir viešieji asmenys išlaiko teisē į privatų gyvenimą, ypač jei jie nesiekē viešumo arba informācija gauta neteisētai.

SUMMARY

The concept of a public figure is a relatively new but rapidly developing legal institution that emerged from the need to balance freedom of the media with the protection of individual privacy. Historically, the phenomenon of publicity has existed in all periods; however, in modern law it has acquired new significance, particularly due to the development of digital technologies and social media. The concept of a public figure evolves differently across states: in some cases it may be restricted by political context, while in others it is regulated in detail. In Lithuania, this concept is particularly broad, encompassing not only traditional public figures (such as politicians, civil servants, and judges) but also any person known in society. As a result, national regulation in Lithuania raises concerns about unjustified limitations on the scope of private life and increasing legal uncertainty. For this reason, it is necessary to define more clearly the criteria for identifying a public figure.

The European Court of Human Rights (**ECtHR**) plays a crucial role in shaping the concept of a public figure, even though it is not explicitly defined in the European Convention on Human Rights (**ECHR**). The Court interprets the Convention as a “living instrument,” adapting it to changing social and legal norms. In its jurisprudence, the ECtHR consistently develops a balance between the right to respect for private life and freedom of expression. This balance is assessed according to three main criteria: whether the restriction is prescribed by law, whether it pursues a legitimate aim, and whether it is necessary in a democratic society. The ECtHR also performs an important function by identifying gaps in national legal frameworks and responding promptly to emerging challenges.

Analysis of ECtHR case law reveals clearly developed main categories of public figures. Politicians enjoy the least protection of privacy and are subject to the widest limits of criticism and public debate, as they voluntarily participate in public life and are directly accountable to society. Civil servants are afforded somewhat greater protection of privacy, as they act as implementers of political decisions and are subject to duties of loyalty and discretion. Judges enjoy even broader privacy protection; however, their conduct is subject to strict scrutiny due to the need to maintain the authority of the judiciary and public trust in the justice system. In addition, other well-known individuals (such as businesspeople or public entertainers) may also be considered public figures, depending on their role in society.

When resolving conflicts between freedom of expression and privacy, the ECtHR relies on criteria established in its jurisprudence, including the contribution of the information to a matter of public interest, the degree of the person's notoriety, their relationship with publicity, the manner in which the information is presented, and the legality of how it was obtained. It is emphasized that information cannot be published solely to satisfy public curiosity, and even public figures retain the right to private life, especially where they have not sought publicity or where the information has been obtained unlawfully.